

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємства та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

На тему: «Нематеріальні активи та їх роль у підвищенні ефективності функціонування підприємства (на матеріалах Приватно-орендного сільськогосподарського підприємства «Відродження»)

Виконала: здобувач першого
рівня вищої освіти, групи 402-ЕП
Спеціальність 076 «Підприємство,
торгівля та біржова діяльність»

Плюйко Ю. В.

Керівник: Биба В.В.

Рецензент: Шевченко О.М.

Полтава – 2021 р.

Консультанти:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

07.06 2021 р. Биба В.В.

Здобувач: 14.06 2021 р. Плюйко Ю.В.

Керівник роботи: 14.06 2021 р. Биба В.В.

Нормоконтроль: 14.06 2021 р. Биба В.В.

Допустити до захисту

Завідувач кафедри 19.06 2021 р. В.Я. Чевганова

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

ступінь вищої освіти «бакалавр»

Напрямок підготовки _____

(цифра і назва)

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(цифра і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу

В.Я. Чевганова

"3" _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ

НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Плюйко Юлія Володимирівна

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Нематеріальні активи та їх роль у підвищенні ефективності функціонування підприємства (на матеріалах Приватно-орендного сільськогосподарського підприємства «Відродження»)

керівник роботи Біба В.В., к.т.н., доцент

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, звання (звання))

затверджені наказом закладу вищої освіти від "03" 03 2021 року № 154/р

2. Строк подання здобувачем роботи 14.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити) Розділ 1. Корисні активи нематеріального активів та їх роль у галузі рідкості пр-ва Розділ 2. Організаційно-економічний характер бізнесу ПСП «Відродження» Розділ 3. Напрямок підвищення ефективності використання нематеріальних активів ПСП «Відродження» в умовах пандемії. Список використаної літератури

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості 24 аркушів представлений у Додатку Г

6. Консультанти розділів роботи

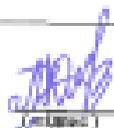
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Бабка В.В., к.т.н., доцент	 26.04.21	 27.06.21

7. Дата видачі завдання 26.04.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Прогноз
1	Теоретична частина	26/04–09/05	30%
2	Аналітична частина	10/05–23/05	60%
3	Проектна частина	24/05–06/06	88%
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	07/06–13/06	95%
5	Рецензування та підготовка до захисту	14/06–20/06	100%
6	Захист випускної роботи бакалавра	22/06–27/06	+

Здобувач

(підпис)

Плюйко Ю.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Бабка В.В.

(прізвище та ініціали)

Примітки

34. Форму пред'явлено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проєкту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (дислоєвої комісії) і декана факультету (загальної відділення).

35. Розроблений керівником дипломного проєкту (роботи). Виданий кафедрі (дислоєвій комісії).

36. Формат-бланк А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Плюйко Ю.В. Нематеріальні активи та їх роль у підвищенні ефективності функціонування підприємства (на матеріалах ПОСП «Відродження»). Кваліфікаційна робота бакалавра на здобуття I рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2021.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Вона містить 189 сторінок, 19 таблиць, 21 рисунок, 56 назв використаних джерел та 4 додатки.

Ключові слова: нематеріальні активи, нематеріальні ресурси, ефективність функціонування, інтелектуальна власність, рентабельність продукції.

Метою випускної роботи є: дослідження та узагальнення ролі нематеріальних активів підприємства як фактору формування, розвитку й забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження є оцінка підвищення ефективності використання нематеріальних активів підприємства.

Об'єктом дослідження виступає ПОСП «Відродження».

В роботі розкриті поняття та види нематеріальних ресурсів, роль нематеріальних активів у підвищенні ефективності функціонування підприємства, розглянута стан, проблеми та перспективи розвитку галузі, виконано розрахунок економічних та фінансових показників діяльності підприємства, розроблена програма заходів щодо підвищення ефективності функціонування підприємства на основі покращення використання нематеріальних активів.

ABSTRACT

Plyuyko Yu.V. Intangible assets and their role in improving the efficiency of the enterprise (on the materials of POSP «Renaissance»).

Qualifying work of a bachelor for obtaining the I level of higher education in the specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activities» - National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk", Poltava, 2021.

The work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources and appendices. It contains 189 pages, 19 tables, 21 figures, 56 names of sources used and 4 applications.

Key words: intangible assets, intangible resources, efficiency of functioning, intellectual property, profitability of production.

The purpose of the final work is: research and generalization of the role of intangible assets of the enterprise as a factor in the formation, development and competitiveness of economic entities.

The subject of the study is to assess the effectiveness of the use of intangible assets of the enterprise.

The object of research is POSP «Renaissance».

The concept and types of intangible resources, the role of intangible assets in improving the efficiency of the enterprise, the state, problems and prospects of the industry, the calculation of economic and financial indicators of the enterprise, the program of measures to improve the efficiency of the enterprise based on improving the use of intangible assets. .

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні аспекти нематеріальних активів та їх роль у господарській діяльності підприємства.....	7
1.1. Сутність та складові нематеріальних активів підприємства.....	7
1.2. Види нематеріальних активів та особливості їх обліку.....	15
1.3. Методичні підходи до оцінки нематеріальних активів.....	22
Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика ПОСП «Відродження»...	41
2.1. Аналіз стану та перспектив розвитку сільського господарства.....	41
2.2. Організаційно-правові основи діяльності ПОСП «Відродження»....	47
2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ПОСП «Відродження».....	54
2.4. Стан охорони праці на підприємстві ПОСП «Відродження».....	66
Розділ 3. Напрями підвищення ефективності використання нематеріальних активів ПОСП «Відродження».....	74
3.1.Оцінка вартості та структури нематеріальних активів підприємства..	74
3.2. Оцінка впливу нематеріальних активів на ефективність функціонування ПОСП «Відродження».....	81
3.3. Шляхи покращення ефективності використання нематеріальних активів підприємства.....	86
Висновки та пропозиції.....	92
Глосарій.....	90
Список використаної літератури.....	95
Додаток А — Фінансова і статистична звітність за 2017 рік	107
Додаток Б — Фінансова і статистична звітність за 2018 рік	132
Додаток В — Фінансова і статистична звітність за 2019 рік	151
Додаток Г – Ілюстраційний матеріал	166

ВСТУП

Функціонування і розвиток бізнес-одиниць в сучасних умовах багато в чому визначається наявністю корпоративних активів як більш важливої категорії процесу бухгалтерського обліку і аналізу. Вони є матеріальною базою для ведення бізнесу і дозволяють судити про умови роботи компанії.

Особливе значення в системі теоретичних принципів формування і використання активів компаній має об'єктивність їх оцінки та визначення шляхів удосконалення управління розвитком оцінки активів. Це вимагає системного підходу, що охоплює ряд питань, пов'язаних з оцінкою активів і організацією їх реалізації. У той же час ми вважаємо, що особливу увагу слід приділити проблемі управління нематеріальними активами і знання господарюючих суб'єктів, що забезпечують стабільну роботу бізнесу.

Управління нематеріальними активами - складний процес, що вимагає їх оцінки, структурування, розробки стратегії розвитку і т.д. Проблема в тому, що немає загальних рекомендацій і підходів, які сприяли б ефективному управлінню розвитком нематеріальних активів, підвищення ефективності бізнесу, вдосконалення, створення конкурентоспроможної продукції, завоювання нових ринків, створення нових брендів. Науково-теоретична та практична значущість цих проблем призвела до вибору теми дослідження.

У сучасних умовах використання нематеріальних активів в фінансово-господарської діяльності сприяє підвищенню ефективності господарюючих суб'єктів, їх конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Нематеріальні активи розглядаються як потенційне джерело економічної вигоди. Інформація про нематеріальні активи у фінансовій звітності дозволяє користувачам фінансової звітності приймати управлінські рішення про майбутні відносини з компаніями.

Усвідомлення значення і ролі нематеріальних активів в діяльності суб'єктів господарювання відбулося на Заході ще на початку 60-х рр. XX ст. та знайшло відображення у працях Г.Беккера, Д. Белла, Л. Едвінссона, М. Мелоуна, І. Рооса,

Т.Стюарта, О.Тоффлера, Л. Туроу, С. Хантінгтона, Ф. Фукуяма, Т.Шульца [52] та ін.

Теоретико-метолологічним та прикладним аспектам управління нематеріальними активами були присвячені праці цілої низки зарубіжних вчених, таких як Е.Брукінг, Н.Бонтіс, Г.Волкова, Ю.Даум, С.Дятлов, В.Зінов, В. Іноземцев, Т. Коупленд, Т. Коллер, Б.Лев, С.Мармиш, Дж. Муррін, І. Нонака, Ю. Радигін, В. Ольховський, А.Шатраков [56] та ін.

Наприклад, сучасні економісти вказують, що нематеріальні активи - це категорія, яка виникає в результаті володіння інтелектуальною власністю або обмеженими ресурсами і їх використання в економічній діяльності, що приносить дохід. Нематеріальні активи включають патенти деяких економістів, товарні знаки компанії, її права, репутацію підприємства.

Вітчизняні підприємства нематеріальні активи розглядають відповідно до Положення (Стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [3]. У державному секторі в зв'язку з введенням НП(С)БОДС 122 «Нематеріальні активи» виникла необхідність в термінологічному дослідженні нових понять. Поняття «нематеріальні активи» в різних країнах дуже схожі. У балансах іноземних компаній статті, що відображають нематеріальні активи, мають різні назви: «Нематеріальні активи», «Нематеріальні активи», «Нематеріальні активи», «Інші активи» [3]. Таким чином, на етапі дослідження сутності нематеріальних активів відзначається, що в чинному законодавстві України існує кілька визначень нематеріальних активів.

Внесли значний вклад в розробку методологічних принципів і практичних рекомендацій щодо оцінки, діагностики та управління нематеріальними активами в діяльності підприємств наступні дослідники: Т.В. Баулін [7], І.А. Бігдан [10], Д. П. Богиня [11], З.С. Варналій [12], О.О. Глушко [14], О.М. Гус [16], Є.В. Докторук [19], Г.В. Жаворонкова [24], О.В. Кендюхов [27], С.Ф. Легенчук [33], В.І. Лисиця [34], Л.Ю. Мельник [35], Є.Ю. Мостович [39], О.П. Павленко [44], І.М. Репіна [52], А.В. Череп [56], В.В. Ясишена [57] та інші.

Широкий діапазон питань відносно оцінки ефективності інтелектуальної власності, можливості збільшення частки нематеріальних активів у валюті балансу, розробка і впровадження системи збалансованих показників для оцінки ефективності компаній, зокрема при визначенні ролі нематеріальних активів, були вивчені зарубіжними та вітчизняними вченими. Однак існуючі світові напрацювання необхідно адаптувати до поточних умов української економіки, а результати досліджень вітчизняних учених не дозволяють зробити висновок про те, що весь комплекс проблемних питань для оцінки ефективності відтворення та використання нематеріальних активів. Тема залишається актуальною і потребує дослідження.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо нематеріальних активів та їх ролі у підвищенні ефективності функціонування підприємства. Відповідно до поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити сутність та складові нематеріальних активів підприємства;
- розглянути види нематеріальних активів та особливості їх обліку;
- обґрунтувати методичні підходи до оцінки нематеріальних активів;
- навести аналіз стану та перспектив розвитку сільського господарства;
- проаналізувати організаційно-правові основи діяльності ПОСП «Відродження»;

- провести аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ПОСП «Відродження»;

- дослідити стан охорони праці на підприємстві ПОСП «Відродження»;
- провести оцінку вартості та структури нематеріальних активів підприємства;
- здійснити оцінку впливу нематеріальних активів на ефективність функціонування ПОСП «Відродження»;

- обґрунтувати шляхи покращення ефективності використання нематеріальних активів підприємства.

Об'єкт дослідження – це процес ролі нематеріальних активів у підвищенні ефективності функціонування підприємства.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є теоретичні та практичні аспекти нематеріальних активів та їх ролі у підвищенні ефективності функціонування підприємства ПОСП «Відродження».

Для досягнення поставленої мети бакалаврської кваліфікаційної роботи, використано ряд загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Від так, до загальнонаукових методів віднесено діалектичний метод пізнання (використовувався для розкриття теоретичних засад сутності нематеріальних активів та їхньої ролі в діяльності підприємства); для дослідження методів оцінки нематеріальних активів, а також системи управління та фінансово-господарської діяльності ПОСП «Відродження» використано інструменти методів аналізу та синтезу; для розробки напрямів покращення діяльності ПОСП «Відродження» – застосовано системний підхід, а також метод власного спостереження. Спеціальними методами дослідження в роботі є морфологічний аналіз, економіко-статистичні та математичні моделі, за допомогою яких був проведений аналіз структури й динаміки нематеріальних активів. Також було використано прийоми групування, класифікації та графічного зображення результатів дослідження.

Інформаційну базу дослідження склала чинна вітчизняна законодавча база, статистичні дані сільськогосподарської галузі, наукові праці вітчизняних та іноземних фахівців, офіційні дані ПОСП «Відродження» за останні декілька років, а також матеріали представлені у глобальній мережі Інтернет.

Практична значущість дослідження пов'язана з впровадженням отриманих результатів в діяльності ПОСП «Відродження».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність, складові та роль нематеріальних активів у господарській діяльності підприємства

Разом із виникненням в складі активів підприємства об'єктів, які не мають матеріально-ресурсної форми, але при цьому вони здійснюють участь в діяльності підприємства та приносять економічну вигоду, призвело до виникнення такого поняття як нематеріальні активи. Із середини минулого століття, нематеріальні активи склали основу підприємницької діяльності на одному рівні із матеріальними ресурсами. Товарні знаки, програмне забезпечення, комерційна таємниця зробили вагомий внесок у розвиток організації. А разом із появою нових об'єктів бухгалтерського обліку, з'являється необхідність регулювання їхнього визнання та фіксації у звітності підприємства, формуванні методів оцінки, аналізу дохідності.

Використання нематеріальних активів завжди пов'язане з рядом бухгалтерських та адміністративних проблем:

а) незрозумілість багатьох нових термінів (наприклад «гудвіл», «франчайзинг», «франшиза», «ліцензійні збори»), порядку їх обліку та адміністрування;

б) невідповідність деяких нормативно-правових документів відносно методики обліку нематеріальних активів;

в) недотримання деякими учасниками ринку діючої правової бази для операцій з нематеріальними активами, що веде до процвітання тіньової економіки і невизнання прав на наукові відкриття, товарні знаки, авторські права (літературні, художні, музичні), в результаті яких сумлінні учасники ринку отримують невеликий прибуток або збитки, сплачуючи всі необхідні податки і платежі, в той

час як недобросовісні, ухиляючись від дотримання чинного законодавства, отримують прибуток;

г) чіткі критерії і методи обліку, оцінки, амортизації і переоцінки в бухгалтерському обліку встановлені не повністю;

д) різні погляди економістів на економічну класифікацію нематеріальних активів;

е) нездатність ефективно управляти ними і використовувати їх;

ж) відсутність відображення в бухгалтерському балансі і ігнорування його важливості для економічної діяльності, що призводить до заниження вартості компанії.

На сьогодні, виділено три підходи до трактування сутності нематеріальних активів – бухгалтерський, нормативно-правовий та економічний. Вважаємо за доцільне, дослідити відмінності у визначенні нематеріального активу. Для цього порівнюємо визначення цього активу в різних законах і нормативних актах.

Формування інформації про нематеріальні активи в бухгалтерському обліку і розкриття інформації про них у річній фінансовій звітності регулюється П(С)БО 8 «Нематеріальні активи». Це положення визначає нематеріальний актив як немонетарний, тобто такий, що не має матеріальної форми і при цьому може бути ідентифікований [8].

Набутий (зарєєстрований) нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, пов'язані з даним об'єктом і вартість об'єкта може бути оцінена. Умови відображення нематеріального активу в балансі наступні:

1) якщо підприємство має намір, технічні можливості і ресурси для приведення нематеріального активу до стану, в якому він придатний для продажу або використання;

2) якщо присутня можливість отримання майбутніх економічних вигод від продажу або використання нематеріального активу;

3) при наявності інформація для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою нематеріального активу [8].

Згідно МСФЗ 38 [2] та П(С) БО 8 [8]: «нематеріальний актив - це немонетарний актив, який не має фізичного змісту та може бути ідентифікований».

Банасько Т.М. у своїй праці [12, с.3] зазначає, що «немонетарні активи - всі активи, за винятком грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або фіксованій) грошовій сумі», до них можна віднести:

1. Об'єкти промислової власності. Промислова власність - це термін, який визначає виключне право на використання певних нематеріальних ресурсів. Серед об'єктів промислової власності найважливіше місце займають винаходи.

Винахід - результат людської творчості в області технологій. Винахід отримує правову охорону, якщо воно нове, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Винахід є новим, якщо він не є частиною відомого рівня техніки [17].

Промисловий зразок - це результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання або дизайну. Промислові зразки включають форму, узор, колір або їх комбінацію, що визначає зовнішній вигляд промислового продукту [27].

Патент видається на новий, оригінальний і придатний до використання промисловий зразок [31, с.367].

Корисна модель - це результат творчої діяльності людини в будь-якій області техніки. Предметом технічного рішення в корисних моделях є тільки дизайн виробу, його форма [17].

Товарний знак і знак обслуговування - це терміни, які використовуються для розрізнення товарів і послуг, які виробляються або надаються фізичною або юридичною особою, від однорідних товарів і послуг, які виробляються або надаються іншими фізичними або юридичними особами. Товарні знаки можуть мати словесні, графічні, тривимірні і інші назви і їх комбінації.

2. Інтелектуальна власність. Інтелектуальна власність - це юридичний термін, який включає в себе авторське право та інші права на продукти інтелектуальної

власності. Інтелектуальна власність включає, крім іншого, наукові роботи, твори літератури і мистецтва, програмні продукти.

Комп'ютерне програмне забезпечення - це набір з однієї або декількох програм або прошивок в деякій основній формі. Програмне забезпечення ділиться на загальне та спеціальне [38, с.473].

База даних - набір даних, матеріалів або продуктів у формі, яка може бути прочитана машиною [38, с.474].

База знань - набір систематичної інформації, що відноситься до певної галузі знань, яка може бути прочитана комп'ютером.

3. Інші нематеріальні ресурси: проектування і виробництва об'єктів і продуктів в результаті досліджень, розробок; розробка і використання технологічних процесів; методи і способи обробки, пошуку і видобутку корисних копалин; знання і досвід в адміністративних, економічних та інших питаннях, які невідомі і можуть бути використані на практиці.

МСФЗ 38 рекомендовано окремі класи нематеріальних активів, зокрема [2]:

- назви брендів;
- заголовки та назви видань;
- комп'ютерне програмне забезпечення;
- ліцензії та привілеї;
- авторські права, патенти та інші права на промислову власність, права на обслуговування та експлуатацію;
- рецепти, формули, моделі, проекти та прототипи;
- нематеріальні активи на етапі розроблення.

З наведеної в МСФЗ 38 класифікації видно, що вона дещо відрізняється від наведених груп нематеріальних активів в П(С)БО 8, але також зводиться до переліку видів нематеріальних активів з метою привласнення їм облікового рахунку.

Аналіз нормативно-правової бази показує [3; 6-9], що в даний час немає єдиного розуміння природи нематеріальних активів. У нормативних документах є різні визначення нематеріальних активів. Ось деякі з них:

- об'єкт інтелектуальної власності, зокрема промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані в порядку, встановленому відповідним законодавством, суб'єктом власності платника податків;

- об'єкти з правами інтелектуальної власності, інші об'єкти з правами користування майном;

- негрошові активи, що не мають матеріальної форми і піддаються ідентифікації (незалежно від строку їх корисного використання (експлуатації)).

Для потреб бухгалтерського обліку П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» передбачено поділ нематеріальних активів на декілька груп (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 — Складові нематеріальних активів за П(С)БО 8 [8]

Згідно зі статтею 420 ЦКУ [9] до цих об'єктів, зокрема, належать:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми та компіляції даних (бази даних);
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;

Визначення «нематеріальні активи» передбачалося підпунктом 14.1.120 п. 14.1 статті 14 Податкового кодексу України [4], проте його виключено на підставі Закону від 21 грудня 2016 року № 1797-VIII [7]. Аналіз змісту категорії «нематеріальні активи» згідно з нормативно-правовими документами узагальнено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 — Визначення змісту поняття «нематеріальні активи»

Нормативно-правовий документ	Зміст поняття «нематеріальний актив»	Характерні риси
Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [8]	Об'єкт (об'єкти) права інтелектуальної власності, а також інші аналогічні права, визнані в порядку, встановленому законодавством, об'єктом права власності	Об'єкт права інтелектуальної власності.
П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [3]	Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.	Немонетарний актив, що не належить до грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або певній) сумі грошей; не має матеріальної форми; може бути ідентифікований.
НП(С)БО в державному секторі 122 «Нематеріальні активи» [4]	Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.	Немонетарний актив, що не має матеріальної форми; може бути ідентифікований.
МСБО 38 «Нематеріальні активи» [5]	Немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований.	Не має фізичної субстанції; може бути ідентифікований.

Отже, згідно табл.1.1, основна розбіжність трактування нематеріальних активів у наведених нормативних документах полягає в різному підході до їх визначення в бухгалтерському законодавстві.

Від так, в нормативних документах [1; 2; 3; 9] нематеріальним активом є немонетарний актив, який не має матеріальної (фізичної) форми та може бути ідентифікований без переліку нематеріальних активів.

У керівництві з обліку нематеріальних активів вказується, що термін корисного використання нематеріального активу може змінюватися без обмежень [1]. Такий підхід може призвести до нерозуміння щодо визнання нематеріального активу. Зокрема, вираз «незалежно від терміну його корисного використання (експлуатації)» означає, з одного боку, що термін корисного використання може бути певним або невизначеним. З іншого боку, у визначенні не говориться, що нематеріальний актив повинен використовуватися протягом періоду більше року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) відповідно до П(С)БО 8. Це означає, що нематеріальні активи можуть включати активи з терміном корисного використання до одного року, що суперечить їх класифікації як довгострокових активів, відображених в першому розділі балансу.

Отже, наукова література не дає єдиного підходу до трактування категорії нематеріальних активів. Найбільше визначень наводиться в економічній літературі (табл. 1.2).

Таким чином, враховуючи проведений аналіз трактування, можемо сформулювати таке визначення: нематеріальний актив – це немонетарний актив, що не має матеріальної або речової форми, ідентифікований, може утримуватися (використовуватися) підприємством більше одного року або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік, а також використовується у фінансово-господарській діяльності підприємства.

Таблиця 1.2 — Визначення нематеріальних активів в економічній літературі

Автор	Трактування змісту поняття «нематеріальні активи»
І. Балабанов [11, С.109]	Вкладення коштів компанії (її витрат) в нематеріальні об'єкти, які тривалий час використовуються економно і приносять дохід.
О. Коблянська [27, с.234]	Всі (обсяг яких залишається невичерпним) безтілесні об'єкти, які можуть бути капіталізовані компанією, організацією, установою.
Н. Хорунжак, Л. Шнейдман, Н. Грабова, Н. Ткаченко [52]	Умовна вартість промислової та інтелектуальної власності та право користування землею, водою та іншими природними ресурсами.
В. Палій [34, с.44]	Речі, які не мають матеріального змісту або зміст яких не має вирішального значення для їх продуктивного використання або матеріальне утримання яких не береться до уваги через юридичних обмежень.
І. Бланк [2], А. Турило, О. Корнух [51, с.67]	Довгострокові активи без матеріальної (матеріальної) форми, що забезпечують здійснення всіх основних видів економічної діяльності. Довгострокові активи без матеріальної (матеріальної) форми, що забезпечують здійснення всіх основних видів економічної діяльності
С. Покропивний [45]	Доступ до майнових прав автора, захищеним правами, «які за своєю суттю є нематеріальними активами».
Дж. Доунс, Дж.Е. Гудман [28, с.32]	Ресурс компанії, основне завдання якого - надати компанії ринкові переваги (зокрема, дозвіл на пошук корисних копалин, імпорт, авторські права, витрати на рекламу, організаційні витрати).
Г.А. Вемі, Д.Г. Шорт [28, с.32]	Активи, які фізично не існують і дають право власнику використовувати їх.

Роль нематеріальних активів у майні організації або підприємства зростає. Швидкі якісні технічні зміни, поширення інформаційних технологій, ускладнення та інтеграція фінансового ринку - все це вимагає більш детального вивчення і більш повного використання об'єктів нематеріальних активів. Тому найважливішим питанням в активізації використання нематеріальних активів на підприємствах є оцінка їх вартості, облік якої необхідний не тільки у виробничому процесі, а й при інших господарських операціях організації.

Нематеріальні активи мають негрошовий характер і при цьому не мають фізичну форму. Ця категорія активів може бути відокремлена від іншого майна. Про те, варто відзначити, що нематеріальним активом не може бути гудвіл, тобто бренд і репутація фірми, її ділові зв'язки. Навпаки, відділення активу від гудвілу є одним з основних умов ідентифікації об'єкта як нематеріального активу. Це означає, що якщо компанія купується (об'єднується з іншою компанією), то її гудвіл виділяється в балансі окремою статтею активу. Адже і рівень впізнаваності

бренду і позитивний чи негативний вплив репутації формують вартість підприємства.

Також у число нематеріальних активів не включаються кваліфікація працівників і їх здатності до праці, інтелектуальні та ділові якості персоналу. Це пов'язано з тим, що дані об'єкти (якості) не можуть бути використані без їхнього власника.

Основною формою реалізації та вираження нематеріальних активів є права, представлені у вигляді ліцензій, свідоцтв, договорів, патентів. Використання цих юридичних документів їх власниками дозволяє отримати відповідний дохід.

Нематеріальні активи дозволяють підприємствам залучити до власного господарського обороту додатковий обсяг ресурсів. Завдяки цьому збільшується життєвий цикл підприємства, підвищується ефективність його економічної діяльності. Однак введення в виробничий оборот інтелектуальної власності викликає у більшості підприємств значні труднощі, оскільки у них відсутні навички використання інтелектуального потенціалу організації і досвід забезпечення її інноваційного розвитку. Таким чином, нематеріальні активи повинні бути залучені в оборот підприємства з метою отримання ним максимального прибутку.

Підсумовуючи дослідження сутності нематеріальних активів, можна зробити висновок, що на сьогодні існують розбіжності щодо визначення поняття нематеріальних активів, це обумовлює потребу внесення змін до них з метою встановлення єдиного трактування цієї категорії. Критичний огляд наявних підходів до визначення нематеріальних активів у фаховій літературі дає змогу уточнити сутність цієї обліково-економічної категорії. Дослідження поглядів вчених дало змогу узагальнити класифікацію нематеріальних активів, застосування якої сприятиме вчасному прийняттю ефективного управлінського рішення щодо правильного використання нематеріальних активів на підприємстві.

1.2. Види нематеріальних активів та їх функції

Вивчення відмінностей в науковій літературі, що визначають нематеріальні активи, вимагає дослідження їх класифікації для встановлення єдиного тлумачення цієї категорії. Ідентифікація нематеріальних активів залежить від їх приналежності до певної класифікаційної групи, що вимагає змістовного вивчення кожного окремого об'єкта та уточнення його характеристик з урахуванням низки економічних, облікових, аналітичних і контрольних завдань.

Сьогодні у вітчизняній і зарубіжній науковій і методичній літературі можна знайти різні пропозиції щодо класифікації нематеріальних активів. З точки зору зарубіжного досвіду США, Рада зі стандартів фінансового обліку (FASB) використовує класифікацію для організації різних типів нематеріальних активів, включаючи наступні групи [31, с.367]:

- 1) відносяться до маркетингової діяльності;
- 2) відносяться до діяльності з пошуку ділових партнерів і співробітників;
- 3) відносяться до художньої діяльності;
- 4) впливають з договірних угод;
- 5) запроваджують нову технологію;
- 6) представляють репутацію компанії (гудвіл).

Р. Рейлі і Р. Швейс виділяють в монографії дещо більше типів нематеріальних активів, які класифікуються згідно з їх ставленням до інших елементів (сфер діяльності), табл. 1.3 [46, с.45].

Таблиця 1.3 — Класифікація нематеріальних активів за елементами діяльності [46, с.45]

Група нематеріальних активів	Найменування об'єктів, що належать до відповідної групи
1	2
Пов'язані з маркетингом	3 Товарні знаки, фірмові назви, торгові марки (бренди), логотипи тощо.
Пов'язані з технологіями	3 Патенти на технологічні процеси, патенти, технічна документація, технічне ноу-хау тощо.

1	2
Пов'язані з творчою діяльністю	Літературні твори та авторські права на них, музикальні твори, видавничі права, права на постановки.
Пов'язані з обробленням даних	3 Запатентовані програмні забезпечення комп'ютерів, авторські права на програмні забезпечення, автом
Пов'язані з інженерною діяльністю	3 Промислові зразки, патенти на вироби, інженерні креслення та схеми, проекти, фірмова документація.
Пов'язані з клієнтами	Списки клієнтів, контракти з клієнтами, відношення з клієнтами, відкриті замовлення на поставку
Пов'язані з контрактами	3 Вигідні контракти з постачальниками, ліцензійні угоди, договори франшизи, угоди про неучасть у конкуренції
Пов'язані з людським капіталом	Наприклад, відібрана та робоча сила, що пройшла навчання, договори найму, угоди з профспілками
Пов'язані з земельними ділянками	із Права на розробку корисних копалин, права на повітряний простір, права на водяний простір тощо
Пов'язані з поняттям «гудвіл» (ділова репутація)	Гудвіл організації, гудвіл професійної практики, особистий гудвіл спеціаліста, гудвіл знаменитості, загальна вартість бізнесу як діючого підприємства

Представлена класифікація набула популярності через наявність спеціалізації та простоту у використанні працівниками різних рівнів управління. В табл. 1.4 наведено пропозиції інших зарубіжних вчених щодо класифікації нематеріальних активів.

Таблиця 1.4 - Класифікація нематеріальних активів за типами й об'єктами [42, с.40]

Тип класифікації	Види нематеріальних об'єктів	Автори, що пропонують або використовують
1	2	3
По відношенню до компанії	– Зовнішні структурні (бренди, заказники, поставники); – внутрішні структурні (програми, структура, управління); – індивідуальні компетенції (освіта, досвід).	К. Свейбі (1997 рік)
По відношенню до людського фактору	– структурні (бази даних, програмне забезпечення, патенти, торгові марки, організаційна структура); – людські (знання, навички, інноваційність, здатність виконувати доручення).	Л. Едвінсон, М. Мелоні (1997 рік)
По відношенню до функціональних галузей менеджменту	– Організаційні (інфраструктура, інформаційні системи, ноу-хау, інтелектуальні здібності); – людські (знання, навички);	Н. Бонтіс (2001 рік), Г. Рус (2005 рік)

1	2	3
По відношенню до джерела активу	– Винаходи; – організаційна діяльність; – людські ресурси	Б. Лев (2001 рік)
За елементами об'єктів	– Контрактні нематеріальні активи; – нематеріальні активи авторських прав; – клієнтські нематеріальні активи; – нематеріальні активи обробки даних; – гудвіл; – нематеріальні активи людського капіталу; – нематеріальні активи земельної ділянки; – нематеріальні активи маркетингу; – технологічні нематеріальні активи.	Р. Реул Р. Швайс (2005 рік)

Доречно навести класифікацію нематеріальних активів за ознаками, яка наявна в працях вітчизняних авторів, таких як І. Бігдан, Т. Польова, Л. Мельник (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 — Класифікація нематеріальних активів за ознаками

Автор	Класифікаційні ознака
І. Бігдан [14, с.120]	– Об'єкт права; функціональне призначення; – спосіб придбання; характер володіння; – наявність зносу; – термін корисного використання; – застосування в діяльності; – період отримання очікуваних економічних вигід; – рівень правової охорони; – місце використання; – можливість ідентифікації; спосіб оцінювання
Т. Польова [21, с.569]	- вид прав; стан використання; – строк корисного використання; – період отримання очікуваної економічної вигоди; – ступінь ризику вкладень капіталу в нематеріальні активи; – напрями вибуття
Л. Мельник [32, с.89]	– напрями вибуття; – характер функцій у суспільстві; – права використання нематеріальних активів; – господарсько-облікові ознаки; – ознаки цілого; спосіб отримання; наявність творчого елемента; – облік; європейські стандарти

Запропоновані різноманітні класифікації видових проявів нематеріальних активів мають своє право на існування, і кожен автор використовує класифікацію відповідно до мети свого дослідження. В Україні не приділяється уваги такому

чиннику поняття, як структура нематеріальних активів. Це близьке поняття до плану рахунків, але одночасно відрізняється від нього. Проте за кордоном кожна країна має свою неповторну структуру (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 Аналіз структури нематеріальних активів у різних країнах [37, с.78]

Країна	Структура нематеріальних активів
Великобританія	Людський капітал, організаційний капітал, програмне забезпечення, дизайн, патенти та дослідження тощо.
США	Програмне забезпечення, наукові дослідження, наукові дослідження у фінансовій сфері, бренд тощо
Швеція	Наукові дослідження у фінансовій сфері, професійне навчання, організаційний капітал, бренд, програмне забезпечення, дизайн, наукові дослідження, розвідування корисних копалин, авторські права та ліцензії.
Нідерланди	Програмне забезпечення, наукові дослідження, розвідка корисних копалин, авторські права та ліцензії, бренд, людський капітал, організаційний капітал.
Німеччина Італія, Франція	Програмне забезпечення, наукові дослідження, розвідка корисних копалин, патенти та патентні платежі, інновації у фінансові послуги, дизайн, реклама, маркетингові дослідження, людський капітал, організаційний капітал

Науковці А.Е. Абдурахманова, Н.Л. Кремпова [39, с.10], виділяють від однієї до дев'яти класифікаційних ознак, які, на їх думку, доцільно брати до уваги при розгляді даної економічної категорії. При цьому найбільш широка класифікація нематеріальних активів підприємства, яку зустрічаємо у сучасній вітчизняній економічній літературі, була запропонована для цілей бухгалтерського обліку В.В. Ясишеною [56]

Спрощення ж класифікації не дає можливості в повній мірі охарактеризувати все розмаїття використовуваних суб'єктами господарювання, в тому числі і підприємствами, нематеріальних активів.

Таким чином аналіз та узагальнення існуючих поглядів, дає підстави виділити для забезпечення здійснення ефективного процесу економічного управління підприємством наступні види нематеріальних активів (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 — Узагальнена класифікація нематеріальних активів [54; 56]

Ознака класифікації	Група нематеріальних активів	
Склад (структура витрат на придбання й використання НМА у процесі господарювання)	Об'єкти інтелектуальної власності	Майнові права
	Відкладені (відстрочені) витрати	Вартість фірми
Строк корисного використання	Функціонуючі	Нефункціонуючі
Тривалість використання (оборотність)	Поточні	Довгострокові
Можливість відчуження	Відчужувані	Невідчужувані
Характер впливу на результати діяльності підприємства	Прямого впливу	Опосередкованого впливу
Джерело створення	Залучені	Власні
Ступінь правової захищеності	Захищені	Незахищені
Ступінь вкладення індивідуальної праці	Власні	Пайові
	Придбані зі сторони	
Ступінь ліквідності	Високоліквідні	Низьколіквідні
Ступінь дохідності	Високодохідні	Низькодохідні
Спосіб отримання	Власні	Залучені
Участь у господарській діяльності підприємства	Використовуються в процесі постачання	Використовуються в процесі виробництва
	Використовуються в процесі збуту	Використовуються в інвестицій-ному процесі
	Використовуються в процесі управління	
Участь у процесі виробництва	Приймає участь	Не приймає участь
Право використання НМА	Право користування майном	Право користування природними ресурсами
	Право на здійснення будь-якої діяльності	
Належність до інституту галузі права ОІВ	Об'єкти авторського права	Об'єкти суміжних прав
	Об'єкти патентного права	Нетрадиційні об'єкти
	Об'єкти засобів індивідуалізації учасників господарського обороту	
З точки зору обліку	НМА, що відображаються на балансі підприємства	НМА, що відображаються на балансі підприємства
За ознаками цілого	Невіддільні від індивідуума	Невіддільні від підприємства
	Відокремлювані від підприємства і індивідуума	
Наявність творчого елементу	Об'єкт, що містять творчий елемент	Об'єкт, в яких творчий елемент присутній в незначній частині
За європейськими стандартами	Людський капітал	Структурний капітал
	Клієнтський капітал	
З позиції бухгалтерського обліку	Ідентифіковані	Неідентифіковані
Унікальність	Унікальні	Неунікальні
	Швидкоокупні	Повільноокупні
Термін відшкодування витрат на створення чи придбання	Неокупні (нерентабельні)	
Результативність використання	Ефективні	Неефективні

Погоджуємось із наведеними класифікаціями вітчизняних та зарубіжних дослідників, та доповнимо, що для визначення ефективності та доцільності придбання інвестиційних ресурсів при формуванні та створенні нових нематеріальних активів, необхідно розрізнити відповідні групи нематеріальних активів з точки зору відшкодування витрат на створення або придбання та ефективність.

На основі розглянутих підходів до класифікації матеріальних активів, можна зробити висновок про наявність великої кількості критеріїв класифікації. З кожним з них можна отримати необхідну інформацію і вирішити певні завдання бухгалтерського, податкового, управлінського обліку, економічного аналізу, управління. Використання загальної та розширеної класифікації нематеріальних активів підвищує ефективність управління бізнесом компанії, в тому числі управління даним типом його активів.

У зарубіжній практиці здатність приносити дохід - невід'ємна риса нематеріальних активів підприємства. Об'єкт ідентифікується як актив, якщо здатність приносити дохід властива конкретно йому, навіть якщо він використовується спільно з іншими виробничими ресурсами. Економічні вигоди від використання нематеріальних активів можуть включати або виручку (частина виручки) від продажу товарів і надання послуг, або зниження витрат організації, або інші вигоди, наприклад доступ до деяких ресурсів, здійснення певної діяльності. Кожна організація повинна оцінювати вірогідність майбутніх економічних вигод, застосовуючи обґрунтовані припущення, що відображають найкращу оцінку економічних умов, які існуватимуть протягом строку корисного використання активу.

Необхідно відзначити такі особливості природи нематеріальних активів: обмеженість альтернативного використання і невизначеність покриття. Так, очевидно, що цінність нематеріальних активів визначається тією майбутньою економічною вигодою, яку вони обіцяють. Існує думка, що більшість нематеріальних активів, які представляють собою сукупність витрат на розробку

оригінальних технологій і виробів або на захист виключних прав, не мають можливості альтернативного використання.

Щодо функцій даного нематеріальних активів, дослідники О. П. Павленко, Г. Ю. Бурсук [43, с.981] стверджують, що вони в процесі функціонування економічних суб'єктів і підприємств, зокрема, виконують принаймні шість наступних функцій, рис.1.2.

Рисунок 1.2 — Функції нематеріальних активів [43, с. 982]

Як стверджують дослідники Є. Ю. Мостович, А. О. Заїнчковський [34, с.45]: «саме ці функції (рис.1.2), відображають як найкраще роль та значення

нематеріальних активів в діяльності та розвитку підприємств в сучасних умовах господарювання».

Отже, наведена в класифікація нематеріальних активів та їх функції розкривають сутність даної складової майнового потенціалу підприємства в різних аспектах, визначають їх місце та значення для суб'єктів господарювання і створюють наукову базу для розробки таких методичних положень, як формування системи управління нематеріальними активами підприємства та економічного управління в цілому. Саме нематеріальні активи здатні в сучасних умовах господарювання стати для підприємств та організацій засобом сталого розвитку, забезпечити їх високу конкурентоспроможність на ринку та зростання ринкової вартості. Сучасний рівень розвитку ринку такий, що компанії не можуть отримати істотних переваг тільки за рахунок матеріальних і фінансових ресурсів. Рішення даної проблеми багато в чому залежить саме від ефективності використання унікальних за своєю природою ресурсів нематеріального характеру.

1.3. Методичні підходи до оцінки нематеріальних активів

Оцінку вартості нематеріальних активів можна розглядати як комплексну оцінку основних фондів компанії, що включає нематеріальні, капітальні активи і оцінку капіталізації підприємства в цілому.

Активи, як матеріальні, так і нематеріальні, мають конкретну цінність і ринкову вартість. Важливо чітко розуміти всі фактори, що впливають на капіталізацію компанії.

Існують три критерії вимірювання цінності нематеріальних активів, лаконічно сформульовані американським економістом Леонардом Накамурою [30, с.25]:

а) як фінансовий результат від інвестицій в НДДКР, програмне забезпечення, просування бренду компанії і т.д. ;

б) як витрати на створення і розробку результатів інтелектуальної діяльності, покупку ліцензій і т.д. ;

в) з точки зору приросту операційного прибутку за рахунок використання нематеріальних активів.

Виділення нематеріальних активів в самостійний об'єкт бухгалтерського обліку передбачає обов'язкове вирішення питань про їхню оцінку. Згідно МСФЗ («Нематеріальні активи») до оцінки нематеріальних активів, так само як і до оцінки будь-якого активу, можна застосувати три відомих підходи, рис.1.3.

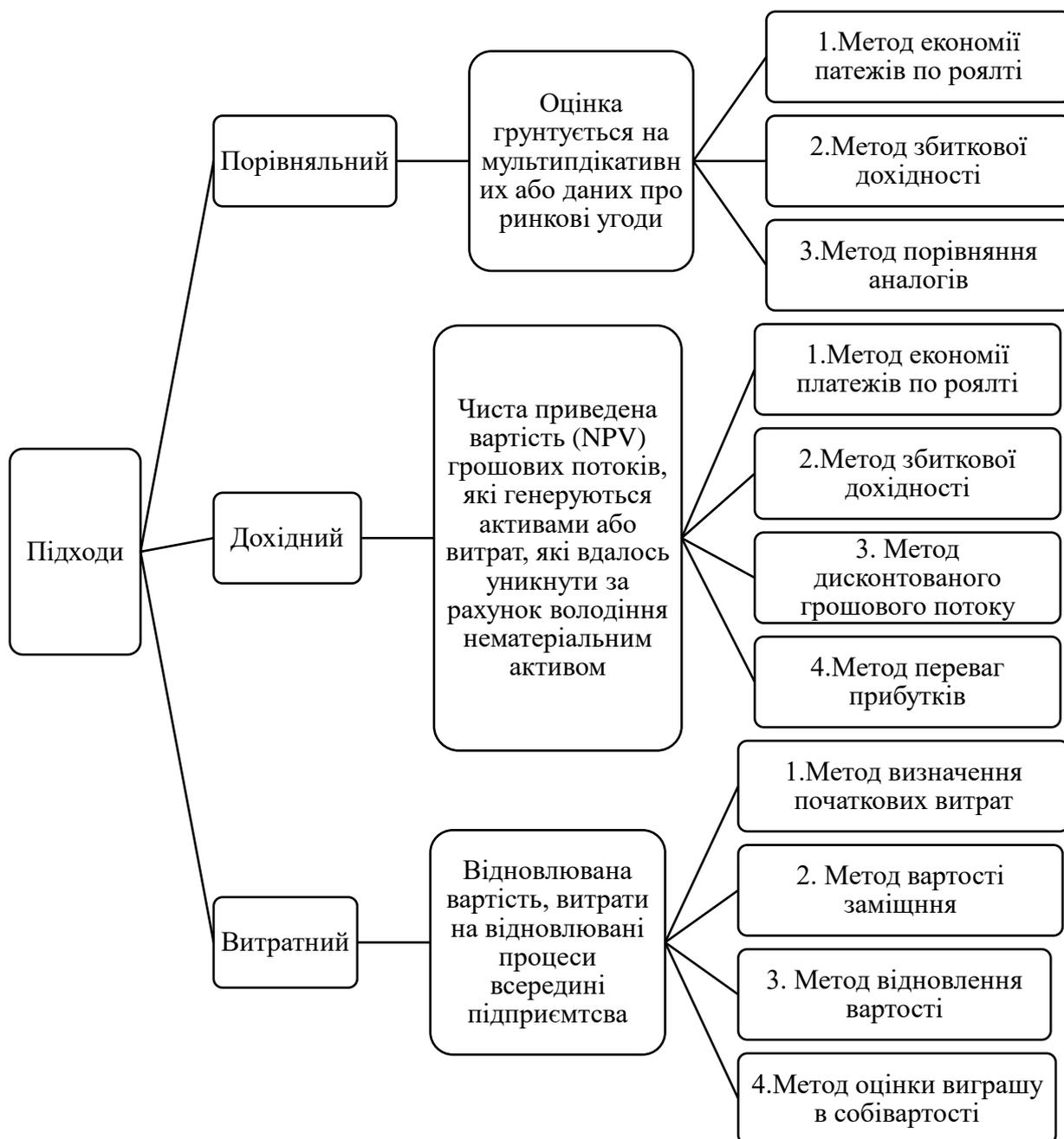

Рисунок 1.3 — Методичні підходи оцінки нематеріальних активів [3]

Проаналізуємо далі кожен із наведених підходів більш детально.

1. Порівняльний (ринковий) підхід. Цей підхід заснований на ідеї про те, що раціональний інвестор або покупець платить за даний нематеріальний актив не більше, ніж було б витрачено на придбання іншого нематеріального активу з порівнянними вигодами (порівнянне якість). Порівняльний (ринковий) підхід до оцінки нематеріальних активів передбачає визначення вартості нематеріального активу, придбаного організацією, на основі ціни, по якій у порівнянних обставин купуються аналогічні нематеріальні активи [29, с.30].

Якщо при оцінці нематеріального активу можна знайти достатню кількість аналогів, то значення, отримане за допомогою цього підходу, буде найбільш точним, тобто з мінімальною похибкою в порівнянні зі значеннями, отриманими за допомогою інших підходів. У цьому головна перевага порівняльного (ринкового) підходу.

Використання порівняльного (ринкового) підходу до оцінки нематеріальних активів ускладнюється тим, що ці об'єкти практично повторюються. Є об'єкти, такі як патенти, товарні знаки або права на твори мистецтва, яким просто неможливо знайти аналоги. Крім того, нематеріальні активи часто продаються в рамках бізнесу, а їх окремий продаж рідко.

2. Витратний підхід. При застосуванні витратного підходу вартість нематеріального активу визначається на основі витрат на його створення або придбання. Основною перевагою витратного підходу є просте отримання перших даних для оцінки нематеріальних активів, крім того, всі витрати можуть бути задокументовані [38, с.473].

Слід зазначити, що відповідно до внутрішніх правил бухгалтерського обліку (P (S) BU) нематеріальні активи в даний час враховуються по фактичній (початкової) вартості, розрахованої з використанням витратного підходу. Відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) цей вид оцінки називається витратами [8; 3; 2].

Методика розрахунку фактичної (стартової) вартості нематеріальних активів залежить від того, як вони надходять в організацію. Відомо, що нематеріальні активи можуть надходити в організацію по-різному. Серед них такі [42, с.40]:

- а) купівля за винагороду;
- б) Створення всередині організації;
- в) обмін на інше майно;
- г) безкоштовний прийом;
- д) внесок як внесок до статутного капіталу;
- е) приватизація державного та муніципального майна.

Одним з недоліків витратного підходу є невідповідність поточних витрат їх майбутньої вартості. Існуючі методи оцінки нематеріальних активів з використанням витратного підходу в повному обсязі враховують інфляційний зміна купівельної спроможності грошей, а також здатність грошей приносити дохід за умови, що вони розумно інвестують в альтернативні проекти.

3. Прибутковий підхід. На відміну від витратного підходу, дохід дозволяє оцінити потенційну економічну вигоду від нематеріальних активів. У зарубіжній практиці такі переваги іменуються справедливою вартістю.

Справедлива вартість - це ціна, яка була б досягнута в результаті добровільної угоди між учасниками ринку на дату оцінки для продажу активу або яка була б сплачена при передачі зобов'язання.

В економічній літературі в даний час обговорюється використання справедливої вартості у вітчизняній практиці бухгалтерського обліку як вид оцінки об'єктів бухгалтерського обліку. Аргументи на користь обліку за справедливою вартістю полягають в тому, що справедлива вартість забезпечує більш об'єктивну основу для оцінки майбутніх грошових потоків, ніж метод фактичної вартості, забезпечує основу для порівняння інформації про активи, найкращим чином поєднується з принципами активного управління та більш ефективною оцінкою діяльності керівництва.

Одним з основних недоліків обліку справедливої вартості є значна складність визначення справедливої вартості за відсутності активного ринку. Вони приносять з собою ще один негативний момент у зв'язку з використанням справедливої вартості - високу складність і великі додаткові витрати через залучення професійних оцінювачів.

Як згадувалося раніше, одним з показників справедливої вартості може бути дисконтована вартість. Використання методу дисконтування для визначення справедливої вартості активів компанії дає ряд переваг.

По-перше, метод дисконтування дозволяє подолати справедливість тільки під час транзакції. По-друге, при його використанні враховується корисність активу з точки зору майбутніх економічних вигод, пов'язаних з володінням активом. По-третє, приведена вартість менш схильна до коливань ринкових умов, оскільки вона заснована на факторах, які найкраще враховують можливі характеристики активів: грошові потоки, які генеруються активами, з плином часу і всі види ризиків.

Нематеріальні активи, що не враховуються в бухгалтерському обліку, виявляються і оцінюються в рамках незалежної оцінки майна на основі витрат, доходів і порівняльного підходу. Прибутковий підхід вважається важливим при визначенні вартості прав інтелектуальної власності. Можуть бути додані методи витрат і порівняння.

Порівняльний підхід може застосовуватися тільки в умовах розвинутого ринку прав інтелектуальної власності та інших нематеріальних активів, коли ці об'єкти продаються і купуються на активному ринку. Цей підхід практично не використовується в аграрному секторі, за винятком оцінки прав на комп'ютерні програми.

Витратний підхід може використовуватися в якості доповнення до підходу (якщо він не є оцінкою для цілей бухгалтерського обліку). Витратний підхід використовується для нематеріальних активів, які були створені правовласниками і для яких немає активного ринку (дослідження і розробки, спеціальне програмне забезпечення і т. Д.). Залежно від доказів, які правовласник може надати про витрати на створення власності, експерт вибере найбільш підходящий метод для відповідної ситуації [46, с.120]:

- 1) при наявності у замовника документально підтвердженої кошторису оцінювач може використовувати метод тиражування;

2) Якщо кошторис витрат недоступна, вона може бути підготовлена експертом в рамках процедури відшкодування витрат.

Застосування вартісного підходу має призвести до визначення зносу, викликаного функціональним і економічним старінням. В основі методу вартості відтворення лежить еквівалентність вартості прав інтелектуальної власності та вартості їх створення з розумною нормою прибутковості. Це відтворення являє собою повну копію розрахунку об'єкта оцінки і витрат на його правовий захист. Витрати на відтворення, визначені за допомогою цього методу, є суму витрат, необхідних для створення точної копії об'єкта оцінки. Ці витрати слід розраховувати на основі поточних цін на сировину, енергію і середньої галузевої вартості робочої сили відповідної кваліфікації.

В якості альтернативи фактичної вартості, оціненої з використанням вартісного методу, вартість виготовлення нової копії може включати [50]:

- вартість інвентаря та послуг сторонніх організацій та осіб, залучених в дану діяльність;
- витрати на заробітну плату та інші виплати працівникам, безпосередньо зайнятим для виконання певних робіт за трудовим договором;
- соціальні пільги;
- вартість спеціального обладнання для використання в якості об'єктів випробувань і досліджень;
- Амортизація основних засобів і нематеріальних активів, використаних при виконанні даних робіт;
- витрати на утримання та експлуатацію науково-дослідного обладнання, приміщень і споруд, інших основних засобів і іншого майна;
- загальногосподарські витрати, якщо вони безпосередньо пов'язані з виконанням даної роботи;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з виконанням науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт, в тому числі витрати на випробування;
- Податки та інші необхідні безповоротні платежі.

При оцінці прав інтелектуальної власності для обліку на балансі підприємства можна використовувати формулу [47, с.287] (1.1):

$$Cr = Ac \sum_{i=1}^T Ci \times Fii, \quad (1.1)$$

де Cr - вартість відтворення інтелектуальної власності;

Ac - коефіцієнт морального старіння;

Ci - вартість створення активу, понесена в i-му році;

Fii - коефіцієнт індексу, що враховує зміни індексів цін i-го року до поточної дати (дати оцінки);

t - початковий рік розрахункового періоду;

T - останній рік розрахункового періоду.

Коефіцієнт морального старіння (Ac) обчислюється за формулою [47, с.287] (1.2):

$$Ac = 1 - \frac{Ta}{Tn}, \quad (1.2)$$

де Ta - фактичний (поточний) термін охоронного документа;

Tn - номінальний (юридичний) термін охоронного документа.

Витрати на створення активу на підприємстві можна визначити за формулою [47, с.288] (1.3):

$$C = Cw + Csp + Ci + Cfo + Cte + Cse + Cd + Cmre + Cg + Cp + Co + Ctp, \quad (1.3)$$

де C - вартість створення нематеріальних активів в компанії;

Cw - вартість заробітної плати та інших виплат працівникам, що безпосередньо бере участь у проведенні науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;

Csp - соціальні виплати;

Ci - вартість запасів, які будуть використані при виконанні цих робіт;

Cfo - накладні витрати об'єкта;

Cte - витрати на відрядження артистів-виконавців;

Cse - вартість спеціального обладнання для досліджень і випробувань;

Cd - амортизація основних засобів і нематеріальних активів, використаних при виконанні даної роботи;

Сmге - вартість утримання та експлуатації науково-дослідного устаткування, приміщень і споруд, інших основних засобів;

Сg - загальногосподарські витрати, безпосередньо пов'язані з виконанням даних робіт;

Мі - вартість патентування;

Супутні витрати, включаючи сторонні послуги, задіяні в створенні активу;

Стр - податки та інші обов'язкові платежі від вартості активу

При розрахунку вартості відтворення різних типів нематеріальних активів можуть бути прийняті до уваги різні витрати на створення активу і можуть застосовуватися різні поправочні коефіцієнти для компенсації справедливої вартості.

Методологічна основа і її інструменти грають особливо важливу роль у розвитку ресурсів рослин одного сорту на етапі стабілізації та збільшення виробництва рослин і забезпечення продовольчої безпеки країни. Оскільки методи визначення цінності сорту як об'єкта інтелектуальної власності в Україні не регулюються, на практиці відносини являють собою підходи, засновані на складній системі компромісів між сторонами, за якими слідують ліцензійні угоди, які дозволяють досягти офіційного статусу.

В умовах, коли капіталізація сортів рослин стає важливим фактором підвищення конкурентоспроможності, фінансової стійкості та інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, відсутність державної процедури державної оцінки сортів рослин ускладнює створення і використання інтелектуальної власності на будинок. і за кордоном сорти рослин.

У зв'язку з недостатньою опрацюванням цих методів Національний дослідницький центр «Інститут економіки сільського господарства» розробив відповідні методологічні підходи і рекомендації, офіційний статус яких дозволить встановити і в значній мірі реалізувати загальні методологічні принципи оцінки вартості сортів рослин на основі агрегатів, річний економічний ефект або фактично досягнутий за рахунок сільськогосподарського виробництва, селекції та насінництва.

Це дослідження показало, що річний економічний ефект від нового сорту повинен характеризуватися сукупними економічними вигодами фермерів, селекціонерів і виробників основних і сертифікованого насіння, а величина цього ефекту повинна визначатися в випадках двома наборами методів [27, с.100]:

- визначення реального економічного ефекту, який досягається за рахунок прибуткових і цінових переваг, економії змінних і щодо постійних витрат і обсягів продажів;

- Розрахунок умовного ефекту від зниження ліцензійних зборів і визначення частки ліцензіата в прибутку ліцензіата.

Наведені вище рекомендації слід застосовувати при покупці і продажу сортів рослин, внесення вартості сорту в статутний (дозволений) капітал компанії, внесення сорту в якості об'єкта інтелектуальної власності на баланс організації, вирішенні майнових суперечок. в суді, прийнятті управління, інвестицій і рішень.

Для підготовки вихідної інформації для оцінки цінності сорту як об'єкта інтелектуальної власності рекомендується використовувати наступну інформацію і її джерела:

- державний реєстр сортів, придатний для поширення в Україні. перелік родів і видів рослин, сорти яких перевіряються на придатність для поширення і відповідність критеріям відмінності, однорідності і стабільності в випробувальних установах державної системи охорони сортів рослин;

- державний реєстр виробників насіння і рослин;

- статистика фактичного рівня середньомісячної заробітної плати в галузях економіки України за попередні роки;

- розмір мінімальної заробітної плати на початок року;

- індекси споживчих цін за останні три роки;

- вартість матеріально-технічних засобів, що використовуються в експертних дослідженнях;

- балансова вартість основних фондів експертних установ;

- кошторис окремих експертних установ державної системи охорони прав на сорти рослин;

- інші джерела та показники.

Оцінюючи вартість сорту рослин, слід визначити його початкову або залишкову вартість, яка визначається бухгалтерськими оцінками або за справедливою (ринковою) ціною сорту рослин, витрати на створення сорту рослин, а також ціна аналогового продажу прав інтелектуальної власності на сорти рослин з урахуванням зносу сортів як об'єкта інтелектуальної власності.

На першому етапі формування ринку прав інтелектуальної власності на сорти рослин кращим є метод визначення справедливої (ринкової) вартості сорту рослин, який враховує майбутні вигоди від його впровадження за рахунок доходу сортового насіння виробники. На наступних етапах оцінки цінність сорту рослин визначається сукупними перевагами всіх учасників процесу відбору насіння.

Визначення вартості сорту рослин методом доходу здійснюється в такій послідовності [32, с.76].

1. Автор сорту, власник патенту, власник прав інтелектуальної власності на сорт рослин, власник прав інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, який також може бути в одній особі, визначає суму чистого доходу (прибутку), який можна отримати в процесі використання сорту або майнових прав на нього протягом строку корисного використання сорту рослини.

2. Очікуваний чистий прибуток (прибуток) за весь період використання сорту визначається власником на основі суми власних витрат на створення сорту, фактичних та перспективних планів товарних культур сорту різноманітність.

3. Майбутні річні суми чистого доходу (прибутку), які розраховуються за дисконтними коефіцієнтами, доводяться до теперішньої вартості (капіталізуються). Визначення норми дисконтування та капіталізації здійснюється відповідно до вимог Національного стандарту № 1 «Загальні принципи оцінки майна та майнових прав» та Національного стандарту № 4 «Оцінка прав інтелектуальної власності».

4. Сума доходу майбутніх періодів доводиться до їх поточної вартості, що буде характеризувати вартість сорту для цілей його відображення на рахунках. Подальші розрахунки балансової вартості сорту рослин використовуються для

визначення мінімальної суми роялті заводчику. Початкова вартість сорту рослин реєструється для нематеріальних активів у бухгалтерському обліку та у фінансовій звітності підприємства приз (установа) відповідно до вимог Національного стандарту бухгалтерського обліку.

Справедлива (ринкова) вартість сорту визначається передачею або наданням майнових прав на нього на договірній основі, включенням вартості цих прав у статутний капітал підприємства (установи), передача права на сорт рослин під заставу тощо. У цих випадках, відповідно до пунктів 12-16 Національного стандарту бухгалтерського обліку, справедлива вартість визнається первісною вартістю на який сорт оцінюється як нематеріальний актив.

При використанні сорту його вартість щорічно зменшується на величину його зносу. Також необхідно надати статус офіційного методу оцінки вартості сорту рослин, заснованого на первинному визначенні річного рейтингу кожного об'єкта як числового показника вигоди, очікуваної від його використання, враховуючи ринкова (біржова) ціна на продукцію, отриману протягом року, за одиницю обсягу використання. Згаданий річний рейтинг слід визначати за формулою [47, с.290] (1.4):

$$R_a = P_{Ba} \times P_r \quad (1.4),$$

де R_a - річний рейтинг сорту рослин, грн / га;

P_{Ba} - річний обсяг виробництва при внесенні сорту, т / га;

P_r - ціна обміну продукції, грн. / т.

Початкове значення у даному способі відображає потенційну економічну ефективність сорту рослини від використання його в рейтингових параметрах протягом терміну дії охоронного документа [47, с.290] (1.5):

$$V_i = R_a \times T, \quad (1.5)$$

де V_i - початкова вартість сорту рослини, грн;

Ra - річний рейтинг сорту рослин, грн. /га;

T - термін дії охоронного документа, рік.

Визначена початкова вартість за цими формулами на основі реальних економічних показників ефективності різноманітності її повинна бути відображена в обліку нематеріальних активів установи та розкрита у фінансовій звітності відповідно до вимог згаданого Національного бухгалтерського обліку.

Справедлива вартість сорту має характер винагороди за право їх використання і визначається передачею або наданням прав власності на договірній основі, використанням права як пайового внеску до статутного капіталу підприємства, передача прав на заставу тощо. Очевидно, що сума справедливої вартості буде залежати від рейтингу об'єкта, суми та строку його використання та узгодженого відсотка винагороди (роялті) [47, с.290] (1.6):

$$V_f = R_a \times U_v \times T_p \times R_r, \quad (1.6)$$

де V_f - справедлива вартість сорту, грн .;

Ra - річний рейтинг сорту, грн / га;

Uv - планове використання сорту рослини, т / рік, га / рік;

Tp - запланований термін використання сорту або несанкціонований термін його використання, рік;

Rr - ставка роялті за використання сорту рослин.

Цей метод має достатню теоретичну основу, універсальний, простий в застосуванні і може широко використовуватися для регулювання оцінки сортів в агропромисловому виробництві. При використанні цього методу першим кроком повинно бути визначення ціни на цей сорт, яка в ринкових умовах не повинна бути нижче вартості його виробництва і, отже, враховувати всі витрати, пов'язані з виробництвом сорти, включаючи фактичну вартість. За розрахунками дослідників Р.В. Захарчук, Т.В. Мацібора, В.В. Нечитайло та В.О. Антоненко [42, с.40] вартість вирощування зерна може становити від 1,5 до 3,0 млн доларів.

При тому, що кошти були заморожені на весь період, протягом якого сорт не вважався товаром, і це тільки після внесення його до державного реєстру сортів або після того, як сорт був визнаний перспективним, тобто h прибуток, то розмір витрат повинен бути збільшений як мінімум на величину депозитної ставки за роки їх відхилення від господарського обороту, що становить 7-8 років.

Підставою для розрахунку ліцензійного збору є не визначення вартості сорту виключно на основі понесених витрат, а використання сорту для комерційного продажу товарного насіння. Встановлено, що чим більше затребуване різноманітність сировинних матеріалів, тим вище справедлива вартість. Тобто витрати збільшуються пропорційно кількості рослин, які можуть бути продані. Тому для різних сортів це значення буде істотно відрізнятися.

Дослідження показують, що розмір ліцензійних зборів залежить від типу контракту, обсягу виробництва і продажів ліцензійних продуктів. Отже, ці характеристики необхідно враховувати при визначенні справедливої вартості різновиди.

Необхідною передумовою для поліпшення формування, використання і тиражування нематеріальних активів компанії є аналіз їх поточного стану та ефективності використання.

Інформаційною основою аналітичної роботи є матеріали бухгалтерського обліку (ф.1 «Бухгалтерський баланс», ф.2 «Аналіз фінансових результатів»), матеріали управлінського обліку нематеріальних активів (технічна документація), первинні документи (бухгалтерський облік). Нематеріальні активи, накопичена амортизація), матеріали маркетингових досліджень.

Аналіз стану та ефективності використання нематеріальних активів включає кілька етапів стану (рис. 1.4).

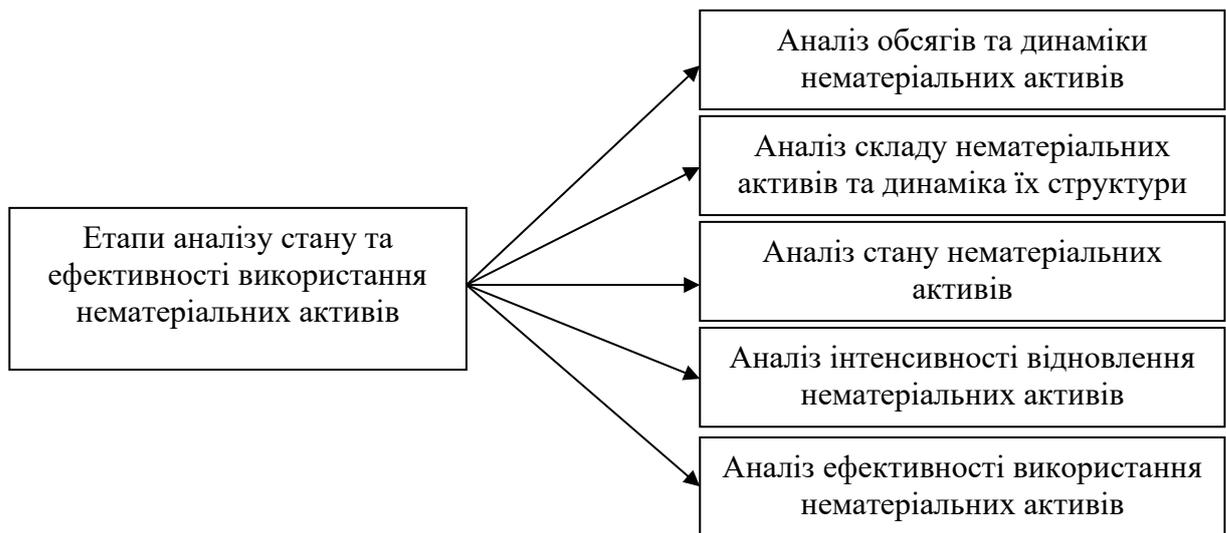

Рисунок 1.4 – Етапи аналізу стану та ефективності використання нематеріальних активів [39, с.11]

На першому етапі аналізу визначається загальна вартість нематеріальних активів компанії та визначається динаміка обсягу нематеріальних активів у порівнянні з попередніми періодами.

Якщо протягом періоду аналізу вартість нематеріальних активів була переоцінена, вивчення динаміки повинен передувати процес приведення обсягу нематеріальних активів до порівнянної форми. Для цього сума переоцінених нематеріальних активів зменшується на індекс переоцінки або переоцінку нематеріальних активів в попередніх періодах. Використовуючи такий же часовий ряд, ви можете визначити реальну зміну обсягу нематеріальних активів.

Темпи зростання нематеріальних активів можна порівняти зі швидкістю зростання випуску продукції компанії по відношенню до зростання сукупних активів компанії.

На другому етапі розглядається співвідношення матеріальних і нематеріальних активів, що використовуються в операційному процесі підприємства. У складі нематеріальних активів розглядаються деякі їх види.

На третьому етапі стан нематеріальних активів оцінюється за ступенем зносу. При такій оцінці використовуються наступні показники.

1. Норма зносу нематеріальних активів. Цей показник визначає ступінь знецінення нематеріальних активів і відшкодування витрат на формування нематеріальних активів. Розраховується за формулою [39, с.12]:

$$\hat{E}A_{iA} = \frac{\hat{A}_{iA}}{\hat{I}A_{iA}}, \quad (1.7)$$

де $\hat{E}A_{iA}$ - коефіцієнт амортизації нематеріальних активів;

\hat{A}_{iA} - сума амортизації нематеріальних активів на певну дату;

$\hat{I}A_{iA}$ - первісна вартість нематеріальних активів на певну дату.

Коефіцієнт придатності нематеріальних активів. Показує можливість подальшого використання, ступінь невідшкодування витрат на формування нематеріальних активів. Розраховується за формулою [39, с.12]:

$$\hat{E}I_{iA} = \frac{\zeta \hat{A}_{iA}}{\hat{I}A_{iA}}, \quad (1.8)$$

де $\hat{E}I_{iA}$ - коефіцієнт придатності нематеріальних активів;

$\zeta \hat{A}_{iA}$ - залишкова вартість нематеріальних активів на певну дату;

$\hat{I}A_{iA}$ - первісна вартість нематеріальних активів на певну дату;

Аналіз періоду обертання нематеріальних активів. Період обертання нематеріальних активів розраховується за формулою [39, с.12]:

$$\check{I}J_{iA} = \frac{\check{I}A_{iA}}{\zeta_{iA}}, \quad (1.9)$$

де $\check{I}J_{iA}$ - період обертання операційних нематеріальних активів, років;

$\check{I}A_{iA}$ - середньорічна сума всіх операційних нематеріальних активів, які використовуються на підприємстві по первісній вартості;

C_{iIA} - середньорічна сума амортизації всіх операційних нематеріальних активів, що використовуються в компанії.

У процесі оцінки використовуються такі показники [39, с.13]:

1. Швидкість вибуття нематеріальних активів. Показує частку вибуття нематеріальних активів в їх сукупності, ступінь збитковості нематеріальних активів.

2. Коефіцієнт введення нових нематеріальних активів. Показує питому вагу імпортованих нематеріальних активів в їх загальній сумі.

3. Швидкість заміни основних засобів. Цей показник характеризує зростання нових нематеріальних активів в їх загальній сумі.

4. Швидкість поновлення нематеріальних активів. Цей показник характеризує середній період повного оновлення нематеріальних активів.

Порядок розрахунку руху нематеріальних активів наведено в таблиці 1.8.

Таблиця 1.8 – Порядок рахунку показників руху нематеріальних активів [30, с.22]

Порядок	Формула розрахунку	Умовні позначення
Коефіцієнт вибуття нематеріальних активів	$\frac{\hat{I}\hat{A}_{\hat{A}}}{\hat{I}\hat{A}_{\hat{I}}}$	$\hat{I}\hat{A}_{\hat{A}}$ - вартість вибулих нематеріальних активів; $\hat{I}\hat{A}_{\hat{I}}$ - вартість нематеріальних активів на початок звітного періоду
Коефіцієнт введення в дію нових нематеріальних активів	$\frac{\hat{I}\hat{A}_{\hat{AA}}}{\hat{I}\hat{A}_{\hat{E}}}$	$\hat{I}\hat{A}_{\hat{AA}}$ - вартість введених нематеріальних активів у звітному періоді; $\hat{I}\hat{A}_{\hat{E}}$ - вартість нематеріальних активів на кінець звітного періоду
Коефіцієнт оновлення нематеріальних активів	$\frac{(\hat{I}\hat{A}_{\hat{AA}} - \hat{I}\hat{A}_{\hat{A}})}{\hat{I}\hat{A}_{\hat{E}}}$	
Швидкість оновлення нематеріальних активів	$\frac{1}{\hat{E}\hat{A}\hat{A}_{\hat{IA}}}$	$\hat{E}\hat{A}\hat{A}_{\hat{IA}}$ - коефіцієнт введення в дію нематеріальних активів у звітному році (або в середньому за ряд останніх років)

Одне із завдань підприємства в сучасних умовах ведення бізнесу - підвищення ефективності нематеріальних активів.

Ступінь вирішення даної проблеми оцінюється шляхом вивчення статичної і динамічної і порівняння її з системою показників ефективності нематеріальних активів аналогічних підприємств.

Придбання нематеріальних активів спрямоване на одержання економічного ефекту від їх використання на виробництві, фабриці і т. Розрахунок ефективності використання нематеріальних активів пов'язаний з великими труднощами і вимагає комплексного підходу. Кінцевий ефект від використання нематеріальних активів виражається в загальних результатах господарської діяльності: зростання продажів, зростання прибутку, підвищення платоспроможності та фінансової стійкості.

Основними показниками ефективності нематеріальних активів є:

1. Повернення інвестицій в нематеріальні активи. Вказує розмір чистого прибутку на одиницю нематеріальних активів.
2. Коефіцієнт рентабельності виробництва нематеріальних активів. Визначає обсяг продажів (або обсяг виробництва) на одиницю нематеріальних активів.

Показники ефективності використання нематеріальних активів та алгоритм їх розрахунку містить (табл. 1.9).

Таблиця 1.9 – Порядок розрахунку показників ефективності використання нематеріальних активів [21, с.35]

Порядок	Формула розрахунку	Умовні позначення
Коефіцієнт рентабельності нематеріальних активів	$\frac{\times \hat{A}_{\hat{A}}}{\hat{A}}$	$\times \hat{A}_{\hat{A}}$ - сума чистого прибутку, яку отримало підприємство від операційної діяльності; \hat{A} - середня вартість нематеріальних активів підприємства
Коефіцієнт виробничої віддачі нематеріальних активів	$\frac{\hat{D}}{\hat{A}}$	\hat{D} - обсяг реалізованої продукції (або обсяги виробництва) у звітному періоді; \hat{A} - середня вартість нематеріальних активів підприємства

Таким чином, аналіз нематеріальних активів можна розглядати як складову частину аналізу фінансового стану підприємства, яка сприятиме підвищенню

ефективності системи управління конкурентоздатністю продукції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках збуту.

При розгляді питання економічної ефективності використання нематеріальних активів варто користуватися грошовими вимірниками. Економічну ефективність відображають через різні вартісні показники, що характеризують проміжні та кінцеві результати виробництва на підприємстві чи в іншій інтеграційній виробничій структурі. До таких показників належать [20, с.99]:

- обсяг товарної, чистої або реалізованої продукції;
- величина одержаного прибутку;
- економія тих чи інших видів ресурсів (матеріальних, трудових) або загальна економія від зниження собівартості продукції;

Ефективність використання нематеріальних активів визначається показниками їх дохідності, фондоддачі, фондомісткості та фондорентабельності.

Економічна ефективність використання матеріальних ресурсів, активів може бути визначена за допомогою наступних показників [20, с.99]:

- віддача нематеріальних активів, грн./грн:

$$\Phi_{\text{г}}^{\text{HMA}} = \frac{OB}{\overline{HMA}}, \quad (1.10)$$

де OB – обсяг виробництва, тис. грн.

\overline{HMA} – середня вартість нематеріальних активів або їх окремої групи, тис. грн..

- фондомісткість нематеріальних активів, грн./грн [20, с.100]:

$$\Phi_{\text{м}} = \frac{\overline{HMA}}{OB}, \quad (1.11)$$

- віддача об'єктів промислової власності, грн./грн. [20, с.100]:

$$\Phi_{\text{г}}^{\text{п.в.}} = \frac{OB}{\overline{HMA}^{\text{п.в.}}}, \quad (1.12)$$

$\overline{HMA}^{\text{п.в.}}$ – середня вартість нематеріальних активів промислової власності, тис. грн.

- дохідність нематеріальних активів, грн./грн, розраховується за формулою [20, с.100]:

$$D_{HMA} = \frac{ЧД}{HMA}, \quad (1.13)$$

де ЧД – чистий дохід, отриманий за певний період; тис. грн.

- прибутковість (збитковість) об'єктів нематеріальних активів (рентабельність), грн./грн. [20, с.100]:

$$R^{HMA} = \frac{Пр}{HMA}, \quad (1.14)$$

де Пр – прибуток (збиток), може бути валовий, оперативний, звичайний, чистий; тис. грн.

- амортизаціємкість, грн./грн [20, с.100]:

$$A_c = \frac{AB^{HMA}}{OB}, \quad (1.15)$$

де AB^{HMA} – амортизаційні відрахування від вартості нематеріальних ресурсів за досліджуваний період; тис. грн.

Таким чином, внутрішня система управління нематеріальними активами на підприємстві дозволить підприємству створити основу для забезпечення високих темпів нарощування його фінансових ресурсів та забезпечити довготривалі стратегічні переваги на ринку. Система управління нематеріальними активами дозволяє в повному обсязі інформаційного забезпечувати проведення аналізу нематеріальних активів підприємств, оскільки від цього залежить глибина та точність дослідження використання господарюючими суб'єктами нематеріальних активів.

Отже, в даному розділі проведено теоретичне дослідження сутності нематеріальних активів та виокремлено їхню роль у господарській діяльності підприємства. Від так розкрито аспекти сутності та складових нематеріальних активів, їхні види та методичні підходи до оцінки.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСП «ВІДРОДЖЕННЯ»

2.1. Аналіз стану та перспектив розвитку сільського господарства

Сільське господарство - одна з провідних галузей в Україні, яка пропонує значні природні конкурентні переваги. Значному розвитку сільського господарства сприяє перш за все природний ресурс: сприятливий клімат і родючі ґрунти. Більшості країн світу належить менше десятої частини українського. Загальна площа Українського Чорнозем'я відповідає площі Великобританії [55, с.145].

Сільське господарство як галузь має ряд характеристик, що визначають ефективність сільськогосподарських підприємств. В тому числі [41]:

1) засобами виробництва тут є живі організми - рослини і тварини, що розвиваються за біологічними законами. Отже, в сільському господарстві дію законів економії тісно переплітається з дією законів природи;

2) основний засіб виробництва - земля, вона безпосередньо пов'язана з робочим процесом і виробництвом. Його якісні та кількісні характеристики безпосередньо впливають на результати діяльності компанії.

3) природні умови справляють значний вплив на господарську діяльність і тому вимагають значної кількості інформації для зниження ризиків і невизначеностей у виробничому процесі.

4) використання територіальних ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції, яка, в свою чергу, вимагає великої кількості транспортних засобів, матеріалів (насіння, паливо, добрива) та продуктів (картопля, буряк, крупи);

5) «Продукти для нових продуктів» - в сільському господарстві результати роботи мають місце для створення нових засобів виробництва;

б) між робочим часом і часом виробництва існує різниця в часі. Останні можуть здійснюватися тільки при відповідному впливі природних факторів і при безпосередній участі людей (оранка, догляд, збір врожаю).

7) в результаті виникає сезонність виробництва, що тягне за собою зміни в організації праці та ефективне використання трудових ресурсів;

8) водні ресурси - важлива частина виробництва в фермерських господарствах. Відсутність необхідної кількості в окремих регіонах позначається на виробничих витратах;

9) транспортування робочих вимагає значних енергетичних і грошових витрат.

Як зазначено у звіті Дердавної служби статистики. агропромисловий комплекс створює близько 12,1% валової доданої вартості держави і є одним з найважливіших бюджетоутворюючих секторів економіки [41].

Дослідники питань розвитку сільського господарства [42, с.40] вважають, що існуючі тенденції та стан сільськогосподарської можна прослідкувати за допомогою аналізу ключових показників.

Площа України становить 60,3 млн га, а площа сільськогосподарських земель України — найбільша в Європі — 41,5 млн га (68,7% тери торії країни) [42, с.40]: з них — 32,5 млн га використовуються для вирощування сільськогосподарських культур.

Вдалому розвитку сільськогосподарського сектору також сприяють близькість основних ринків збуту, транспортна інфраструктура (залізниця, дороги, порти), постійне зростання світового попиту на продовольчі продукти і альтернативну енергетику, а також наявність порівняно дешевих трудових ресурсів [41].

Орієнтири, які впливають на створення сільськогосподарських підприємств мають бути розглянуті як головні конкурентні переваги. І вектор аналізу повинен спрямовувати на розгляд основних видів діяльності.

Отже, основний напрямом українського сільського господарства — є рослинництво (близько 72% сільськогосподарської продукції), рис. 2.1.

Рисунок 2.1 — Структура валової с/г продукції в Україні за видами найбільш вагомих складових рослинництва та тваринництва (2019 р., %) [41]

Отже, структуру продукції сільського господарства за видами розподіляють наступним чином: 26,2% становить зернові та зернобобові культури; технічні культури — 22,5%, овочі 18,0%, найменшу частку займають культури плодови та кормові не більше 4%. Такий розподіл характерний завдяки природним ресурсам (у вигляді родючого ґрунту) та існуванням попиту на міжнародному ринку.

Частка тваринництва 28%, де 13,5% представлено вирощуванням худоби та птиці; 10,5 — молоко; близько 3% — яйця.

Диспропорція у співвідношенні рослинництва та тваринництва відображається на торговельному балансі України. Потенціал виробництва продукції тваринництва слід нарощувати шляхом інновацій у виробництві, освіті та науці [5].

Соняшник лідирує на сході, на півдні до нього додається пшениця, на заході переважають пшениця, плоди та ягоди, а в північній області більше вирощують кукурудзу. І тільки в одній області України — Хмельницькій — вирощують більше сої [41].

З точки зору економіки, важливим буде постійне удосконалення галузі рослинництва з метою його стійкого розвитку. І водночас аналізування стану тваринництва та виявлення проблем, що перешкоджають його розвитку. Головним завданням постає створення продукції тваринного походження відповідно до запитів національного та міжнародного ринку. Підвищення конкурентоспроможності тваринництва полягає в стандартизації та сертифікації технології виробництва згідно з європейськими вимогами.

Одними з головних причин збільшення доходів України від аграрного експорту є зростання цін на сільськогосподарську продукції, а також збільшення фізичного обсягу експортованої продукції (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 — Динаміка обсягів аграрного експорту України 2010—2017 рр., млрд дол. [41]

Такий хід подій призвів до того, що у 2019 році агропромисловий комплекс уперше став лідером експорту в Україні, залишивши позаду металургію (військовий конфлікт одна з головних причини такої ситуації).

Загальна частка експорту товарів тваринного походження зросла на 1,1%, водночас рослинного — зменшилася з 53% до 52%, решта складових залишилась на одному рівні попереднім роком (рис. 2.3) [41].

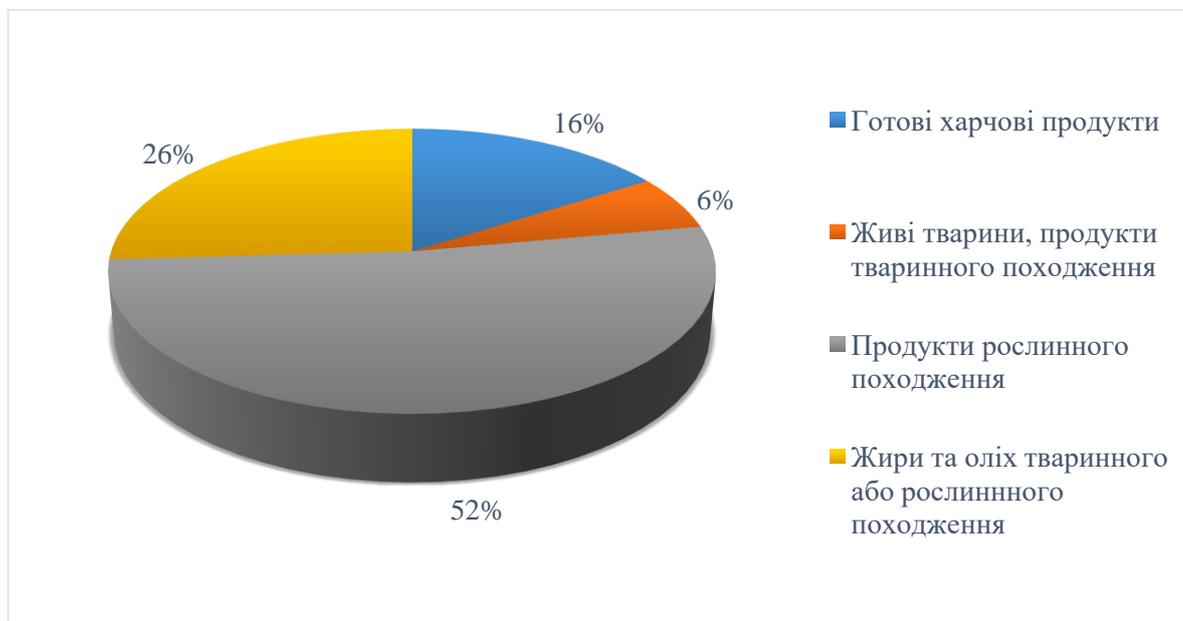

Рисунок 2.3 — Структура за товарними позиціями аграрного експорту в 2019 році, % [41]

Основні товарні групи аграрного експорту з України традиційно включають: — лідером є зернові культури 36,6%, що на 2% менше ніж у минулому році; — насіння і плоди олійних рослин зросли до 11,6%; — експорт молока збільшився майже на 1%.

Товарна структура імпорту заміщує види сільськогосподарської продукції, якими Україна не може забезпечити попит з боку населення та підприємницького сектору. Найбільшу потребу маємо в готових харчових продуктах — 45% серед них: по 9% становлять алкогольні та безалкогольні напої та оцет і різні харчові продукти і близько 10% — тютюн та промислові замітники тютюну [5]. Що вкотре підтверджує негативні явища з відсутністю повноцінного процесу виробництва. Рослинництво характеризується 31,8% імпорту, де 11,1% займають їстівні плоди та горіхи, а також насіння та плоди олійних рослин 9%. Тваринництво відчуває нестачу в рибі та ракоподібних — 11% [55, с.147].

За останні п'ять років вектор збуту сільськогосподарської продукції України змінив свій орієнтир на країни Азії та ЄС. Згідно з даними сайту Міністерства аграрної політики частка кожного з цих регіонів становить 38% та 29%. Менші обсяги експорту орієнтовані на країни СНД (13%) та Африки (18%). На сьогодні Україна збільшує свої частки на с/г ринках Індії, Китаю, Єгипту, Туреччини, Бангладеш, Кореї, Ірану, Іраку, Індонезії, Саудівської Аравії, Канади, США [41]. Позитивним моментом також є розширення торгівельних відносин з Європою. Сьогодні європейський ринок десь 1/5 складається з української с/г продукції. Аграрний експорт зайняв №1 місце у структурі українського експорту до країн ЄС за результатами 2014—2017 рр. — 28% і забезпечив доходи у розмірі 4,8 млрд дол

Не зважаючи на це, товари, що експортуються складаються у більшій мірі з продукції низького рівня переробки та доданої вартості, а частка готової продукції лише починає зміцнювати свої позиції [55, с.148].

Позитивним у сільському господарстві України є зростання ролі виробництва органічної продукції. Цьому є дві причини. По-перше, у нас багато великих земельних господарств, що привертає трейдерів. По-друге, в більшості країн частка органічного землеробства — 5—10%. А в Україні — 1%, тому є хороші перспективи росту [41]. Найбільше органічних господарств у Київській області — 36. У результаті проведеного аналізу стану ринку сільського господарства наступні проблеми та недоліки:

- а) стратегічна маркетингова діяльність на рівні сільськогосподарських підприємств має безсистемний, безпрограмний характер;
- б) відсутність повноцінного процесу виробництва;
- в) переважання сировинного сільського господарства;
- г) мала кількість органічних виробників; — налагодження інвестиційного клімату.

Таким чином, покликані проблеми потребують ліквідації головних чинників їх існування шляхом активного застосування стратегічного планування в діяльності підприємств агропромислового комплексу, використовуючи інструменти маркетингу. Система управління у сфері сільського господарства

повинна бути економною, гнучкою, сприйнятливою до політики агробізнесу, до потреб і попиту споживачів, а також конкуренції та кон'юнктури ринку. А ринок сільського господарства України є пріоритетним у розвитку економіки, становить найбільшу частку в експорті країни, а також має найбільший приріст порівняно з іншими галузями.

2.2. Організаційно-правові основи діяльності ПОСП «Відродження»

Базою для дослідження обрано Приватно - орендне сільськогосподарське підприємство «Відродження» (ПП «Відродження»), створене внаслідок припинення приватного акціонерного товариства «ВЗ «Горизонт» шляхом його перетворення.

Приватне підприємство «Відродження» створене відповідно до Цивільного кодексу України, Закону України «Про господарські товариства» та інших нормативно-правових актів України. Місцезнаходження приватне підприємство «Відродження»: Україна 39133, Полтавська обл., Козельщинський район, село Оленівка.

Діяльність приватного підприємства здійснюється у відповідності до Закону України «Про господарські товариства», інших законодавчих актів України, установчого договору про створення і діяльність підприємства і Статуту.

Майно ПОСП «Відродження» складається з основних фондів і оборотних коштів, а також інших цінностей, вартість яких відображається в самостійному балансі товариства. Майно товариства належить учасникам відповідно до їх часток у статутному фонді.

Основним видом діяльності підприємства, згідно КВЕД є вирощування технічних та зернових культур. Але крім цього підприємство також займається: розведення молочних порід худоби, розведення свиней і поросят, розведення світської птиці.

Метою ПОСП «Відродження» є задоволення потреб споживачів на ринку сільськогосподарської продукції шляхом вирощування зернових та технічних

культур, а саме: зернобобові, злакові, насіння олійних культур; вирощування овочів та баштанних культур, коренеплодів та бульбоплодів; розведення худоби та світської птиці.

Підприємство також займається виробництвом хліба та хлібобулочних виробів, виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання. Таке різноманіття в діяльності дозволить задовольнити вимоги споживачів та створити середовище для довгострокового розвитку товариства.

Загальна кількість працівників станом на 31.12.2019 р. становить 97 осіб.

Відобразимо дослідження структури виробництва та продукції ПОСП «Відродження» у табл.2.1.

Таблиця 2.1 — Продукція підприємства, аналіз обсягів її реалізації ПОСП «Відродження» у 2017-2019 рр.

Види економічної діяльності	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)						Абсолютне відхилення	
	2017 рік		2018 рік		2019 рік		2019 до 2018	
	Тис. грн	Питома вага, %	Тис. грн	Питома вага, %	Тис грн	Питом а вага, %	У сумі	У стр-рі
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього по підприємству, у т.ч	146610,0	100,0	64538,0	100,0	125295,0	100,0	-21315	-
Вирощування овочів та	70,00	0,04	43,00	0,07	88,00	0,07	18	0,03
Розведення світської птиці	5,00	0,00	5,00	0,01	2,00	0,00	-3	0
Допоміжна діяльність у рослинництві	923,00	0,56	1146,00	1,78	1279,00	1,02	356	0,46
Після урожайна діяльність	7421,0	4,51	7657,00	11,86	8569,00	6,84	1148	2,33
Виробництво хліба та хб виробів	47,00	0,03	60,00	0,09	60,00	0,05	13	0,02

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Постачання інших готових страв	20,00	0,01	24,00	0,04	23,00	0,02	3	0,01
інші види роздрібно́ї торгівлі	109,00	0,07	141,00	0,22	1533,00	1,22	1424	1,15
Діяльність вантажного автомобільного транспорту	575,00	0,35	661,00	1,02	975,00	0,78	400	0,43
Складське господарство	4985,0	3,03	3162,00	4,90	3230,00	2,58	-1755	-0,45
Надання в оренду с/г машин і устаткування	1701,0	1,03	1927,00	2,99	3181,00	2,54	1480	1,51

Згідно даних табл.2.1 спостерігається тенденція скорочення обсягів діяльності у 2019 р. порівняно з 2017 р. на 21315 тис.грн. Дана тенденція відбулась за рахунок зменшення загального обсягу діяльності та скорочення доходів від складського господарства (-1755 тис.грн).

Структура продукції діяльності ПОСП «Відродження» у 2019 р. за видами відображена на ри.2.4.

Рисунок 2.4 — Структура діяльності ПОСП «Відродження» у 2019 р.

Основну частку серед економічних видів діяльності становлять післяурожайна діяльність -45% (сюди відноситься підготовка сільськогосподарських культур до первісної реалізації, тобто очищення, підрізування, сортування, дезінфікування очищення волокон бавовни від насіння); допоміжна діяльність у рослинництві – 17% (заходи, пов'язанні із підтриманням угідь у гарному стані, придатному для подальшої роботи), а також надання в оренду транспортних засобів та машин – 17%.

Організаційна структура управління підприємством - основа системи управління, яка визначає склад, підпорядкованість та взаємодію її елементів окреслює необхідну кількість персоналу, здійснює його розподіл за підрозділами, регламентує адміністративні, функціональні та інформаційні взаємовідносини між працівниками.

ПОСП «Відродження» має лінійно-функціональну організаційну структуру управління. Такий вибір організаційної структури управління є характерним для підприємств, що виробляють однотипну продукцію масового виробництва. Саме таким і є досліджуване товариство.

Організаційна структура управління наведена на рис.2.5.

Аналізоване підприємство має досить розгалужену організаційну структуру, що пов'язано із широкою діяльністю.

Проаналізуємо місце кожного працівника в організаційній структурі підприємства.

Голова правління управляє підприємством, віддає накази й розпорядження, приймає рішення про зміну штатного розпису, є представником інтересів компанії перед іншими фізичними і юридичними особами.

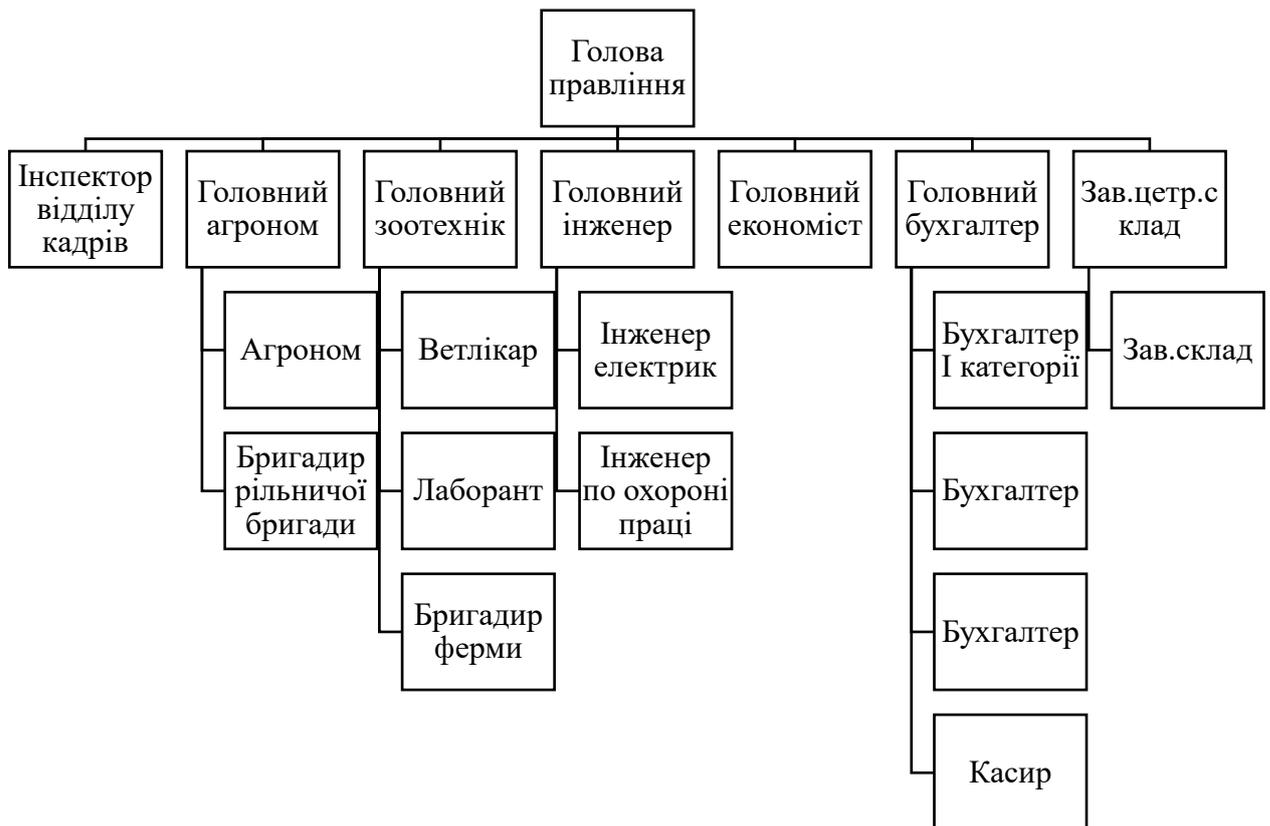

Рисунок 2.5 – Організаційна структура управління ПОСП «Відродження» станом на 01.01.2020 р.

До керівників II рівня віднесено головного агронома, головного інженера, головного економіста, головного бухгалтера, завідуючого складом та інспектора відділу кадрів. Вони розробляють плани щодо здійснення загальних завдань, поставлених вищим керівництвом, і координують роботу керівників III рівня.

Від так, основні завдання інспектора відділу кадрів полягають у веденні облікової звітності щодо прийому та вибуття працівників, ротації та професійного розвитку.

Головний агроном відповідає за діяльність підприємства у основному напрямку – рослинництво. Він формує стратегічну політику щодо посівної зміни, збору врожаю та обґрунтовує потребу в закупівлі мінеральних добрив, сортів насіння. В його підпорядкуванні знаходяться керівники III та IV рівня.

Головний зоотехнік відповідає за діяльність підприємства у напрямку тваринництва. Його завдання полягають у забезпеченні підприємства стабільним

прибутком від даного виду діяльності шляхом розвитку тваринництва. В його підпорядкуванні знаходяться керівники III та IV рівня

Головний інженер підприємства несе відповідальність за технічне та технологічне забезпечення підприємства. В його підпорядкуванні не лише обслуговуючий та забезпечуючий персонал (елетрики, механіки), але й механізатори, що безпосередньо приймають участь у виробничих процесах. Також у його підпорядкуванні інженер по охороні праці.

Головний економіст займається плануванням економічної діяльності, підпорядковується директору, але і має у підпорядкуванні частково бухгалтерію. Оскільки з нею узгоджує ряд економічних планів та прогнозів. Наявність такої комунікації між відділами є позитивною стороною організаціної структури ПОСП «Відродження».

Головний бухгалтер є правою рукою керівника ПОСП «Відродження» та займається управлінням обліково-розрахунковими операціями на підприємстві. У його підпорядкуванні інші бухгалтери та касир.

Також в структурі підприємства відображено посаду заідуючого центральним складом. Оскільки підприємство ПОСП «Відродження» має розгалужену структуру та функціонує в декількох регіонах Полтавської області, відповідно кількість складів для зберігання сировини та запасів розташовані також в різних регіонах для зручності діяльності підприємства. У своєму підпорядкуванні завідуючий центральним складом має завідуючих іншими складами.

До керівники III рівня ПОСП «Відродження» віднесено агронома, ветлікаря, інженера електрика та по охороні праці, бригадира рільної бригади та завідуючих складами. Вони здійснюють управлінську діяльність згідно своєї зони відповідальності: встановлюють завдання виконавцям, здійснюють поточний контроль, проводять заходи щодо удосконалення організації виробництва, умов праці, дотримання санітарних норм.

До керівників IV рівня віднесено майстрів, старших по зміні, старших тракторної бригади, старший бухгалтер. У рамках наданої їм компетенції вирішуються безпосередньо поточні виробничі питання.

Права, обов'язки і відповідальність менеджерів всіх рівнів і всіх співробітників ПОСП «Відродження» закріплені в посадових інструкціях. Наявність посадових інструкцій дозволяє в значній мірі раціоналізувати процес поділу влади і досягти більш перспективних технологій управління в компанії. Посадова інструкція не тільки дозволяє визначити обов'язки, права і відповідальність співробітників, але і захищає їх від виконання своїх функцій і підкреслює систему взаємовідносин між керівником та його підлеглим. Крім того, директива регулює потік інформації в компанії, визначає вимоги до посад і порядок атестації співробітників.

Перевагами організаційної структури управління ПОСП «Відродження» є: оперативне виконання заходів на основі наказів і вказівок начальства підлеглим; раціональне поєднання лінійних і функціональних зв'язків; Стабільність повноважень і відповідальності персоналу; Єдність і чіткість управління; швидке прийняття рішення; персональна відповідальність кожного керівника за результати діяльності; професійне рішення проблем фахівцями функціональних служб.

До недоліків такої організаційної структури ПОСП «Відродження» ще раз відносяться: подвійні управлінські функції; диверсифікація відповідальності; внутрішні виробничі бар'єри, що відділяють виробничі одиниці від функціональних; протиріччя між лінійними і функціональними керівниками; опір лінійних керівників роботі функціональних фахівців; спотворення інформації функціональних головок при їх передачі від лінійних голів до виконавців.

Умови оплати праці в компанії регулюються в межах, визначених чинним законодавством України, кадровою політикою компанії, політикою оплати праці, керівництвом з преміювання співробітників, соціальною програмою, колективними договорами і правилами внутрішнього розпорядку роботи. Вони регулюють виплати співробітникам всіх рівнів, зміна заробітної плати, перелік і розмір соціальних пільг, включаючи фінансову підтримку в разі хвороби працівника, необхідність операції, пологів і шлюбу, житлових кредитів, лікування і навчання співробітників.

Співробітники компанії проходять навчання на зовнішніх семінарах і курсах підвищення кваліфікації, беруть участь в спеціалізованих конференціях, форумах, виставках.

Щорічно співробітники беруть участь в атестації і розвитку персоналу. Співробітники отримують оцінку своєї роботи і навичок.

Система оцінки діє з 2017 року і продовжує розвиватися відповідно до вимог компанії - перевіряється актуальність компетенцій, додаються сучасні методи і інструменти оцінки.

За результатами щорічної атестації для співробітників складаються плани підвищення кваліфікації, в яких особлива увага приділяється навчальним заходам, які допомагають співробітникам підвищити рівень професіоналізму.

Підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити висновок що ПОСП «Відродження» займається сільськогосподарською діяльністю в Полтавській області, надає послуги та реалізує продукцію її населенню. На підприємстві працює 97 осіб, структура управління якими організована за типом лінійно-функціональної. Хоча кількість працівників незначна, через ширку спеціалізацію підприємства структура має розгалужені вид. Дослідження обсягів діяльності за останні 3 роки показало тенденцію до скорочення. Для виявлення причин та факторів цього, необхідно більш глибоко проаналізувати показники господарської діяльності ПОСП «Відродження».

2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ПОСП «Відродження»

Господарський облік ПОСП «Відродження» організований в єдину систему контролю за виконанням завдань і складається з трьох самостійних, але міцно пов'язаних між собою видів обліку: оперативного, бухгалтерського й статистичного. Відповідно до цього класифікують і види облікової інформації та звітність.

Бухгалтерська звітність – це система пов’язаних між собою показників, що характеризують кругообіг господарських засобів.

Оперативна звітність призначена переважно для поточного контролю й управління у середині окремих підприємств і об’єднань. Вона містить дані про виробництво важливих видів продукції, про хід поставок матеріалів та палива, про виконання договорів поставок замовникам комплектуючих виробів та напівфабрикатів тощо.

Фінансова звітність згідно з П(С)БО – це бухгалтерська звітність, що відображає фінансовий та економічний стан підприємства і результати його діяльності за звітний період [8].

Фінансова звітність складається з: форми №1 «Баланс», форми №2 «Звіт про фінансові результати», форми №3 «Звіт про рух грошових коштів», форми №4 «Звіт про власний капітал», форми №5 «Примітки до річної фінансової звітності», примітки до звітів.

Метою аналізу економіко-фінансових показників ПОСП «Відродження» є оцінка фінансового стану підприємства на визначену дату, або за певний період, та аналіз показників діяльності підприємства для виявлення резервів їх покращення.

Для виконання розрахунків даної роботи та аналізу фінансово-економічних показників було використано дані фінансового, статистичного та оперативного обліку підприємства за 2017-2019 рр.:

- форма №1 – «Баланс» (Звіт про фінансовий стан);
- форма №2 – «Звіт про фінансові результати» (звіт про сукупний дохід);
- форма 1-ПВ «Звіт із праці» (додатки А, Б, В).

Розрахунок економічних та фінансових показників діяльності підприємства наведено у таблиці 2.2.

Отже, розрахувавши економічні та фінансові показники діяльності ПОСП «Відродження» можна спостерігати зріст середньої вартості сукупного та власного капіталів, який представлений на рисунку 2.6.

Таблиця 2.2 — Економічні та фінансові показники діяльності ПСОП «Відродження» за 2017-2019 роки

№	Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
			2017	2018	2019	Третій до першого		Третій до другого	
						Абсолютн е	Темп приросту, %	Абсолютн е	Темп приросту, %
1	2	3	6	7	8	9=8-6	10=8/6*100	11=8-7	12=8/7*100
1. КАПІТАЛ ТА РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА									
1.1	Середня вартість сукупного капіталу	тис. грн.	291824	363631	414619,5	122795,5	142,08	50988,5	114,02
1.2	Середня вартість власного капіталу	тис. грн.	289608	357809,5	413136,5	123528,5	142,65	55327	115,46
1.3	Основні засоби								
1.3.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	75743	77156	79330	3587	104,74	2174	102,82
1.3.2	знос на кінець року	тис. грн.	32365	34316	37802	5437	116,80	3486	110,16
1.3.3	середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	75631,5	76449,5	78918,5	3287	104,35	2469	103,23
1.4	Нематеріальні активи								
1.4.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	361	361	360	-1	99,72	-1	99,72
1.4.2	знос (накопичена амортизація) на кінець року	тис. грн.	0	0	0	0		0	0
1.4.3	середня вартість нематеріальних активів	тис. грн.	361	361	360,5	-0,5	99,86	-0,5	99,86
1.5	Оборотні активи								
1.5.1	усього на кінець року	тис. грн.	287255	320087	388762	101507	135,34	68675	121,46
1.5.2	дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	15156	18980	22827	7671	150,61	3847	120,27
1.5.3	Запаси на кінець року	тис. грн.	80844	124320	118960	38116	147,15	-5360	95,69
1.5.4	Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	тис. грн.	226129	249099	313246	87117	138,53	64147	125,75
1.5.5	середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	240290	303671	354308	114018	147,45	50637	116,67

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.6	Середньооблікова чисельність								
1.6.1	середньооблікова чисельність працівників	чол.	121	105	97	-24	80,17	-8	92,38
1.6.2	середньооблікова чисельність робітників	чол.	87	75	63	-24	72,41	-12	84,00
	2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ								
2.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	146610	1324	125295	-21315	85,46	123971	9463,36
2.2	Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	146610	1324	125295	-21315	85,46	123971	9463,36
2.3	Обсяг виробництва продукції	тис. грн.	146610	1324	125295	-21315	85,46	123971	9463,3
2.4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	-64745	-1146	-47313	17432	73,07	-46167	4128,53
2.5	Валовий прибуток (збиток)	тис. грн.	81865	178	63221	-18644	77,22	63043	35517,41
2.7	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	96356	6297	90921	-5435	94,35	84624	1443,87
2.8	Чистий збиток	тис. грн.	96365	6297	74542	-21823	77,35	68245	1183,77
2.9	Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	27423	18693	32568	5145	118,76	13875	174,22
2.10	Фонд робочого часу	люд-год	256894	211567	326154	69260	126,96	114587	154,16
	3. Показники ефективності використання ресурсів								
3.1	Продуктивність праці одного працівника	тис. грн. / особа	1211,65	12,61	1291,70	80,05	106,61	1279,09	10243,85
3.2	Продуктивність праці одного робітника	тис. грн. / особа	1685,17	17,65	1988,81	303,64	118,02	1971,16	11265,91
3.3	Рівень оплати праці за 1людино-годину	тис. грн. / люд-год	0,11	0,09	0,10	-0,01	93,54	0,01	113,02
3.4	Середньомісячна заробітна плата одного працівника	тис. грн..	18,89	14,84	27,98	9,09	148,15	13,14	188,59
3.5	Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року		0,44	0,44	0,48	0,04	108,57	0,03	107,14

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.6	Фондовіддача	грн./ грн.	1,94	0,02	1,58	-0,36	81,60	1,56	9204,03
3.7	Фондоозброєність праці працівників	тис.грн./ чол.	734,72	728,09	813,59	188,54	130,16	85,50	111,74
3.8	Коефіцієнт обіговості оборотних засобів	обороти	0,61	0,44	0,35	-0,26	57,96	0,35	8110,88
3.9	Середній період обороту оборотних засобів	дні	590	82569	1018	427	172,53	-81551	1,23
3.10	Коефіцієнт обіговості активів	грн./ грн.	0,50	0,00	0,30	-0,20	60,15	0,30	8299,60
3.11	Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	обороти	16,20	0,17	25,18	8,98	155,44	25,01	14785,68
3.12	Середній період обороту дебіторської заборгованості	дні	22	2113	14	-7,92	64	-2099	0,68
3.13	Коефіцієнт обіговості запасів	обороти	3,63	0,03	2,11	-1,52	58,08	2,08	7127,68
3.14	Середній період зберігання запасів	дні	99	12181	170	71	172,18	-12010	1,40
3.15	Тривалість операційного циклу	дні	121	14294	185	63	152,45	-14109	1,30
4. ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ									
4.1	Рентабельність продажу	%	65,72	475,60	72,57	6,84	110,41	-403,04	15,26
4.2	Рентабельність активів	%	33,02	1,73	21,93	-11,09	66,41	20,20	1266,31
4.3	Рентабельність власного капіталу		33,27	1,76	18,04	-15,23	54,22	16,28	1025,24

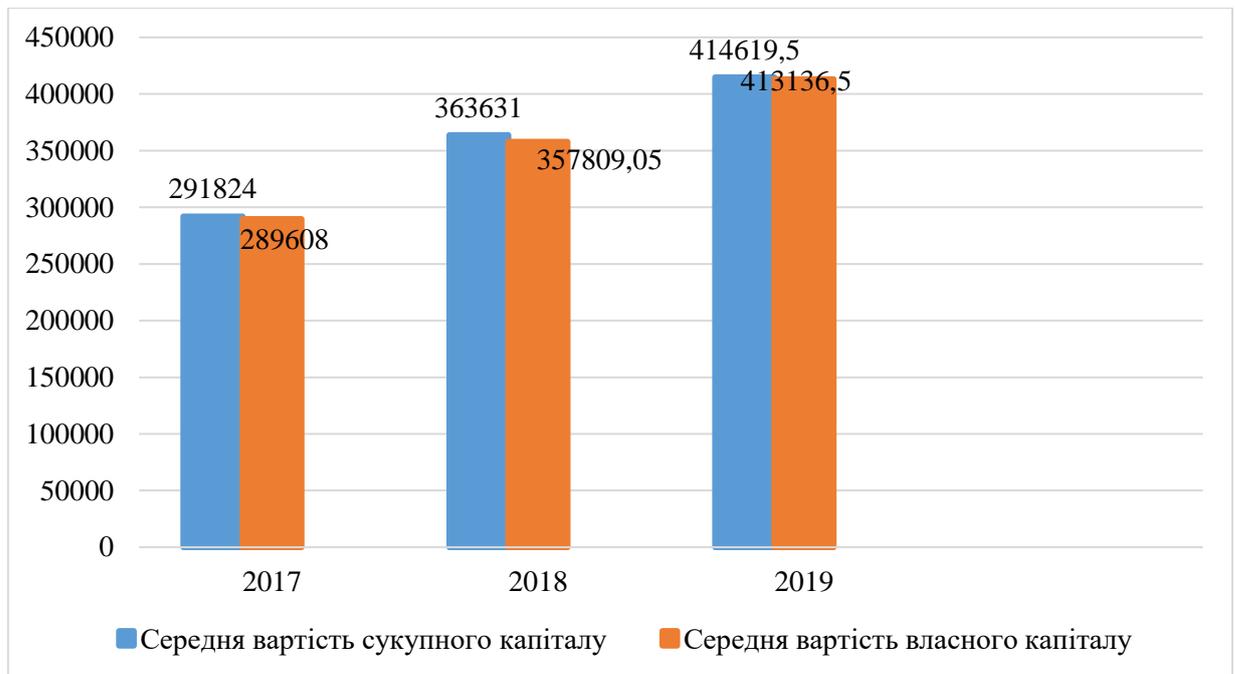

Рисунок 2.6 — Динаміка середньої вартості сукупного та власного капіталів на ПОСП «Відродження»

Загальна вартість оборотних активів на кінець 2019 р. становила 388762 тис. грн., що на 68675 тис. грн. або на 21,82% більше в порівнянні з 2018 р. У порівнянні з 2017 роком загальна вартість оборотних активів зросла на 101507 тис. грн. або на 35,34%.

Також можемо спостерігати досить значне зростання дебіторської заборгованості, так як у 2019 р. порівняно з 2017 вона зросла з 15156 тис.грн. до 22827 тис.грн – на 7671 тис. грн. або на 50,51%, а порівняно з 2019 роком – відповідно на 3847 тис.грн. або на 20,27%.

Щодо середніх залишків оборотних засобів, можемо зазначити, що вони мали тенденцію до зростання протягом останніх 3 років, і у 2019 р. у порівнянні з 2017 та 2018 рр. зменшення становило 114018 тис. грн. та 50637 тис. грн. відповідно. Темпи зростання середніх залишків оборотних засобів становлять ,45% та 16,67% відповідно у порівнянні з 2017 р. та 2018 р. Динаміку середньорічної вартості основних засобів та середніх залишків оборотних засобів ПОСП «Відродження» зображено на рисунку 2.7.

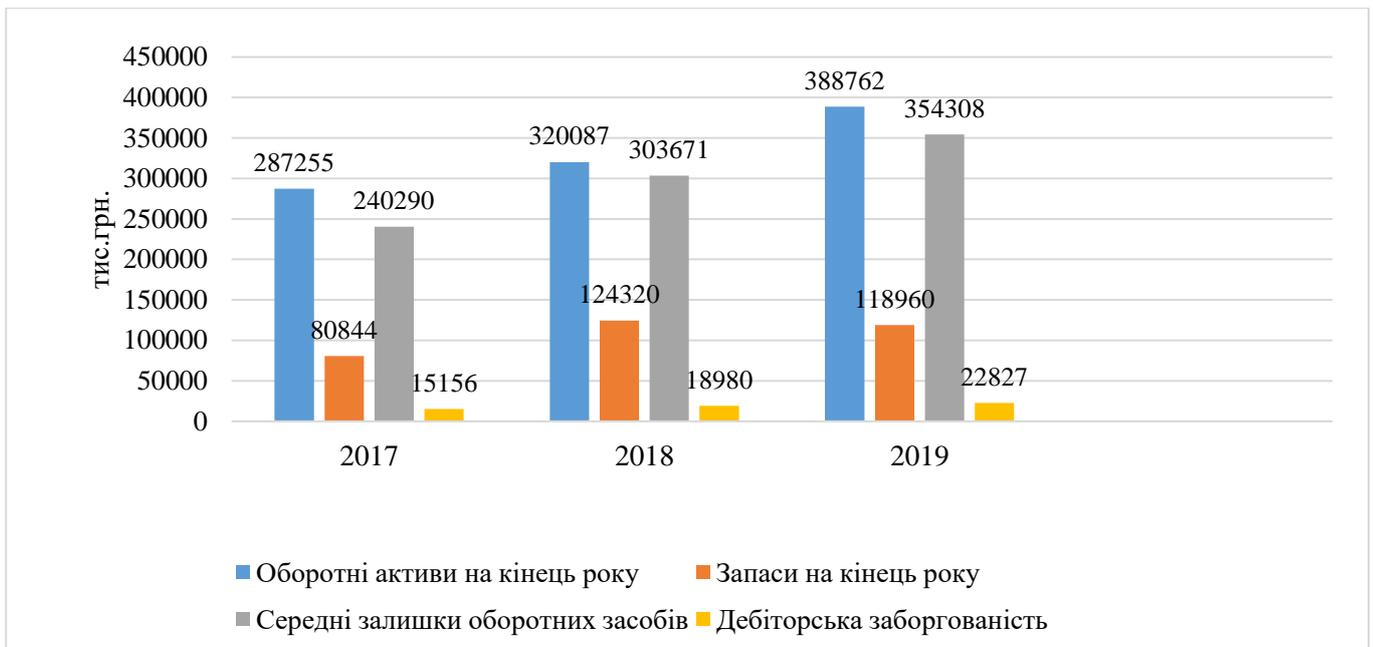

Рисунок 2.7 – Динаміка вартості оборотних активів, запасів та середніх залишків оборотних засобів ПОСП «Відродження» за 2017-2019 рр.

Протягом аналізованого періоду відбувається скорочення середньооблікової кількості працівників з 121 осіб у 2017 р. до 97 осіб в 2019р. Дані зміни можемо спостерігати на рисунку 2.9.

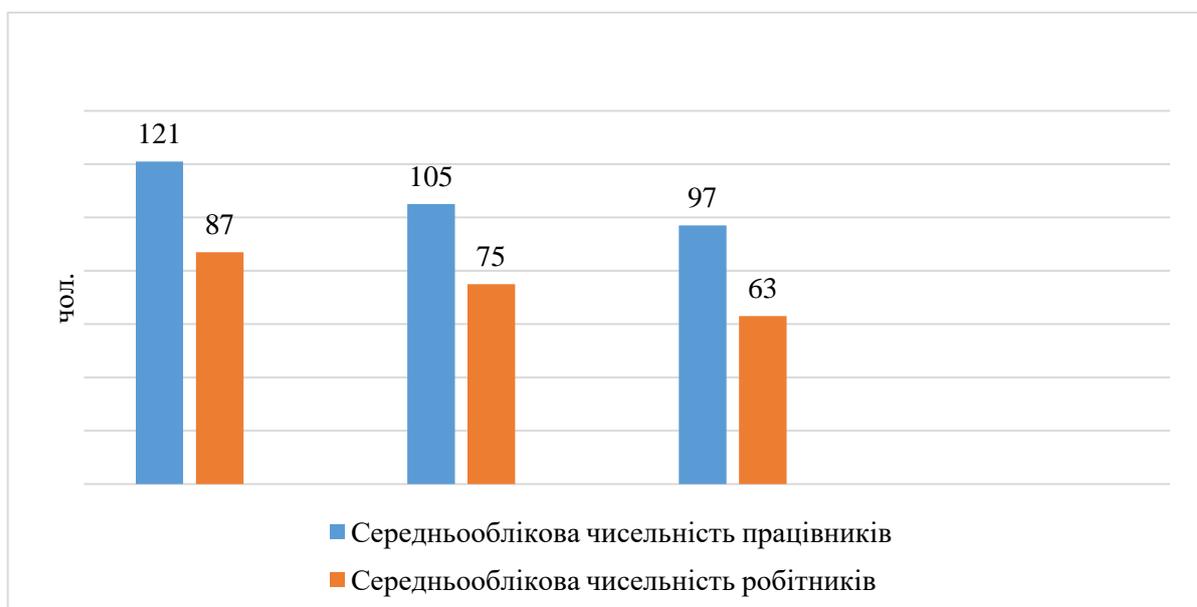

Рисунок 2.8 – Динаміка середньооблікової кількості працівників та робітників ПОСП «Відродження» за 2017-2019 рр.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції коливався протягом 2017-2019 років – у 2017 році – 146610 тис. грн., у 2018 році – лише 132462 тис.грн., а у 2019 році – 125295 тис. грн. У 2019 році порівняно з 2017 роком чистий дохід зменшився на 21315 тис.грн. або на 14,5% порівняно з 2018 роком – також зменшився на 7167 тис.грн. на 5,5%. Основною причиною, що зумовлена зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт та послуг в 2018 році зменшення обсягів вирощування зернових культур внаслідок скорочення площі їх посівів та урожайності в сировинній зоні підприємства.

Щодо собівартості продукції, то даний показник зріс у 2019 р. порівнянні з 2017 р. на 17432 тис. грн. (73,1%) у порівнянні з 2018 р. – спостерігався зріст на 8013 тис. грн. (85%). Динаміку чистого доходу та собівартості реалізованої продукції ПОСП «Відродження» представлено на рисунку 2.9.

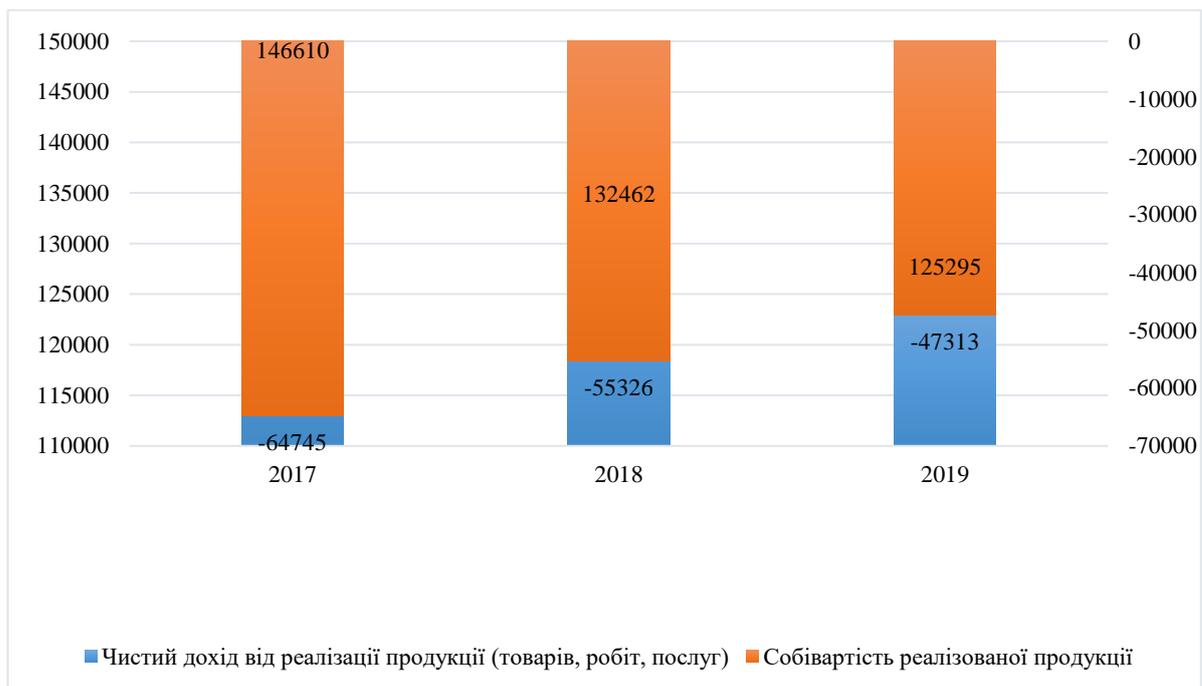

Рисунок 2.9 – Динаміка чистого доходу та собівартості реалізованої продукції ПОСП «Відродження»

Внаслідок зменшення обсягів вирощування протягом 2017-2019 рр. відбулося зменшення валового прибутку, який у 2019 р. склав 63221 тис. грн., що на 18644 тис. грн. або на 22,3% менше від 2017 р. та на 15414 тис. грн. або на 19,6% менше у

порівнянні з 2018 р. Зменшення валового прибутку відбулося за рахунок скорочення чистого доходу від реалізації продукції. Графічно динаміка прибутку наведена на рисунку 2.10.

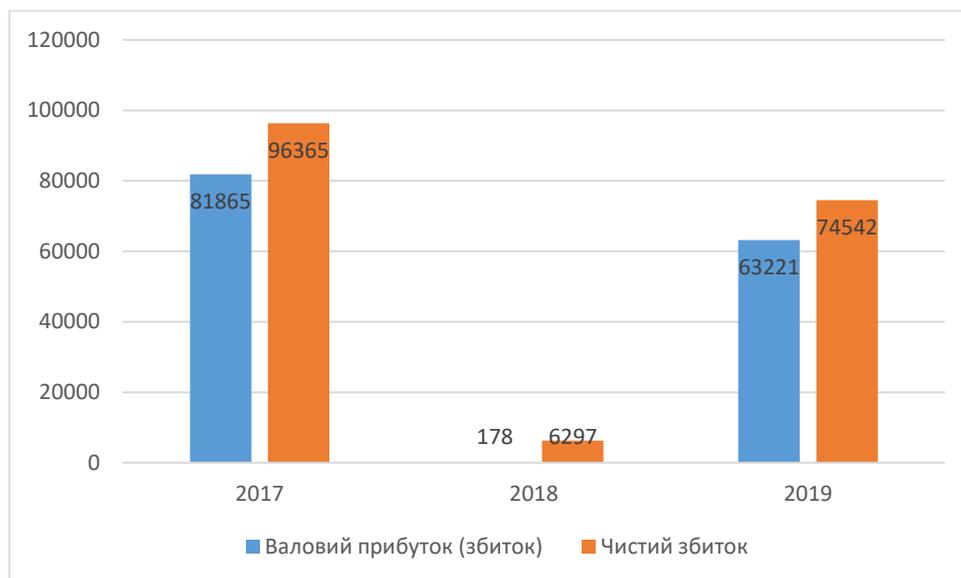

Рисунок 2.10 – Динаміка прибутку ТОВ «Відродження» за 2017–2019 рр.

Якщо в 2017 році розмір чистого прибутку у 2017 році склав 96365 тис.грн., у 2019 рік спостерігався збиток в розмірі 21823 тис.грн., а в 2018 році також спостерігається спад на 16755 тис. грн. або на 18,4%.

Протягом 2017-2019 рр. відбулося поступове зростання фонду оплати праці працівників. Його значення у 2019 р. становило 32568 тис. грн., що на 5145 тис. грн. або на 18,8% більше від 2017 р. та на 13875 тис. грн. або на 74,2% – порівняно з 2018 р. Зростання фонду оплати праці свідчить про зростання заробітної плати працівників. Зокрема, у 2019 р. середньомісячна заробітна плата працівника складала 27,98 тис. грн., що на 48,1 % більше від 2017 р. та на 88 % більше, порівняно з 2018 р. Це є позитивним, за умов високої заробітної плати прагнення працівників до забезпечення високої продуктивності роботи значно вища. Графічно динаміка фонду оплати праці працівників за 2017-2019 роки наведена на рисунку 2.11.

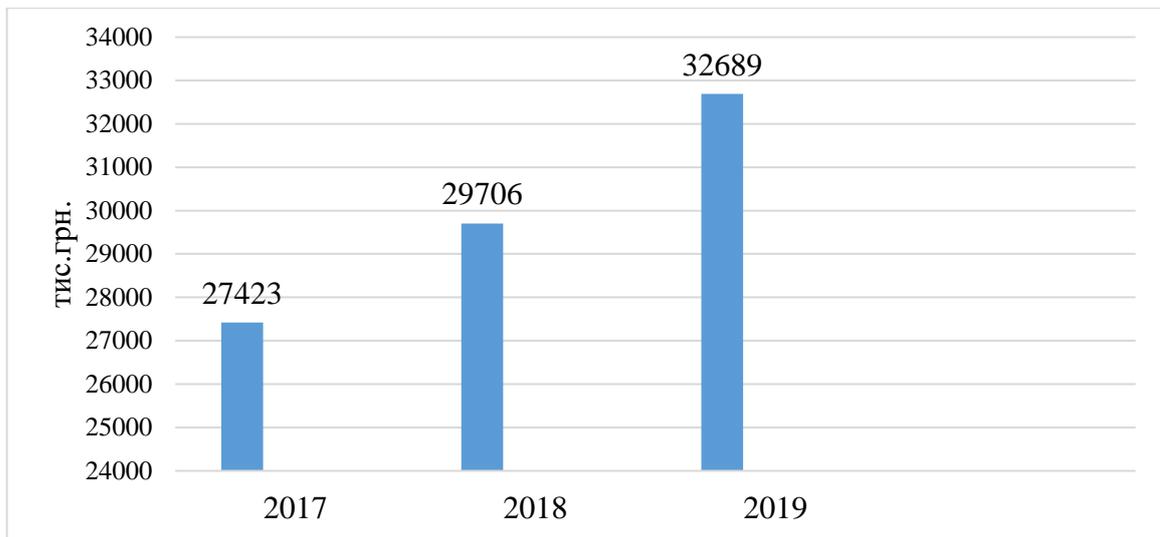

Рисунок 2.11 – Динаміка фонду оплати праці працівників ПОСП «Відродження» за 2017-2019 рр.

Динаміку продуктивності праці одного робітника та одного працівника ТОВ «Відродження» можемо спостерігати на рисунку 2.12.

Продуктивність праці працівників у 2017 році склала 1211,65 тис. грн., у 2018 році – 1261,54 тис. грн., у 2019 році – 1291,7 тис. грн. У 2019 році порівняно з 2017 роком продуктивність праці працівників зросла на 80,05 тис.грн. або на 6,61%, порівняно з 2018 роком – зросла на 30,16 тис.грн. або на 2,39%.

Основною причиною, що зумовлена зменшення продуктивності праці працівників було скорочення обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт та послуг в 2019 році зменшення обсягів заготівлі цукрових буряків внаслідок скорочення площі їх посівів та урожайності в сировинній зоні підприємства.

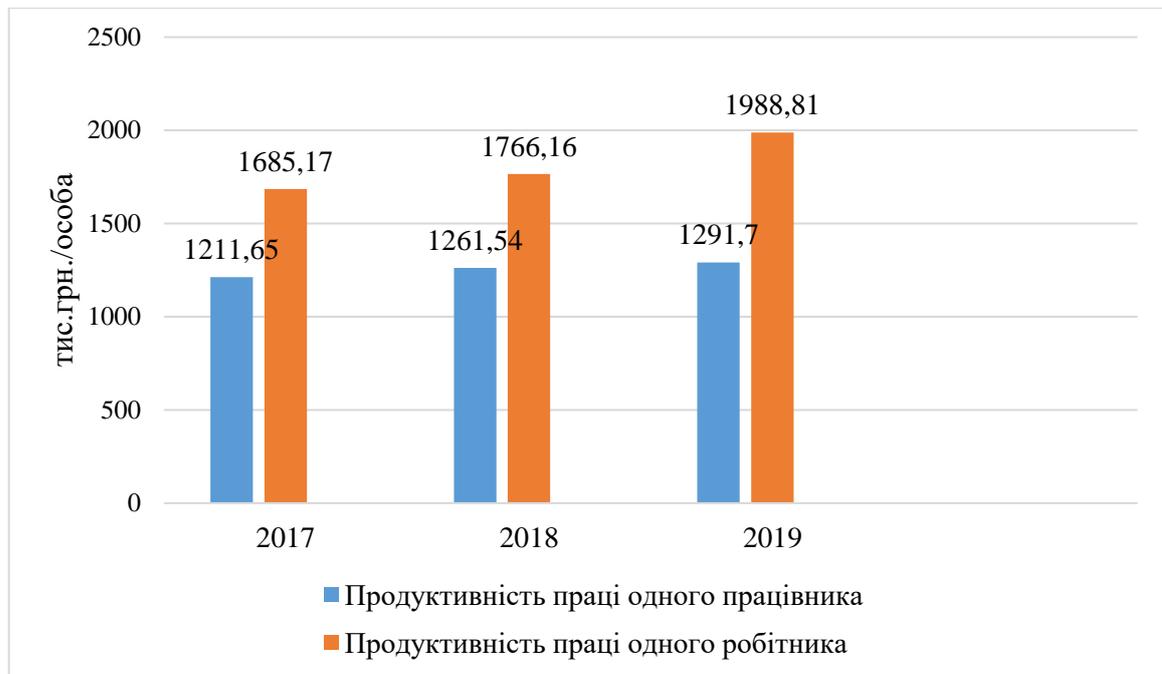

Рисунок 2.12 – Динаміка продуктивності праці одного робітника та одного працівника ПОСП «Відродження» за 2017-2019 рр.

Аналіз коефіцієнта фондоозброєності праці працівників підприємства показує, що на кінець 2019 році на одного працівника підприємства припадало 813,59 тис. грн. основних фондів, при цьому присутня позитивна тенденція збільшення цього показника протягом аналізованого періоду з 625,05 тис. грн. у 2017 році, а отже це свідчить про те, що основних фондів на підприємстві достатньо.

Графічне відображення показника фондівіддачі наведено на рис.2.13.

Розрахований показник фондівіддачі свідчить про те, що у 2019 році на одну гривню основних фондів припадало 1,58 грн./грн. виробленої продукції, відповідно порівнюючи даний рік з 2017 роком відбувається зниження даного показника на 0,36 грн./грн. або на 18,4%. Це свідчить про зниження ефективності виробництва, та в певній мірі недостатність капіталовкладень в підприємство, а отже для підвищення даного показника ПОСП «Відродження» повинно ефективніше використовувати наявні основні фонди та розглянути можливий план капіталовкладень у підприємство у 2020 році.

Рисунок 2.13 – Динаміка фондовіддачі
ПОСП «Відродження» за 2017-2019 роки

Щодо ефективності оборотних засобів, то коефіцієнт обіговості оборотних засобів у 2019 р порівняно з 2017 роком зменшився з 0,61 грн./грн. до 0,35 грн./грн. в 2018 році коефіцієнт становив 0,44 грн./грн. Динаміка коефіцієнта обіговості оборотних фондів показана на рисунку 2.14.

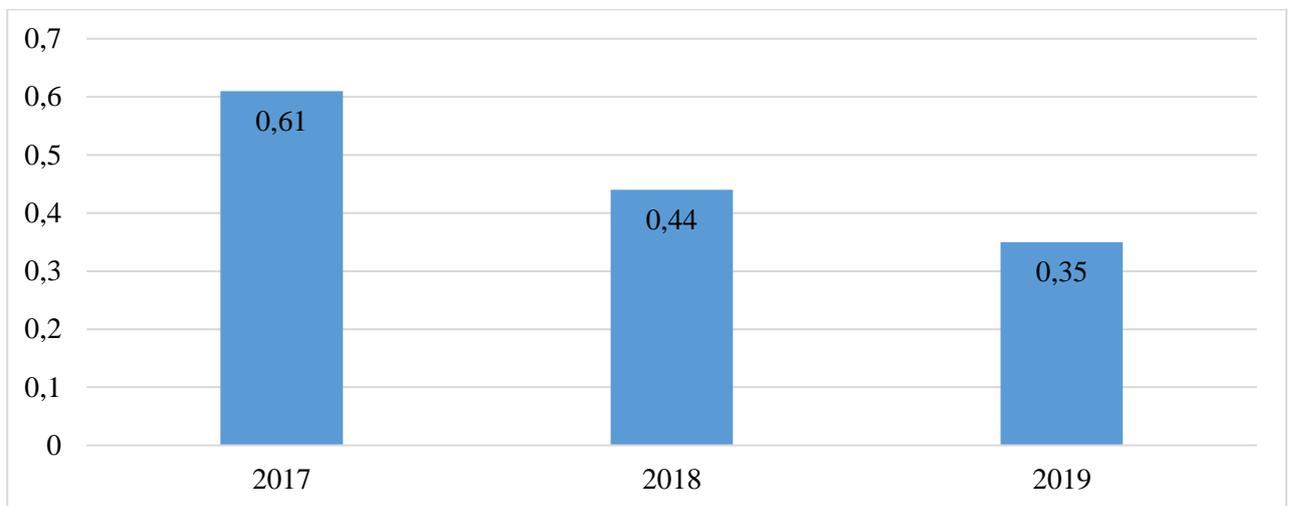

Рисунок 2.14 – Динаміка коефіцієнта обіговості
ПОСП «Відродження» за 2017-2019 роки

Функціонування підприємства залежить від його здатності приносити необхідний прибуток. Показники, що представлені у вигляді різноманітних відношень прибутку і вкладеного капіталу практично не залежить від інфляції і мають

назву коефіцієнтів рентабельності. Їх економічний зміст проявляється в тому, що вони характеризують прибуток, що одержують з кожної гривні засобів, вкладених у підприємство.

Аналізуючи показники рентабельності ПОСП «Відродження», можемо зазначити, що рентабельність сукупного капіталу (активів) була найбільшою у 2017 р. (33,02%), а найменшою – у 2019 р. 21,93%; показник рентабельності власного капіталу був найбільшим у 2017 р. (33,27 %), а найменшим – у 2019р. (18,04 %); рентабельність продажу була найбільшою у 2019 р. (72,57%), а найменшою – у 2018 р. (65,15%).

Динаміка показників рентабельності ПОСП «Відродження» наведена на рисунку 2.15.

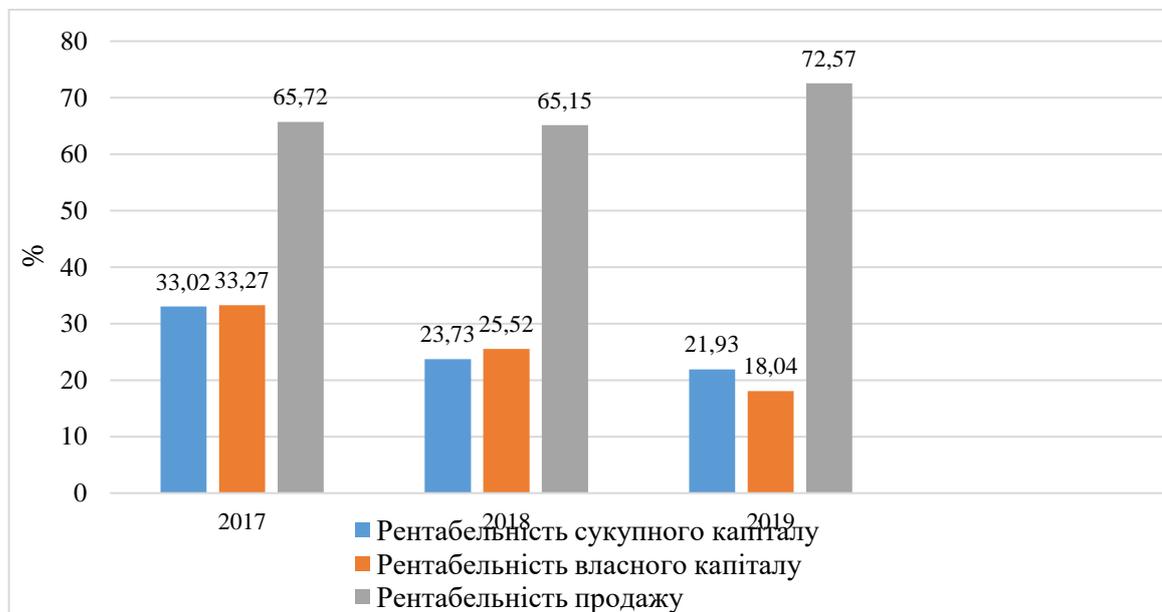

Рисунок 2.15 – Динаміка показників рентабельності ПОСП «Відродження» за 2017-2019 роки

Отже, проаналізувавши фінансово-економічні показники діяльності ПОСП «Відродження» за 2017-2019 роки можемо стверджувати, що товариство на даний момент не має стабільного фінансового становища. Більшість фінансово-економічних показників діяльності досліджуваного товариства мають негативні тенденції. ПОСП «Відродження» необхідно розвиватися у напрямі зміцнення сировинної бази і як наслідок збільшення обсягів та ефективності виробництва.

2.4. Стан охорони праці на підприємстві ПОСП «Відродження»

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» [2], який поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб, які наймають тимчасових працівників відповідно до закону, а також на всіх співробітників, існує обов'язок по створенню умов праці. і нормативних актів в кожному структурному підрозділі, а також забезпечення дотримання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці є обов'язком роботодавця. З цією метою роботодавець забезпечує функціонування створеної в компанії системи управління охороною праці і технікою безпеки, призначеної для підготовки, прийняття та виконання завдань з організаційних, технічних, санітарних і профілактичних заходів щодо врятування життя і здоров'я людей. здоров'я і працездатність співробітників під час роботи.

Основним завданням заходів і засобів охорони праці в сільському господарстві, а саме ПОСП «Відродження», є створення здорових і безпечних умов праці для працівників, профілактика і профілактика професійних захворювань, нещасних випадків і нещасних випадків, пов'язаних з виробничими процесами робочих з вплив шкідливих і небезпечних факторів виробництва (факторів) - фізичних, хімічних, біологічних і психофізичних.

Сфера діяльності ПОСП «Відродження» характеризується низкою структурних, організаційних та технологічних особливостей, що впливають на рівень виробничих ризиків, що робить цю галузь однією з найбільш травматичних (після вугільної галузі).

Агропромислове виробництво ПОСП «Відродження» характеризується низкою негативних чинників, що стали традиційними: старіння основних фондів, зростання кількості фізично зношеного та застарілого обладнання, машин і механізмів, що не відповідають безпечним умовам праці; постійно зростаюча кількість робочих місць, що не відповідають вимогам правил техніки безпеки і гігієни праці, незахищеність працівників засобами індивідуального захисту; значне ослаблення трудової і виробничої дисципліни.

Основними особливостями організації виробничого процесу ПОСП «Відродження» є:

а) Сезонність роботи, яка в певні періоди року практично не дозволяє дотримуватися нормативну тривалість робочого дня, в результаті чого травматизм досягає максимальних рівнів щорічно в одні і ті ж місяці року. Перший пік припадає на липень-серпень (час збирання ранніх зернових і зернобобових культур) - 22-23 відсотки від річної кількості травм. Другий пік травматизму припадає на жовтень - більше 11 відсотків всіх смертей на роботі);

б) нерівномірна завантаженість працівників протягом року (в липні чисельність зайнятих в агропромисловому виробництві перевищує середньорічну на 13-16 відсотків);

в) Включення молоді та людей пенсійного віку в важкий час (в липні їх число досягає 4-5 відсотків від загального числа зайнятих в даний час в сільському господарстві).

Крім того, сільське господарство ПОСП «Відродження» включає в себе основні галузі: рослинництво, сільське господарство, садівництво, виноградарство, квітникарство та ін.) І тваринництво (велика рогата худоба, свині, птиця, вівці та ін.) І послуги (операції по відновленню зрошення.) систем, ветеринарної допомоги, технічного обслуговування машин і устаткування і т. д.) і обробки, кожна з яких має ряд специфічних шкідливих впливів (вплив, яке за певних умов може призвести до захворювання, зниження ефективності та (або) несприятливим наслідків для здоров'я. Потомство). і небезпечні (чий вплив на робітника при певних умовах призводить до травм, гострого отруєння або іншого раптового серйозного погіршення здоров'я або смерті) факторів виробництва.

Таким чином, включені різні роботи, пов'язані із застосуванням пестицидів і мінеральних добрив в рослинництві ПОСП «Відродження»; Боротьба з бур'янами, шкідниками і хворобами рослин, приготування робочих розчинів, протруювання насіння, запилення, обприскування, фумігація рослин, ґрунту і приміщень, приготування і розкидання отруйної принади, підживлення рослин, внесення мінеральних добрив. Більшість пестицидів і добрив токсичні для людського

організму. Потрапляючи в організм людини, такі речовини можуть порушити його нормальне функціонування і викликати гостре або хронічне отруєння. Механізована робота при вирощуванні сільськогосподарських культур також таїть в собі високий потенційний ризик, оскільки робочі піддаються тривалому впливу сильного шуму, вібрації, підвищеної температури в кабіні тракторів і зернозбиральних комбайнів, нервового перенапруження, що призводить до високого рівня аварійності тракторів і тракторів. драйвери. Сільськогосподарське виробництво.

Типовими для тваринництва ПОСП «Відродження» є небезпечні і шкідливі фактори через використання в цій сфері різних технічних засобів: машин і механізмів для приготування кормів, гноєвидалення, доїння молочних тварин, при обслуговуванні великої рогатої худоби, свиней, кіз, овець та ін. ; широке використання отруйних і дратівливих речовин (лікарські і мінеральні домішки в кормах, дезінфікуючих, миючих та ін.); постійний контакт працівників з патогенними мікроорганізмами (бактеріями, вірусами і продуктами їх життєдіяльності, паразитичними збудниками інвазивних захворювань, що виникають у людини і тварин). Крім того, самі тварини представляють собою підвищений джерело небезпеки.

На цьому тлі для найбільш ефективного правового регулювання охорони праці ПОСП «Відродження» крім загальних правил існує ряд спеціальних правил, в яких враховуються особливості виробничих процесів в сферах сільськогосподарського виробництва і, відповідно, особливості виробничого процесу. безпеку в них. Ці стандарти включені в Галузеві правила безпеки і гігієни праці (НПАОП), які представляють собою правила промислової безпеки по типу виробничого процесу і орієнтовні інструкції по типу роботи або занять, на підставі яких власник компанії розробляє вказівки. з охорони праці. —ці вже на конкретній фермі.Проведемо дослідження соціальної ефективності заходів для охорони праці на підприємстві із загальною (середньообліковою) кількістю працюючих 97 чоловік на підставі:

- кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів 28, після проведення заходів 26;

- чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм до проведення норм 20, після 19;
- кількість випадків травматизму до проведення заходів 5, після 4;
- кількість днів непрацездатності через травматизм до проведення заходів 39, після 30;
- кількість працівників, що звільнилися до проведення заходів 6, після 5.

Визначимо скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва (2.1):

$$\Delta K = \frac{P_1 - P_2}{K_3} \times 100\%, \quad (2.1)$$

де P_1, P_2 - кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм до і після проведення заходів;

K_3 - загальна кількість робочих місць

$$\Delta K = \frac{28 - 26}{97} \times 100\% = 2,06\%$$

Визначаємо скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм (2.2):

$$\Delta Ч = \frac{N_1 - N_2}{N} \times 100\%, \quad (2.2)$$

де N_1, N_2 - чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після здійснення заходу, чол.;

N - річна середньооблікова чисельність працівників, чол.

$$\Delta Ч = \frac{20 - 19}{97} \times 100\% = 1,04\%$$

Зменшення коефіцієнта частоти травматизму (2.3):

$$\Delta K_{\text{ч}} = \frac{T_1 - T_2}{N} \times 100\%, \quad (2.3)$$

де T_1, T_2 - кількість випадків травматизму відповідно до і після проведення заходу.

$$\Delta K_{\text{ч}} = \frac{5 - 4}{97} \times 100\% = 1,03\%$$

Визначимо скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці (2.4).

$$\Delta Ч_{\text{п}} = \frac{31-32}{N} \times 100\%, \quad (2.4)$$

де 31 та 32 – кількість працівників, що звільнилися до проведення заходів та після.

$$\Delta Ч_{\text{п}} = \frac{6-5}{97} \times 100\% = 1,03\%$$

Отже, результатом соціальної ефективності заходів з охорони праці ПОСП «Відродження» є скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм на 2,06%; зменшення коефіцієнту частоти травматизму на 1,04% та скорочення плинності кадрів на 1,03%

Проведемо розрахунок річної економії від зменшення рівня захворюваності на підставі наступних даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів 1932, після 1841;
- річна середньооблікова чисельність робітників 97, чоловік;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника промислово-виробничого персоналу 85 грн.;
- вартість річної товарної продукції підприємства 412 тис. грн.;
- середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу 91, чол.;
- середньорічна заробітна плата одного працівника разом із відрахуваннями на соцстрахування 1698 тис.грн.;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності 142 грн.

На основі наведених даних, проведемо розрахунок скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності (аналогічно травматизму) за певний час (2.5):

$$\Delta Д = \frac{Д_1 - Д_2}{N} \times Ч, \quad (2.5)$$

де $Д_1$, $Д_2$ – кількість днів непрацездатності через хвороби чи травматизм на 100 працюючих відповідно до і після проведення заходів.

$$\Delta D = \frac{1932-1841}{100} \times 97 = 89 \text{ люд.-днів.}$$

Проведемо розрахунок зростання продуктивності праці (2.6):

$$\Delta W = \frac{\Delta D \times Z_B}{P_n} \times 100\%, \quad (2.6)$$

де Z_B – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово – виробничого персоналу;

P_n – вартість річної товарної продукції підприємства.

$$\Delta W = \frac{89 \times 85}{412000} \times 100\% = 1,84\%$$

Розрахуємо суму річної економії зарплати за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму (2.7):

$$E_z = \frac{\Delta W \times Z_p}{100} \times \bar{C}_{cp}, \quad (2.7)$$

де \bar{C}_{cp} – середньорічна чисельність промислово – виробничого персоналу;

Z_p – заробітна плата одного працівника з відрахуваннями на соцстрахування.

$$E_z = \frac{1,84 \times 1698000}{100} \times 91 = 2843131,2 \text{ грн}$$

Отже, економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності (2.8):

$$E_{cc} = \Delta D \times P_d \quad (2.8)$$

де P_d – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності, грн

$$E_{cc} = 89 \times 142 = 12638 \text{ грн}$$

Тоді річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму) (2.9):

$$E_{pz}(T) = E_z + E_{cc} \quad (2.9)$$

$$E_{pz}(T) = 2843131,2 + 12638 = 2855769,2 \text{ грн}$$

Відповідно до закону України «Про охорону праці» [], проведемо розрахунок потреби в чисельності працівників служби охорони праці за формулою (2.10):

$$M_1 = \frac{\Delta P_{cp} \times K_{ш}}{\Phi}, \quad (2.10)$$

де M_1 – чисельний склад служби охорони праці на підприємстві;

P_{CP} – середньоспискова чисельність працюючих на підприємстві;

Φ – ефективний річний фонд робочого часу фахівця з охорони праці, який дорівнює 1 820 годин, що враховує втрати робочого часу на можливі захворювання, відпустку тощо;

K_{III} – коефіцієнт, що враховує шкідливість і небезпечність виробництва (дорівнює 1)

$$M1 = 2 + \frac{97 \times 1}{1820} = 0,05 \text{ або } 1$$

Отже на підприємстві потрібно забезпечити відділ охорони праці 1 спеціалістом.

У сучасному сільськогосподарському виробництві постійно зростає кількість технологічних процесів, різноманітних речовин, генетично-модифікованих організмів, що становлять небезпеку для життя та здоров'я працівників сільського господарства, і саме врахування цих нових небезпечних та шкідливих чинників з метою розробки ефективних заходів та засобів з охорони праці та їх закріплення на законодавчому рівні є підґрунтям для підвищення рівня безпеки сільського господарства як однієї з основних галузей економіки нашої країни.

Підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити висновок про ефективність системи охорони праці. Що виражено рівнем скорочення травматизму, підвищенням безпеки робочого місця працівників, а також достатньою кількістю спеціалістів у відділі охорони праці.

Отже, в даному розділі роботи проведено аналітичне дослідження організаційно-економічного стану ПОСП «Відродження». На основі аналізу доречно провести оцінку ефективності використання нематеріальних активів в наступному розділі роботи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПОСП «ВІДРОДЖЕННЯ»

3.1. Оцінка вартості та структури нематеріальних активів підприємства

В умовах реалізації стратегії інноваційного розвитку агропромислового комплексу України все більше уваги приділяється оптимізації структури довгострокових активів. Головним напрямком є збільшення частки нематеріальних активів в структурі необоротних активів. Оскільки саме використання нематеріальних активів в господарському обороті є можливістю для будь-якого сільськогосподарського підприємства змінити структуру свого виробничого капіталу.

Для проведення оцінки вартості та структури нематеріальних активів використаємо методику, розглянену в теоретичній частині даної роботи. Від так першим етапом буде аналіз обсягів і динаміки нематеріальних активів згідно фінансової звітності ПОСП «Відродження» у 2017-2019 р, табл.3.1.

Таблиця 3.1 — Аналіз обсягів і динаміки нематеріальних активів ПОСП «Відродження» у 2017-2019 р, тис.грн

Показник	2017р.		2018 р.		2019 р.		Відхилення 2019 до 2018	
	на поч.	на кін.	на поч.	на кін.	на поч.	на кін.	Абсолютне	Темп зміни,%
Нематеріальні активи	361	361	361	361	361	360	-1	-0,28
Первісна вартість	361	361	361	361	361	360	-1	-0,28
Накопичена амортизація	0	0	0	0	0	0	0	0

Згідно аналізу табл.3.1, спостерігається незмінна тенденція загальної вартості нематеріальних активів на рівні 361 тис.грн у 2017-2018 рр та 360 тис. грн у 2019 р. Тобто незначне скорочення на кінець 2019 р. на 0,28%.

Первісна вартість нематеріальних активів знаходиться на рівні 361 тис.грн у 2017-2019 рр, та 360 грн у 2019р., тобто відбулось скорочення на 0,28%

Оскільки право постійного користування земельною ділянкою, згідно законодавства, не підлягає амортизації, вона не відображена у фінансовій звітності. Відповідно права на провадження діяльності, які засвідчуються ліцензіями, виданими на необмежений строк, у бухгалтерському обліку не амортизуються також.

Оскільки аналіз необоротних активів дає змогу виявити стратегію підприємства, наступним етапом оцінки є аналіз місця нематеріальних активів в структурі оборотних активів, табл.3.2.

Таблиця 3.2 — Аналіз місця нематеріальних активів в структурі оборотних активів ПОСП «Відродження» у 2017-2019 р, тис.грн

Показник	2017	2018	2019	Відхилення 2019 до 2018	
				Абсолютне	Темп зміни,%
1	2	3	4	5	6
Нематеріальні активи	361,00	361,00	360,00	-1,00	-0,28
Частка в структурі необоротних активів, %	0,67	0,60	0,61	0,00	1,93
Первісна вартість	361,00	361,00	360,00	-1,00	-0,28
Накопичена амортизація	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Незавершені капітальні інвестиції	136	19	19	0,00	0,00
Частка в структурі необоротних активів, %	0,25	0,03	0,03	0,00	2,21
Основні засоби	43378	42840	41528	-1312,00	-3,06
Частка в структурі необоротних активів, %	81	71	70	-0,01	-0,92
первісна вартість	75743	77156	79330	2174,00	2,82
знос	32365	34316	37802	3486,00	10,16
інші фінансові інвестиції	9818	17407	17407	0,00	0,00
Частка в структурі необоротних активів, %	18	29	29	0,01	2,21
Усього необоротних активів	53693	60627	59314	-1313,00	-2,17
Баланс	340948	380714	448076	67362,00	17,69
Частка необоротних активів в структурі балансу	16	16	13	-0,03	-16,87

Відобразимо графічно структуру необоротних активів у 2019 р., рис.3.1.

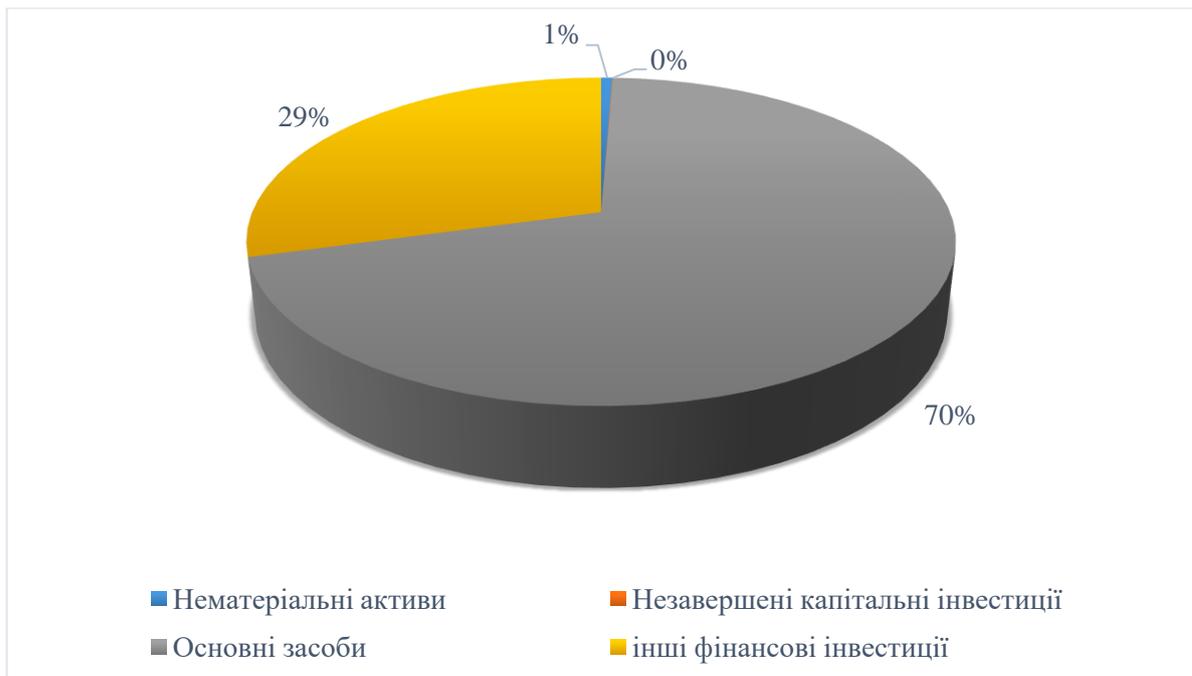

Рисунок 3.1 — Нематеріальні активи в структурі необоротних активів ПОСП «Відродження» у 2019 р.,%

Загальна частка нематеріальних активів ПОСП «Відродження» у 2017-2019 р становить менше 1%. Низьке значення показника свідчить про неінноваційний характер стратегії підприємства, оскільки відсутнє фінансування в патенти, дослідження, розробки та іншу інтелектуальну власність.

У 2019 р. підприємство скоротило фінансування необоротних активів на будівництво, реконструкцію, модернізацію з 136 тис.грн у 2017 р. до 19 тис.грн у 2018 та 2019 роках.

Основну частку в структурі займають основні засоби, так у 2019 р. спостерігається їхнє скорочення порівняно із 2018 р. на 1312 тис.грн або на 3,06% за рахунок збільшення зносу на 10,16%.

Інші фінансові інвестиції становлять 18% у 2017 р та 29% у 2018-2019 рр.

Оскільки необоротні активи ПОСП «Відродження» у 2019 р. на 70% сформовані із основних засобів, це свідчить, що підприємство дотримується стратегії створення матеріальних умов для розширення своєї основної діяльності.

Перш ніж аналізувати кількісні показники нематеріальних активів, охарактеризуємо їхню сутність на ПОСП «Відродження». Основними видами нематеріальних активів даного підприємства є:

а) права користування майном. Підприємство використовує земельні ділянки в Полтавській області на умовах оренди з її власниками, дані умови врегульовані відповідним договором терміном понад 1 рік. Загальний обсяг оренди у 2019 р. становить понад 5000 га землі. Також до даної групи прав належить оренда машин та устаткувань, яка здійснюється з метою додаткового оброблення землі та збору урожаю;

б) права на об'єкти промислової власності. Сюди віднесено право на використання у своїй діяльності унікальних сортів рослин та право на технологію їх вирощування;

в) право користування природними ресурсами. Підприємство використовує воду для забезпечення виробничої діяльності підприємства із скважини глибиною 50 м.

д) інші нематеріальні активи. До даного виду віднесені ліцензії на провадження діяльності з вирощування рослин та використання спеціальних засобів, провадження торгівельної діяльності та використання програмного забезпечення 1:С Бухгалтерія-Україна та його супутніх продуктів.

Проведемо дослідження кількісних показників складу нематеріальних активів та графічне відображення структури у 2019 р. табл. 3.3

Таблиця 3.3 — Аналіз складу нематеріальних активів та динаміка їх структури ПОСП «Відродження» у 2017-2019 р, тис.грн

Показник	2017	2018	2019	Відхилення 2019 до 2018	
				Абсолютне	Темп зміни, %
Нематеріальні активи	361	361	360	-1,00	-0,28
Право користування земельною ділянкою	221	201	240	19,00	19,40
Частка в структурі нематеріальних активів	61	56	66	0,05	19,73

Права на об'єкти промислової власності	84	92	50	-34,00	-45,65
Частка в структурі нематеріальних активів	23	25	14	-0,09	-45,50
Право користування природними ресурсами	46	46	46	0,00	0,00
Частка в структурі нематеріальних активів	13	13	13	0,00	0,28
Інші нематеріальні активи	10	22	25	15,00	13,64
Частка в структурі нематеріальних активів	3	6	7	0,04	13,95

Відобразимо на рис. 3.2 структуру нематеріальних активів підприємства у 2017-2019 р.

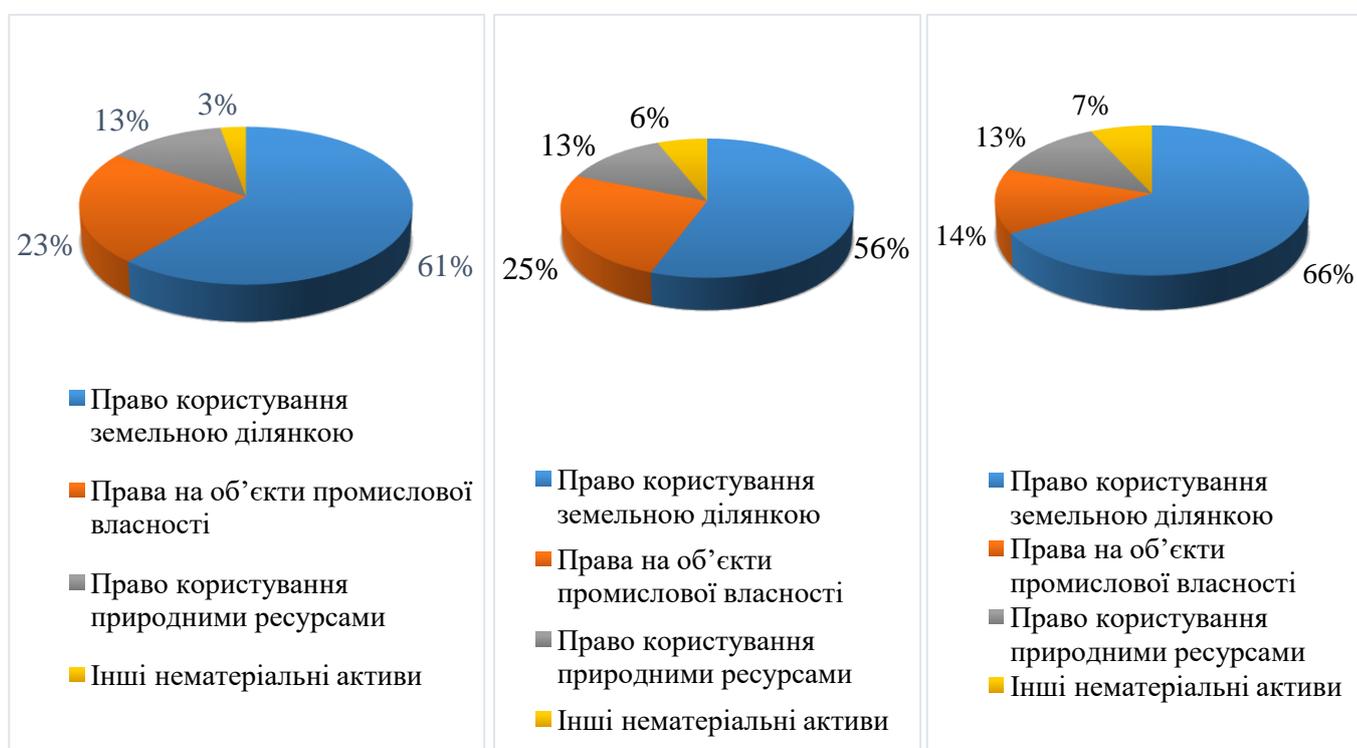

Рисунок 3.2 — Структура нематеріальних активів ПОСП «Відродження» у 2017 -2019рр..

Від так основну частку в структурі нематеріальних активів протягом аналізованого періоду займає право на користування земельною ділянкою. Обсяг в структурі становить у 2019 р. 67%, що на 19,7% більше ніж у попередньому 2018 р. Показник зростає за рахунок збільшення обсягу земельної оренди.

Спостерігається тенденція скорочення показника права на об'єкти промислової власності у 2019 р. порівняно з попереднім періодом на 45,65%, що пов'язано із скороченням кількості видів виробництва.

Право на користування природними ресурсами протягом аналізованого періоду залишається без змін та становить 46 тис.грн, частка в структурі займає 13%.

Інші нематеріальні активи займають у 2019 р. 7% в загальній структурі, що на 13,64% більше від попереднього періоду.

На наступному етапі проводиться аналіз і оцінка структури нематеріальних активів за джерелами надходження. Підприємство може отримати об'єкти різними шляхами: у результаті розробки (створення), придбання, обміну на подібний об'єкт або обміну (чи часткового обміну) на неподібний актив, безплатно, як внесок до статутного капіталу або внаслідок об'єднання підприємств. Проаналізуємо структуру надходження матеріальних активів у ПОСП «Відродження» в табл.3.4

Таблиця 3.4 — Аналіз структури нематеріальних активів за джерелами надходження з ПОСП «Відродження» у 2017- 2019 р, тис.грн.

Показник	2017	2018	2019	Відхилення 2019 від 2018	
				Абсолютне	Темп зміни,%
Нематеріальні активи, тис.грн	361	361	360	-1,00	-0,28
Внесені засновниками	22	23	23	0,00	0,00
Частка в структурі,%	6	6	6	0,00	0,28
Придбані, тис.грн	339	333	332	-1,00	-0,30
Частка в структурі,%	94	92	92	0,00	-0,02
Отримані безоплатно від юридичних чи фізичних осіб	0	5	5	0,00	0,00
Частка в структурі,%	0	1	1	0,00	0,28

Отже, основна частина нематеріальних активів є придбаною за оплату, її частка у 2019 р. становить 92% в структурі, що на 2% менше від 2017 р. Внесені засновниками матеріальні активи займають 6%, а отримані безоплатно – 1 % у 2019 р. Державні субсидії та нематеріальні активи внаслідок об'єднання підприємства відсутні.

Придбані нематеріальні активи ПОСП «Відродження» зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю (п. 10 П(С)БО 8). Первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, пов'язаних з їх удосконаленням, поліпшенням їх можливостей і збільшенням строку використання, що сприятиме збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигід (п. 18 П(С)БО 8). Під час надходження нематеріальних активів ПОСП «Відродження» оформляється Акт уведення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів відповідно до типової форми № НА-1.

Для аналізу структури нематеріальних активів за термінами корисного використання сформуємо табл. 3.5.

Таблиця 3.5 — Нематеріальні активи за термінами корисного використання ПОСП «Відродження» у 2019 р, тис.грн

Показник	Термін корисного використання							Всього
	1	2	3	4	5	6	7	
Нематеріальні активи, тис.грн	-	21,20	45,30	-	-	256,20	37,30	360
Частка в структурі,%	-	6	13	-	-	71	10	1

З табл. 3.3 видно, що основну частку терміну корисного використання нематеріальних активів на підприємстві становить період 6 років. У сучасних умовах це нормальний термін «життя» для права на користування землею, природними та іншими ресурсами. Найменшу частку займає термін 2 роки – 6% (в дану категорію увійшло користування програмним забезпеченням підприємства).

Отже, нематеріальні активи ПОСП «Відродження» займають 0,6% в структурі необоротних активів підприємства та представлені 4 групами. Основним нематеріальним активом є право користування землею, що займає майже 66% у загальній структурі нематеріальних активів. Середній термін користування становить 6 років, 92% нематеріальних активів отримана шляхом придбання. Аналізуючи вартість та структуру нематеріальних активів, можна зробити висновок, про низький рівень інноваційного розвитку ПОСП «Відродження».

Для розробки напрямів покращення використання нематеріальних активів, необхідно провести оцінку їхнього впливу на ефективність діяльності ПОСП «Відродження». Відобразимо її результати в наступному підрозділі роботи.

3.2. Оцінка впливу нематеріальних активів на ефективність функціонування ПОСП «Відродження»

Економічний інтерес ПОСП «Відродження» пов'язаний з прагненням використовувати виключні права на результати інтелектуальної діяльності для збільшення прибутковості. Нематеріальні активи представляють собою витрати ПОСП «Відродження» на його нематеріальні активи, які використовуються для господарської діяльності протягом тривалого періоду (більше року) і приносять дохід. А отже ведення успішної фінансово-господарської діяльності ПОСП «Відродження» допустимо при наявності у неї різних видів активів.

Сучасні умови ефективного управління пред'являють підвищені вимоги до управління основними фондами. Це пов'язано з тим, що конкурентоспроможність ПОСП «Відродження», а також тактичні і стратегічні перспективи розвитку залежать від ефективного і раціонального використання основних засобів. Сьогоднішні потреби при високому технічному рівні промислового виробництва свідчать про те, що вартість основних фондів та технічний стан основних фондів визначає ефективність ПОСП «Відродження». Як наслідок, потрібен ретельний аналіз ефективності використання підприємством нематеріальних активів.

Відповідно до методики, розглянено в теоретичному розділі даної роботи, сформуємо таблицю з вихідними даними для аналізу ефективності використання нематеріальних активів. Дана таблиця складається з даних про динаміку руху показників за 2017-2019 р., табл.3.6.

Таблиця 3.6 — Рух нематеріальних активів ПОСП «Відродження» у 2017- 2019

р, тис.грн.

Показник	2017	2018	2019	Відхилення 2019 від 2018	
				Абсолютне	Темп зміни, %
Балансова вартість на початок року	361	361	361	0	0
Первісна (переоцінена) вартість на початок року	361	361	361	0	0,00
Надходження	118	126	78	-48	-38,10
Вибуття	118	126	79	-47	-37,30
Амортизаційні відрахування	98	95	94	0	0
Балансова вартість на кінець року	361	361	360	-1	-0,28
Первісна (переоцінена) вартість на кінець року	361	361	360	-1	-0,28
Середньорічна балансова вартість	361	361	360,5	-0,5	-0,14
Середньорічна первісна (переоцінена) вартість	361	361	360,5	-0,5	-0,14

Річні норми амортизації на програмні продукти, якщо такі продукти не оновлюються протягом свого використання, складають від 20 % до 100 %, що виключає можливість накопичення суттєвого морального зносу. Як наслідок ПОСП «Відродження», не має необхідності в переоцінці первісної вартості зазначених нематеріальних активів, перегляді норм їх амортизації або термінів корисного використання.

Річні норми амортизації на ліцензійні програми, які підтримуються оновлюються виробниками, складають від 3,33% до 10%. У такому разі строк корисного використання нематеріальних активів може переглядатися у разі зміни очікуваних економічних вигід від його експлуатації.

На основі даних табл. 3.6, проведемо розрахунок коефіцієнту вибуття нематеріальних активів:

$$Квиб\ 2017 = 118/361 = 0,326$$

$$Квиб\ 2018 = 126/361 = 0,349$$

$$Квиб\ 2019 = 79/361 = 0,218$$

Розрахуємо коефіцієнт введення в дію нових матеріальних активів:

$$К_{над} 2017 = 118/361 = 0,326$$

$$К_{над} 2018 = 126/361 = 0,349$$

$$К_{над} 2019 = 78/360 = 0,216$$

Розрахуємо коефіцієнт оновлення нематеріальних активів:

$$К_{онов} 2017 = 118/361 = 0,326$$

$$К_{онов} 2018 = 126/361 = 0,349$$

$$К_{онов} 2019 = 78/361 = 0,216$$

Коефіцієнт зносу нематеріальних активів:

$$К_{зн} 2017 = 98/361 = 0,271$$

$$К_{зн} 2018 = 95/361 = 0,263$$

$$К_{зн} 2019 = 94/361 = 0,260$$

Розрахуємо показник швидкості оновлення нематеріальних активів:

$$Е_{ш} 2017 = 1/0,326 = 3,067$$

$$Е_{ш} 2018 = 1/0,349 = 2,86$$

$$Е_{ш} 2019 = 1/0,216 = 4,63$$

Розрахуємо коефіцієнт придатності нематеріальних активів:

$$К_{прид} 2017 = 361/361 = 1$$

$$К_{прид} 2018 = 361/361 = 1$$

$$К_{прид} 2019 = 361/361 = 1$$

Розрахуємо показник віддачі нематеріальних активів за допомогою показника обсягу виробництва:

$$Ф_{від} 2017 = 146610/361 = 406,121 \text{ грн}$$

$$Ф_{від} 2018 = 1324/361 = 3,67 \text{ грн}$$

$$Ф_{від} 2019 = 125295/361 = 347,07 \text{ грн}$$

Зворотній показник фондомісткості нематеріальних активів:

$$\text{Фміст 2017} = 361/146610 = 0,0024 \text{ грн}$$

$$\text{Фміст2018} = 361/1324 = 0,272 \text{ грн}$$

$$\text{Фміст2019} = 361/125295 = 0,0028 \text{ грн}$$

Результатом ефективності використання є ще один показник – прибутковості нематеріальних активів, відобразимо його за допомогою показника чистого прибутку:

$$\text{Пр.н.а 2017} = 96365/361 = 266,93 \text{ грн}$$

$$\text{Пр.н.а 2018} = 91297/361 = 252,90 \text{ грн}$$

$$\text{Пр.н.а2019} = 74542/361 = 206,49 \text{ грн}$$

Для зручності аналізу динаміки, розраховані значення показників узагальнено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7 — Значення показників оцінювання ефективності відтворення нематеріальних активів ПОСП «Відродження» у 2017- 2019 р, тис.грн.

Показники	2017	2018	2019	Відхилення 2019 від 2018	
				абсолютне	Темп зміни,%
Коефіцієнт вибуття	0,326	0,349	0,218	-0,13	-37,54
Коефіцієнт введення в дію нових нематеріальних активів	0,326	0,349	0,216	-0,13	-38,11
Коефіцієнт оновлення нематеріальних активів	0,326	0,349	0,216	-0,13	-38,11
Коефіцієнт зносу нематеріальних активів	0,271	0,263	0,26	0,00	-1,14
Швидкість оновлення нематеріальних активів	3,067	2,86	4,63	1,77	61,89
Коефіцієнт придатності нематеріальних активів	1	1	1	0,00	0,00
Віддача нематеріальних активів, грн	406,12	3,67	347,07	343,40	9356,95
Фондомісткість нематеріальних активів, грн	0,0024	0,272	0,0028	-0,27	-98,97
Дохідність нематеріальних активів, грн	266,93	252,9	206,29	-46,61	-18,43

Спостерігається тенденція зміни коефіцієнта вибуття у 2019 р. – скорочення на 37,54%. Але в цілому показник знаходиться в межах норми для сільськогосподарського підприємства.

Пропорційно до попереднього значення, показник введення в дію та показник оновлення нових нематеріальних активів також скоротився за рахунок зменшення надходжень нематеріальних активів порівняно з попереднім періодом на 38,11% відповідно.

Показник швидкості оновлення нематеріальних активів свідчить про прискорення темпів з 3,067 у 2017 р. до 4,63 у 2019 р, загальний темп зміни становить пришвидшення на 61,89%.

Коефіцієнт придатності нематеріальних активів становить 1, що є позитивною тенденцією і свідчить про високий рівень ефективності управління нематеріальними активами в цілому. Підтвердженням цього є також показник віддачі: завдяки кожній гривні нематеріальних активів, підприємство виготовило 347 грн продукції у 2019 р, що на 100 грн більше від 2017 р.

В цілому дохідність нематеріальних активів у 2017 р. становить 266 грн, у 2018 р. – 252 грн, а в 2019 р. – 206 грн. Хоча спостерігається тенденція скорочення у 2019 р. порівняно з 2018 р на 18,43%, показник має позитивне значення, що свідчить про прибутковість управління.

Чистий прибуток від використання нематеріальних активів відображається в загальних результатах економічної діяльності: більш низькі виробничі витрати, більш низькі продажі, більш високий прибуток, більш високі платежі і фінансова стабільність. У зв'язку з цим основним принципом управління динамікою нематеріальних активів є формула: потрібно збільшувати рентабельність інвестицій. Іншими словами, в динаміці темп зростання продажів або прибутку повинен перевищувати темп зростання нематеріальних активів, рис.3.3.

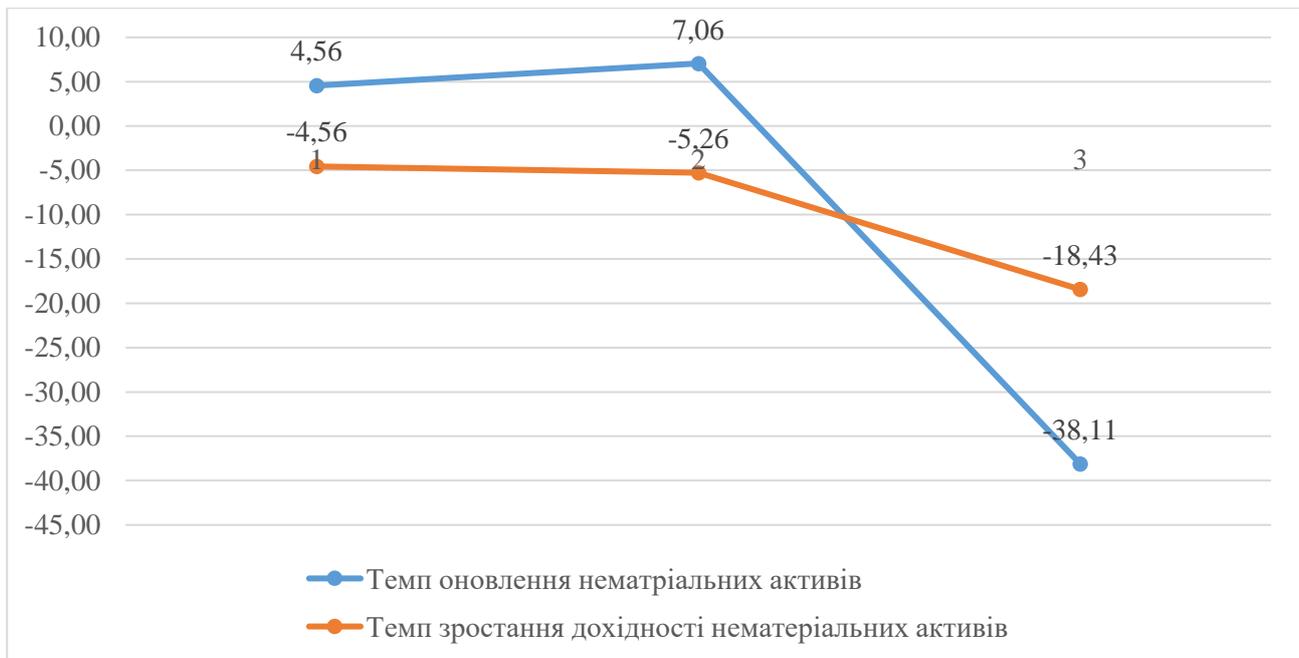

Рисунок 3.3 — Динаміка ефективності використання нематеріальних активів ПОСП «Відродження» у 2017- 2019 р, %

Отже, в цілому спостерігається динаміка перевищення темпу зростання дохідності над оновленням нематеріальних активів. Тобто інвестиції в нематеріальні активи приносять очікуваний дохід підприємству. Про те, темп зростання частки нематеріальних активів в активах компанії (довгострокових активах) призведе до збільшення рентабельність реалізації товарів. І основним чинником зростання дохідності є збільшення фондівддачі нематеріальних активів і підвищення рентабельності реалізації. Тому доречно розглянути шляхи покращення ефективності використання нематеріальних активів ПОСП «Відродження» у наступному підрозділі роботи.

3.3. Шляхи покращення ефективності використання нематеріальних активів підприємства

В рамках трансформації пріоритетів світового економічного розвитку вітчизняні компанії переходять від чисто виробничих стратегій до орієнтації на управління капіталізацією через використання інтелектуальної власності, коли

нематеріальні активи знаходяться на вершині критеріїв ефективності. Сьогодні існує потреба у вирішенні складної проблеми оцінки ефективності нематеріальних активів ПОСП «Відродження». Одним із напрямків вирішення цієї проблеми є вдосконалення системи показників для визначення ефективності відтворення нематеріальних активів.

Перш за все, ефективність використання нематеріальних активів повинна бути забезпечена за рахунок достовірного обліку. Тому проблема вдосконалення обліку нематеріальних активів на поточному етапі розвитку ПОСП «Відродження» повинна вирішуватися шляхом обов'язкового використання інформаційних технологій на базі автоматизованих робочих місць.

Способи поліпшення обліку субрахунка 125 «Авторські та суміжні права»:

1) Встановлення ліцензійного програмного забезпечення, яке передбачає максимально сучасний та адаптований до сільськогосподарського виду діяльності, облік нематеріальних активів;

2) проведення встановлення програмного забезпечення або оновлення існуючого відповідно до придбаних програм;

3) інвентаризація програмного забезпечення.

При інвентаризації нематеріальних активів їх наявність визначається або квитанціями, на яких проводилася проводка, або додатково квитанціями, права на які видані. При інвентаризації нематеріальних активів в опис інвентарю повинні бути включені наступні дані: назва, дата придбання, вартість придбання, сума амортизації, строк корисного використання, короткий опис. Результати інвентаризації нематеріальних активів відображаються в описах інвентаризації основних засобів та нематеріальних активів. Проведення інвентаризації нематеріальних активів.

При інвентаризації нематеріальних активів, таких як програмне забезпечення, звичайно, необхідно перевірити їх працездатність. Комісія визначає можливість отримання майбутніх економічних вигод від використання нематеріальних активів.

Якщо комісія виявляє нематеріальні активи під час інвентаризації, які більше не підходять для використання в компанії, вони включаються в інвентаризацію із зазначенням причин вибуття.

На сьогоднішній день офіційно не ведеться інвентаризаційний опис нематеріальних активів, тому він проводиться у будь-якому бажаному та зручному для ПОСП «Відродження» вигляді. Однак в такому описі інвентарна комісія повинна включати інвентарний номер нематеріального активу, найменування об'єкта та його коротку характеристику, місцезнаходження (операцію), тобто найменування підрозділу, в якому використовується об'єкт. , Вартість придбання і сума амортизації, строк корисного використання об'єкта.

Нематеріальні активи включаються в інвентар при наявності документів, на підставі яких проводиться реєстрація.

4) амортизація з використанням методу прискореного зменшення залишкової вартості.

Амортизація відбувається щомісяця, починаючи з місяця, наступного за місяцем, в якому актив був наданий для використання, і закінчується місяцем, наступним за місяцем, в якому він був проданий. Протягом терміну корисного використання нематеріального активу його амортизація не закінчується, за винятком випадків технічного обслуговування бізнесу. Амортизація не залежить від фінансових можливостей компанії.

Амортизація здійснюється протягом строку корисного використання нематеріального активу, але не більше 20 років, з використанням методу, обраного незалежно від компанії, виходячи з майбутніх економічних вигод.

У ПОСП «Відродження» амортизація проводиться методом прискореного зменшення залишкової вартості. При цьому методі річна сума амортизації визначається виходячи з залишкової вартості майна на початок звітного періоду або первісної вартості на дату нарахування амортизації об'єктів протягом року і річної норми амортизації на основі подвійних коефіцієнтів. строк корисного використання майна.

Головний економічний ефект від впровадження засобів автоматизації нематеріальних активів ПОСП «Відродження» полягає в поліпшенні обліку нематеріальних активів, тобто збільшення їхньої участі в господарських операціях. А також покращення економічних і господарських показників роботи підприємства, в

першу чергу за рахунок підвищення оперативності управління та зниження трудовитрат на реалізацію процесу управління, тобто скорочення витрат на управління. Для ПОСП «Відродження» економічний ефект виступає у вигляді економії трудових і фінансових ресурсів, отриманих в результаті:

- зниження трудомісткості розрахунків;
- зниження трудовитрат на пошук і підготовку документів;
- економії на витратних матеріалах (папір, дискети, картриджі).
- зниження витрат на пошук інформації.

Ринок інформаційних систем представлений безліччю бухгалтерських програм. Кожна компанія вибирає конкретний програмний продукт у відповідності зі своєю структурою і характеристиками економічної діяльності.

Інформаційні системи «1С: Підприємство» і «1С: Бухгалтерія» є універсальними програмами для масової автоматизації бухгалтерського обліку, які мають певні характеристики і можуть використовуватися в компаніях з різними видами діяльності і формами власності [45]. Про те для ПОСП «Відродження» цих продуктів не достатньо, особливо в аспекті обліку нематеріальних активів. Тому пропонуємо придбати ліцензію на використання більш актуального забезпечення - Програмний продукт «МАЙСТЕР: Бухгалтерія».

Програмний продукт «МАЙСТЕР: Бухгалтерія» призначений для бухгалтерського і податкового обліку на сільськогосподарських підприємствах, відповідає вимогам чинного законодавства України та повністю адаптований для українського ринку. Можна застосовувати в хмарних і стаціонарних рішеннях і складається з функціональних модулів, що охоплюють всі області бухгалтерського і податкового обліку: «Банківський і касовий», «Продажі», «Закупівлі», «Склад», «Виробництво», «ОЗ та НМА», «Податковий облік», «Заробітна плата», «Персонал», «Операції», «Звіти» і базові модулі «Довідники» і «Управління» [5].

Визначимо рівень витрат, пов'язаний зі встановленням необхідного програмного забезпечення, табл.3.8

Таблиця 3.8 - Капітальні витрати для впровадження «MASTER: Бухгалтерія»

Витрати	Сума, грн
Вартість програмного забезпечення	500 000,00
Вартість встановлення програмного забезпечення	150 000,00
Вартість навчання працівників	50 000,00
Разом:	700 000,00

Зазначений рівень витрат в табл. 3.8 є орієнтовним, оскільки остаточна вартість формується після ретельної оцінки спеціалістами обсягу робіт для її встановлення, інформаційного навантаження для опрацювання та інших економічних факторів. Отже, вартість зміни програмного забезпечення складе 700 000,00 грн і щомісячне обслуговування складе 9500 грн.

Після оновлення програмного забезпечення, відбудуться зміни в роботі працівників, табл. 3.9. Підвищення продуктивності розраховуємо за формулою (4.1):

$$P_i = \left(\frac{T_i}{F_i - T_i} \right) * 100, \quad (4.1)$$

де i – вид роботи

T_i – економія часу з застосуванням оновленого програмного забезпечення;

F_i – час який раніше витрачався, на обслуговування.

Таблиця 3.9 — Таблиця робіт працівників

Вид робіт, хв	До впровадження програми	Економія часу	Підвищення продуктивності
Ввід інформації	40	20	100
Проведення рахунків	10	4	66,6
Підготування і друк документів	40	10	33,3
Аналіз та вибірка даних	44	10	29,4
Формування звітів	80	65	260

Отже, згідно аналізу табл. 3.9, очікується підвищення продуктивності праці за рахунок економії часу на виконання операцій.

За результатами розрахунку, впровадження засобу автоматизації призведе до підвищення ефективності використання нематеріальних активів. Хоч вигода і

непряма, але, як правило, помітна в середньо-і довгостроковій перспективі. Впровадження засобів автоматизації може призвести до коригування самого бізнес-процесу, так як завдання виконуються швидше. Співробітники можуть обробляти великі обсяги інформації за свій робочий час, що можна використовувати або для зменшення витрат на персонал або для швидкого розвитку бізнесу при незмінності кількості співробітників, зайнятих обробкою інформації.

Як показує практика автоматизація бізнес процесів, особливо таких як облік нематеріальних активів, підготовка регламентованої звітності за результатами діяльності, облік взаєморозрахунків з контрагентами, формування та облік друкованих документів несе в собі великий потенціал для розвитку і матеріальну вигоду з плином часу.

У процесі розрахунку економічній ефективності необхідно враховувати одну властивість автоматизації. Полягає воно в наступному: чим більше коштів і часу витрачено на автоматизацію тим вище економічний ефект від впровадження. Пояснюється це досить просто: якщо якісно підійти до вибору програмного продукту, якісно опрацювати всі бізнес-процеси на етапі проектування і впровадження, все описати і налагодити, то в подальшому буде витрачено набагато менше коштів на експлуатацію програми.

Отже, можна зробити висновок, що в разі якщо одним програмним засобом автоматизуються різні підрозділи і співробітники, то зменшуються витрати на організацію документообігу між ними. Зменшуються як тимчасові так і матеріальні витрати, підвищуються показники інтенсивності використання нематеріальних активів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В даній роботі проведено обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо нематеріальних активів та їх ролі у підвищенні ефективності функціонування підприємства. В результаті можна зробити наступні висновки:

1) досліджено сутність та складові нематеріальних активів підприємства. Підсумовуючи дослідження сутності нематеріальних активів, можна зробити висновок, що на сьогодні існують розбіжності щодо визначення поняття нематеріальних активів, це обумовлює потребу внесення змін до них з метою встановлення єдиного трактування цієї категорії. Критичний огляд наявних підходів до визначення нематеріальних активів у фаховій літературі дає змогу уточнити сутність цієї обліково-економічної категорії. Дослідження поглядів вчених дало змогу узагальнити класифікацію нематеріальних активів, застосування якої сприятиме вчасному прийняттю ефективного управлінського рішення щодо правильного використання нематеріальних активів на підприємстві;

2) розглянено види нематеріальних активів та особливості їх обліку. Отже, наведена в класифікація нематеріальних активів та їх функції розкривають сутність даної складової майнового потенціалу підприємства в різних аспектах, визначають їх місце та значення для суб'єктів господарювання і створюють наукову базу для розробки таких методичних положень, як формування системи управління нематеріальними активами підприємства та економічного управління в цілому. Саме нематеріальні активи здатні в сучасних умовах господарювання стати для підприємств та організацій засобом сталого розвитку, забезпечити їх високу конкурентоспроможність на ринку та зростання ринкової вартості. Сучасний рівень розвитку ринку такий, що компанії не можуть отримати істотних переваг тільки за рахунок матеріальних і фінансових ресурсів. Рішення даної проблеми багато в чому залежить саме від ефективності використання унікальних за своєю природою ресурсів нематеріального характеру;

3) обґрунтовано методичні підходи до оцінки нематеріальних активів. Таким чином, внутрішня система управління нематеріальними активами на підприємстві дозволить підприємству створити основу для забезпечення високих темпів нарощування його фінансових ресурсів та забезпечити довготривалі стратегічні переваги на ринку. Система управління нематеріальними активами дозволяє в повному обсязі інформаційного забезпечувати проведення аналізу нематеріальних активів підприємств, оскільки від цього залежить глибина та точність дослідження використання господарюючими суб'єктами нематеріальних активів;

4) наведено аналіз стану та перспектив розвитку сільського господарства. Таким чином, покликані проблеми потребують ліквідації головних чинників їх існування шляхом активного застосування стратегічного планування в діяльності підприємств агропромислового комплексу, використовуючи інструменти маркетингу. Система управління у сфері сільського господарства повинна бути економною, гнучкою, сприйнятливою до політики агробізнесу, до потреб і попиту споживачів, а також конкуренції та кон'юнктури ринку. А ринок сільського господарства України є пріоритетним у розвитку економіки, становить найбільшу частку в експорті країни, а також має найбільший приріст порівняно з іншими галузями;

5) проаналізовано організаційно-правові основи діяльності ПОСП «Відродження». Підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити висновок що ПОСП «Відродження» займається сільськогосподарською діяльністю в Полтавській області, надає послуги та реалізує продукцію її населенню. На підприємстві працює 97 осіб, структура управління якими організована за типом лінійно-функціональної. Хоча кількість працівників незначна, через ширку спеціалізацію підприємства структура має розгалужені вид;

6) проведено аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ПОСП «Відродження». Отже, проаналізувавши фінансово-економічні показники діяльності ПОСП «Відродження» за 2017-2019 роки можемо стверджувати, що товариство на даний момент не має стабільного фінансового становища. Більшість фінансово-економічних показників діяльності досліджуваного

товариства мають негативні тенденції. ПОСП «Відродження» необхідно розвиватися у напрямі зміцнення сировинної бази і як наслідок збільшення обсягів та ефективності виробництва;

7) досліджено стан охорони праці на підприємстві ПОСП «Відродження». Підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити висновок про ефективність системи охорони праці. Що виражено рівнем скорочення травматизму, підвищенням безпеки робочого місця працівників, а також достатньою кількістю спеціалістів у відділі охорони праці;

8) проведено оцінку вартості та структури нематеріальних активів підприємства. Отже, нематеріальні активи ПОСП «Відродження» займають 0,6% в структурі необоротних активів підприємства та представлені 4 групами. Основним нематеріальним активом є право користування землею, що займає майже 66% у загальній структурі нематеріальних активів. Середній термін користування становить 6 років, 92% нематеріальних активів отримана шляхом придбання. Аналізуючи вартість та структуру нематеріальних активів, можна зробити висновок, про низький рівень інноваційного розвитку ПОСП «Відродження»;

9) здійснено оцінку впливу нематеріальних активів на ефективність функціонування ПОСП «Відродження». Отже, в цілому спостерігається динаміка перевищення темпу зростання дохідності над оновленням нематеріальних активів. Тобто інвестиції в нематеріальні активи приносять очікуваний дохід підприємству. Про те, темп зростання частки нематеріальних активів в активах компанії (довгострокових активах) призведе до збільшення рентабельності реалізації товарів. І основним чинником зростання дохідності є збільшення фондоддачі нематеріальних активів і підвищення рентабельності реалізації;

10) обґрунтовано шляхи покращення ефективності використання нематеріальних активів підприємства. Отже, можна зробити висновок, що в разі якщо одним програмним засобом автоматизуються різні підрозділи і співробітники, то зменшуються витрати на організацію документообігу між ними. Зменшуються як тимчасові так і матеріальні витрати, підвищуються показники інтенсивності використання нематеріальних активів.

ГЛОСАРІЙ

1) Авансовий звіт - документ типової форми, що складається і подається підзвітними особами, в якому зазначаються суми, отримані під звіт, фактично здійснені витрати, залишок підзвітних сум або їх перевитрата. До авансового звіту додаються документи, що підтверджують вироблені витрати.

2) Актив - частина бухгалтерського балансу, що відображає на певну дату в грошовому виразі засоби підприємства, їх склад і розміщення.

3) Амортизаційний фонд - цільове накопичення коштів (амортизаційних відрахувань) та їх подальше використання для відшкодування зношених основних фондів.

4) Амортизаційні відрахування - сума грошових коштів, запланована на повне відновлення виробничих фондів, обчислена за їх балансової вартості і діючих норм амортизації.

5) Амортизація - поступове списання початкових витрат на знову створений продукт для відтворення основних фондів у міру їх зносу.

6) Аналіз господарської діяльності - комплексне вивчення господарської діяльності підприємства, спрямоване на отримання об'єктивних оцінок, визначення тенденції розвитку, виявлення резервів підвищення ефективності виробництва.

7) Баланс бухгалтерський - джерело інформації, що відображає в грошовому вираженні стан майна організації по складу і розміщенню джерел їх формування, складений за звітний період.

8) Баланс підприємства - бухгалтерський звіт про активи і пасиви фірми на останній день операційного періоду. Зведені показники виробничо-фінансової діяльності підприємства, що розкривають джерела формування та використання грошових коштів на поточному плановому періоді, статті доходів і витрат.

9) Балансова вартість - витрати на будівництво або придбання основних засобів, відображені у бухгалтерських документах юридичної особи. Зовнішнє середовище організації - сукупність двох відносно самостійних підсистем загальної середовища: макрооточення і безпосереднього оточення.

10) Бухгалтерська звітність - єдина система даних про майновому й фінансовому становищі організації та про результати її господарської діяльності, що складається на основі даних бухгалтерського обліку за встановленими формами.

11) Бухгалтерський (рахунковий) прибуток - частина загального доходу фірми, яка залишається в її розпорядженні після відшкодування витрат усіх факторів виробництва, крім неявних (не врахованих у бухгалтерських витратах) витрат.

12) Валовий внутрішній продукт (ВВП) - це готова продукція або сукупність вартостей усіх товарів і послуг створених всіма виробниками-резидентами.

13) Вид власності — якісно особливий зміст відносин належності, володіння, розпорядження та використання об'єктів власності, який зумовлюється якісно особливим способом поєднання особового та речового факторів виробництва в межах того самого типу власності.

14) Виручка від реалізації - сума коштів, які надійшли на рахунок підприємства за реалізовану продукцію і надані послуги.

15) Виручка - грошові кошти, отримані, виручені організацією, фірмою, підприємцем від продажу товарів, робіт, послуг.

16) Витрати виробництва - витрати різних видів економічних ресурсів, безпосередньо пов'язані з виробництвом економічних благ (сировина, праця, основні засоби, послуги, фінансові ресурси).

17) Відтворювальні ресурси - це ті, що створюються і відтворюються природою (грунт, водні басейни тощо) та суспільством (засоби виробництва, наука, інформація).

18) Внутрішнє середовище - підсистема загального середовища, яка знаходиться в межах (кордонах) організації.

19) Гранична корисність - корисність останньої частини блага чи послуги, які є в розпорядженні споживача.

20) Граничний дохід — величина, на яку змінюється загальний дохід фірми за реалізації однієї одиниці продукції.

21) Гроші - загальний еквівалент, на який обмінюються всі товари, результат об'єктивного історичного процесу розвитку обміну; засіб вираження вартості будь-яких товарів, тобто все те, що приймається в оплату за товари та послуги.

22) Група нематеріальних активів — сукупність однотипних за призначенням та умовами використання нематеріальних активів.

23) Дослідження — заплановані підприємствами/установами дослідження, які проводяться ними уперше з метою отримання і розуміння нових наукових та технічних знань.

24) Дохід (на рівні фірми) означає загальну виручку підприємства від усіх видів господарської діяльності та господарських операцій до виплати платежів, які входять у ціну продукції, акцизних, митних зборів.

25) Ефект доходу - зміни щодо споживання товарів і послуг, зумовлені зміною реального доходу внаслідок динаміки цін.

26) Ефект заміщення - зміна в споживанні товару як результат зміни ціни цього товару стосовно цін на інші товари.

27) Ефективність діяльності організації - сукупність кількісних (економічний ефект) і якісних (соціальний ефект) показників, виражених у продуктивності управлінської праці.

28) Ефективність капітальних вкладень - показник, який визначається як відношення ефекту, отриманого в результаті здійснення капітальних вкладень, до їх величиною. Ефектом можуть виступати приріст прибутку або національного доходу, економія від зниження собівартості.

29) Знос основних засобів - втрата основними засобами своїх споживчих властивостей і вартості.

30) Інвентаризація - уточнення фактичного наявності майна і фінансових зобов'язань шляхом зіставлення їх з даними бухгалтерського обліку на певну дату.

31) Капітал - 1) самозростаюча вартість, або вартість, що приносить додаткову вартість; 2) виробничі відносини між найманим працівником і власником засобів виробництва в межах основного виробничого відношення “наймана праця - капітал”; 3) рух вартості; це не просто засоби виробництва, блага, гроші, а виробниче

відношення, за якого знаряддя праці, певні матеріальні блага, є знаряддям привласнення частини чужої неоплаченої праці.

32) Лізинг - різновид оренди. Вид інвестиційної діяльності по придбанню майна і передачі його на підставі договору лізингу юридичним і рідше фізичним особам на встановлений термін, за певну плату і відповідно до умов, закріплених договором, з правом викупу майна лізингоотримувачем.

33) Ліквідаційна вартість - грошова сума у вигляді різниці між доходами від ліквідації активів та витратами на їх ліквідацію.

34) Ліквідність балансу - ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких в гроші відповідає терміну погашення зобов'язань.

35) Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку - збір правил, методів і процедур бухгалтерського обліку, розроблених високопрофесійними міжнародними організаціями; носять рекомендаційний характер.

36) Накопичена амортизація нематеріальних активів — сума амортизації об'єкта нематеріальних активів з початку його корисного використання.

37) Незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи — капітальні інвестиції у придбання, створення і модернізацію нематеріальних активів, використання яких за призначенням на дату балансу не відбулося.

38) Нематеріальний актив — немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.

39) Нематеріальні активи - об'єкти тривалого користування (понад одного року), мають грошову оцінку і приносять доходи, але не є речовими цінностями для організації.

40) Немонетарні активи — усі активи, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей.

41) “Ноу-хау” - це сукупність технічних знань виробничого, комерційного та іншого досвіду, необхідного для виготовлення певного виробу, відтворення виробничого процесу тощо.

42) Оборот капіталу — безперервно повторюваний кругообіг капіталу від моменту авансування капіталу до моменту його повернення капіталісту в тій самій формі; це елементи продуктивного капіталу (сировина, паливо, електроенергія, допоміжні матеріали тощо), що повністю споживаються в одному циклі виробництва і вартість яких повністю переноситься на продукт у межах одного кругообігу капіталу.

43) Оборотні засоби капіталу - це оборотний капітал та капітал обігу.

44) Оборотні засоби - предмети праці, які втрачають або змінюють свою натуральну форму, повністю споживаються в одному виробничому циклі, цілком переносять свою вартість на продукцію. Сюди відносять готову продукцію і товари для перепродажу.

45) Одноосібна власність - форма організації відносин приватної власності, що характеризується належністю умов виробництва окремому індивіду, який здійснює процес виробництва - тобто володіння, розпоряджання та використання засобів виробництва на основі своєї або із залученням чужої (найманої) праці.

46) Прибуток - кінцевий дохід підприємства від реалізації його продукції (робіт, послуг) і від інших видів виробничої та комерційної діяльності. Різниця між виручкою від реалізації продукції (без податку на додану вартість і акцизів) і витратами на виробництво і реалізацію продукції.

47) Розробка — застосування підприємством/установою результатів досліджень та інших знань для планування і проектування нових або значно вдосконалених матеріалів, приладів, продуктів, процесів, систем або послуг до початку їхнього серійного виробництва чи використання.

48) Роялті — авторські відрахування, платежі, одержані власником як винагороди (компенсації) за право використання ліцензії.

49) Собівартість продукції - виражені в грошовій формі індивідуальні витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції.

50) Чистий дисконтований дохід (ЧДД) - величина порівняльної економічної ефективності інноваційного або інвестиційного проекту як сума ефектів за

нормативний термін здійснення проекту, приведена до розрахункового року. ЧДД
синонім економічного ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджено наказом Міністерства фінансів України 08 березня 2013 р. №433.
2. МСФЗ 38 «Нематеріальні активи» від 1 січня 2012 року / ВРУ. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_050.
3. Національне П(С)БО в державному секторі 122 «Нематеріальні активи», затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 12 жовтня 2010 року № 1202. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Податковий кодекс України: затв. ВРУ від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку "Нематеріальні активи 8», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242, зареєстрованого Міністерством юстиції України 02.11.1999 р. за № 750/4043 (зі змінами). База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99> (дата звернення 20.08.2019).
6. Про затвердження Національного стандарту № 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності" : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185 (зі змінами). База даних «Законодавство України» / ВР Стандарти з оцінки та оціночної діяльності в агро-промисловому комплексі України / Підлісецький Г. М., Лісняк В. Г., Жук В. М., Могилова М. М. та ін. Київ : ВГО «ВСЕО», 2012. 240 с.
7. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України, затверджений Верховною Радою України від 14 вересня 2006 року № 143-V. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
8. П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»: Наказ МФУ від 18 жовтня 1999 року № 242. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

10. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін.; за ред. М.В. Присяжнюка та ін. К.: ННЦ ІАЕ, 2011, с. 1008.
11. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? /Редакция от 01.03.2010 г. Финансы и статистика, 2015. 384 с.
12. Банасько Т.М. Проблеми та перспективи дослідження нематеріальних активів в Україні / Т.М. Банасько // Економіст. – 2014. – № 2. – С. 30-33.
13. Бауліна Т. В. Особливості організаційно-практичного змісту державної економічної політики України щодо формування інтелектуального капіталу суспільства / Т. В. Бауліна // Економіка та держава. - 2015. - № 5. - С. 120-123.
14. Бігдан І. А. Облік і аудит нематеріальних активів: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 / Бігдан Інна Анатоліївна. – Х.: ХДУХТ, 2003. – 287 с.
15. Вакун О. Нова сутність нематеріальних активів в бухгалтерському обліку. Сталий розвиток економіки. 2017. № 3. С. 211–215
16. Воробйов Є.М. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та особливості Є.М. Воробйов, Т.Ю. Гела // Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. — Вип. 2 "Економіка". — 2017. — С. 15—20.
17. Гавриловський О.С. Нематеріальні активи, особливості їх обліку та аудиту [Електронний ресурс] / О. С. Гавриловський, Ю. В. Стащенко // Молодий вчений. - 2019. - № 7(2). - С. 324-328. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_7\(2\)__36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_7(2)__36)
18. Гнатюк Т. М. Нематеріальні активи як елементи майнового комплексу підприємства [Електронний ресурс] / Т. М. Гнатюк // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право. - 2018. - № 6. - С. 54-59. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2018_6_9
19. Гусь А. В. Еволюція поняття "нематеріальні активи" у законодавстві України [Електронний ресурс] / А. В. Гусь // Університетські наукові записки.- 2013. - № 3. - С. 277-284. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_3_41

20. Демчук Н.І. Фінанси сільськогосподських підприємств [Електронний ресурс] / Н. І. Демчук, В. В. Маркін // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". - 2017. - № 3(2). - С. 98-100.
21. Добродій К. О. Оцінка формування необоротних активів підприємства / К. О. Добродій // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», травень 2017. – № 4(32). – С. 35–38.
22. Докторук Є. В. Управління інтелектуальним потенціалом підприємства (на прикладі підприємств машинобудування): автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Є. В. Докторук; Хмельниц. нац. ун-т. - Хмельниц., 2016. - 19 с. - укр.
23. Зінченко О., Коров'яковська Л. Удосконалення первинного обліку об'єкта нематеріальних активів. Майбутній науковець – 2017: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. / укл. В. Тарасов. Сєверодонецьк: Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2017. С. 569–573. URL: <http://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/9247>.
24. Інтелектуальний капітал підприємств АПК в регіональній інноваційній системі: Монографія / Г. В. Жаворонкова, В. О. Жаворонков, Д. М. Соковніна, Л. Ю. Мельник, М. О. Гоменюк / За ред. д.е.н. Г. В. Жаворонкової. – Умань: Видавець «Сочінський», 2012. – 550 с.
25. Капля. І. В. Нематеріальні активи як внесок у статутний капітал підприємства, їх відображення та облік [Електронний ресурс] / І. В. Капля, А. О. Ніколашин // Регіональна бізнес-економіка та управління. - 2013. - № 1. – С. 121-126. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rbetu_2013_1_37
26. Кендюхов О. В. Вартісний підхід до оцінки ефективності управління інтелектуальним капіталом підприємства / О. В. Кендюхов // Економіка пром-сті. - 2014. - № 4. - С. 81-87. - Бібліогр.: 6 назв. - укр.
27. Коблянська О. Фінансовий облік: навч. посібник. 2-ге вид., виправл. і доповн. Київ: Знання, 2007. 471 с.
28. Кудирко О. В. Нематеріальні активи та інтелектуальний капітал: порівняльний аналіз економічних категорій [Електронний ресурс] / О. В. Кудирко

// Академічний огляд. - 2013. - № 2. - С. 30-35. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2013_2_5

29. Куліш Г. П. Фінансовий потенціал підприємства та його роль в умовах нестабільності економіки [Електронний ресурс] / Г. П. Куліш, В. В. Чепка // Статистика України. - 2017. - № 1. - С. 29-35

30. Легенчук С. Ф. Внутрішньо створені нематеріальні активи: особливості визнання та напрями удосконалення бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / С. Ф. Легенчук, В. Р. Очередько // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. - 2020. - Вип. 2. - С. 24-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2020_2_6

31. Лисиця В.І. Бухгалтерський облік нематеріальних активів: проблеми та шляхи їх вирішення/ В.І. Лисиця, С.О. Алексеева // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / за заг. ред.: о.в. Прокопенко, М.М. Петрушенка. – Суми: 2015. – с. 367-368.

32. Мельник Л. Е. Аграрное предпринимательство и государство / Л.Е. Мельник, П. Н. Макаренко, А. А. Любович. - Д. : Пороги, 2019. - 259 с.

33. Могилова М. М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення : монографія. Київ : «ННЦ ІАЕ», 2016. 404 с.

34. Мостович Є. Ю. Формування та ефективність використання нематеріальних активів підприємства [Електронний ресурс] / Є. Ю. Мостович, А. О. Заїнчковський // Формування ринкових відносин в Україні. - 2016. - № 4. - С. 43-46. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_4_13

35. Насіння і садивний матеріал як об'єкт інтелектуальної власності / Захарчук О. В. та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 92 с.

36. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: Підруч. для студ. вищ. навч. закл., що навч. за освітньо-проф. програмою спеціаліста зі спец.» Фінанси», «Банківська справа» «Облік і аудит». 2019 р – 504с.

37. Новіцька О.В. Нематеріальні активи в процесі інтелектуалізації господарської діяльності сучасного підприємства [Електронний ресурс] / О. В.

Новіцька // Інноваційна економіка. - 2017. - № 9-10. - С. 78-84. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2017_9-10_15

38. Облік нематеріальних активів та їхня ідентифікація. Торгівля і ринок України. 2010. № 29. С. 473–481

39. Оптимізація управління активами підприємства / А.Е. Абдурахманова, Н.Л. Кремповая // Культура народів Причорномор'я. — 2012. — № 253. — С. 10-13.

40. Організація аналітичної роботи в сільськогосподарських підприємствах. Мулик Т. О., Федоришина Л. І. 2021 – 236с.

41. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://www.minagro.gov.ua>

42. Оцінка нематеріальних активів у сільському господарстві / Захарчук О.В., Мацибора Т.В., Нечитайло В.В., Антоненко В.О. // Економіка АПК. - 2019. - № 9 - С. 40

43. Павленко О. П. Фінансовий аналіз оборотних активів та оптимізація джерел їх формування [Електронний ресурс] / О. П. Павленко, Г. Ю. Бурсук // Молодий вчений. - 2017. - № 10. - С. 981-984. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_10_223

44. Пилипенко С.М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. №10. С. 425-456.

45. Покропивний С. Економіка підприємства/ред. О. Мінін, О. Ткач. Київ: Основи, 2019. 943 с.

46. Рейли Р., Швайс Р. Оценка нематериальных активов. Москва: Квинто-консалтинг, 2015 с.456

47. Рудник-Іващенко О. І., Кропивко В. С. Оцінка вартості сорту рослин як об'єкту інтелектуальної власності. Вісник Центру наукового забезпечення АПВ Харківської області. 2013. Вип. 14. С. 287–294.

48. Старко І.Є. Облік і контроль нематеріальних активів в системі управління діяльністю підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец.: 08.00.09 – бухгалтерський облік аналіз та аудит / І.Є. Старко. – Львівська комерційна академія, 2015. – 20 с.

49. Стояненко І. В. Особливості управління нематеріальними активами підприємства // Молодий вчений, 2014. – № 7(10). – Ч. 2. – С. 82-85.
50. Стояненко І. В. Управління нематеріальними активами підприємства: сучасні реалії та перспективи розвитку // [Електронний ресурс] // Ефективна економіка, 2013. – № 7. – Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2196>
51. Турило А., Корнух О. Теоретико-методичні підходи до визначення складових інтелектуального капіталу підприємства та його змісту. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 3. С. 168–177
52. Хорунжак Н. Сучасні підходи до категоріального визначення та організації обліку нематеріальних активів. Регіональна економіка. 2018. № 2. С. 67–76.
53. Хорунжий М.Й. Завдання національної аграрної політики на сучасному етапі / М.Й. Хорунжий // Економіка АПК. — 2014. — № 2. — С. 22—29. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2014_2
54. Чуб Ю. В. Управління нематеріальними активами підприємств АПК: Автореферат дис. канд.екон.наук / 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), Суми: Сумський НАУ, 2012. – 22 с. 14.
55. Шульський М. Г. Сучасний стан сільського господарства в Україні / М.Г. Шульський, Г.І. Бодак // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. — 2017. — Том 13. — № 2 (48), ч. 3. — С. 145—148
56. Ясишена В. В. Економічний зміст та класифікація нематеріальних активів для цілей бухгалтерського обліку // [Електронний ресурс] // Ефективна економіка, 2013. – № 8 – Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=222>